

Corporate Social Responsibility

Overholdelse og anerkendelse af den mennesket iboende værdighed og af de lige og umistelige rettigheder for alle medlemmer af den menneskelige familie er grundlaget for frihed, retfærdighed og fred i verden, da tilsidesættelse af og foragt for menneskerettighederne har ført til barbariske handlinger, der har oprørt menneskeheden samvittighed, og da skabelsen af en verden, hvor menneskene nyder tale- og trosfrihed og frihed for frygt og nød, er blevet forkyndt som folkenes højeste mål, da det er af afgørende betydning, at menneskerettighederne beskyttes af loven, hvis ikke mennesket som en sidste udvej skal tvinges til at gøre oprør mod tyranni, **mindste** lønninger og undertrykkelse, da det er af afgørende betydning at fremme udviklingen af venskabelige forhold mellem nationerne.

De forenede Nationers folk i pagten på ny har bekræftet deres tro på fundamentale menneskerettigheder, på menneskets værdighed og værd og på lige rettigheder for mænd og kvinder, og har besluttet at stille **krav** til virksomhederne for at fremme sociale fremskridt og højne levevilkårene under større frihed, da medlemsstaterne har forpligtet sig til i samarbejde med De forenede Nationer at arbejde for fremme af almindelig respekt for og overholdelse af menneskerettigheder og fundamentale frihedsrettigheder, da en fælles forståelse af disse rettigheder og friheder er af den største betydning for den fulde virkeliggørelse af denne forpligtelse, proklamerer plenarforsamlingen derfor nu denne Verdenserklæring om Menneskerettighederne som et fælles mål for alle folk og alle nationer med det formål, at ethvert menneske og ethvert samfundsorgan stedse med denne erklæring for øje skal stræbe efter gennem undervisning og opdragelse at fremme respekt for disse rettigheder og friheder og gennem fremadskridende nationale og internationale foranstaltninger at sikre, at de anerkendes og overholdes overalt og effektivt, både blandt befolkningerne i medlemsstaterne og blandt befolkningerne i de områder, der befinder sig under deres styre.

Menneskerettigheder er som en konsekvens af dette indarbejdet i **årsregnskabsloven** § 99a og 99b som et område virksomheder skal forholde sig til, da det er vigtigt at virksomheder tager hensyn til menneskerettigheder. Mange organisationer har fokus på børn, men for få har fokus på hvilke forhold voksende arbejder under.

Kandidatafhandling
Afleveringsdato: 20. december 2016
Antal anslag: 229.586
Normal sider: 101

Forfatter:
Mia Gersly
Nikolaj Bo Pedersen

Vejleder:
Hans Christian Sune Andersen

Abstract

Five years after the Government instructed companies to report on corporate social responsibility (“CSR”), including gender quota, we have made an analysis of how many companies that actually comply with the statutory requirements in sections 99 a and 99 b of the Danish Financial Statements Act and of how the auditors approach any inadequate reporting. All questions are answered in the thesis “Corporate Social Responsibility – Compliance with the minimum requirements of the Danish Financial Statements Act”.

Based on an analysis of the annual reports of 170 randomly selected reporting class C (large) and D companies, we have looked at how many companies and auditors that observe the requirements of sections 99 a and 99 b of the Danish Financial Statements Act stipulating the companies’ mention of CSR and gender quotas. The analysis shows that many companies do still not comply with the minimum requirements. Especially the reporting class C (large) companies have some difficulty in complying with the requirements owing to lack of resources and interest.

At the same time, it is shocking that many auditors do not observe their duties to check the consistency of the management commentary and therefore do not modify the auditor’s report despite the companies’ non-compliance with the requirements. By interviewing auditors and persons in charge of CSR at Deloitte and PwC - some of the biggest consultancy firms in Denmark - we have tried to make an analysis of the initiatives that may be taken to increase the companies’ level of reporting and to intensify their interest, e.g. by preparing a more focused and comprehensive guide containing examples of good wording and by changing the distribution of responsibility thus both management and the auditors are penalised in case of non-compliance. It is also debated whether the requirement of CSR reporting should be abandoned regarding reporting class C (large) and D companies and instead leave it to the market forces. However, the disadvantage by doing this is that it must be expected that the reporting class C (large) companies which do not have the necessary resources and lack the interest today will fail altogether to disclose their CSR activities.

Indholdsfortegnelse

1.1 Indledning.....	4
1.2 Problemformulering.....	7
1.3 Metodiske overvejelser	8
1.4 Afgrænsning	9
1.4.1. Udvælgelse af virksomheder til undersøgelse	9
1.4.2 Ny årsregnskabslov.....	9
1.4.3 Internationale CSR-standarder	10
1.4.4 Den nye erklæringsbekendtgørelse	10
1.5 Struktur i opgaven	11
1.5.1 Kapitelstruktur.....	12
1.6 Dataindsamling.....	12
1.6.1 Primære data	12
1.6.1.1 Undersøgelse af regnskaber	13
1.6.1.2 Interviews	14
1.6.2 Øvrige primære datakilder	15
1.6.3 Sekundære datakilder	15
1.7 Kildekritik.....	15
2.1 Definition på CSR.....	16
2.1.1 Delkonklusion	20
2.2 CSR-teorier	21
2.2.1 Legitimitetsteorien	21
2.2.2 Den institutionelle teori	23
2.2.3 Sammenligning af legitimitetsteorien og den institutionelle teori	24
2.2.4 Forskelle mellem teori og praksis.....	25
2.2.5 Delkonklusion	27
2.3 CSR i Danmark	28
2.3.1 Handlingsplan for virksomheders samfundsansvar (2008).....	28
2.3.2 Ansvarlig vækst (2012)	30
2.3.3 Indførelse af krav om måltal og politik for det underrepræsenterede køn.....	33
2.3.4 Delkonklusion	33
2.4 Årsregnskabsloven § 99 a og § 99 b – samfundsansvar og kønskvotering	34
2.4.1 CSR – årsregnskabsloven § 99 a	34

2.4.2 FN's Global Compact	36
2.4.3 Global Reporting Initiative (GRI).....	37
2.4.4 FN's støttende Principper for Ansvarlige Investeringer (PRI).....	40
2.4.5 Sammenholdelse mellem årsregnskabsloven og de internationale standarder.....	41
2.4.6 Underrepræsenteret køn – årsregnskabsloven § 99 b og selskabsloven § 139 a	43
2.4.7 Delkonklusion	45
2.5 Revisors pligter i forhold til ledelsesberetningen	45
2.5.1 Revisors udtalelse om ledelsesberetningen.....	45
2.5.2 Når revisor finder uoverensstemmelser	48
2.5.3 Ny erklæringsbekendtgørelse	49
2.5.4 Delkonklusion	52
2.6 Den nye årsregnskabslov (2016)	52
2.6.1 Delkonklusion	55
3.1 Analyse af virksomhedernes rapportering og udvikling.....	56
3.1.1. Kvantificering og overskuelighed i opgørelsen	56
3.1.2 Stikprøve og virksomhedstype	57
3.2 Redegørelse for samfundsansvar	57
3.2.1 Har virksomheden redegjort for, om de har en politik for samfundsansvar eller ej	58
3.2.2 Har virksomheden en politik for samfundsansvar	59
3.2.3 Redegørelse efter internationale regler.....	61
3.2.4 Rapportering på alle tre dimensioner	62
3.3 Menneskerettigheder og klimapåvirkning	66
3.3.1 Menneskerettigheder.....	66
3.3.2 Redegørelse for de tre dimensioner – menneskerettigheder.....	67
3.4 Klimapåvirkning.....	69
3.4.1 Redegørelse for de tre dimensioner - klimapåvirkning.....	70
3.5 Sociale forhold, antikorruption og miljø	71
3.6 Delkonklusion på redegørelse for samfundsansvar	73
3.7 Redegørelse for mangfoldighed	75
3.7.1 Øverste ledelseslag.....	76
3.7.2 Øvrige ledelseslag.....	80
3.7.3 Delkonklusion på kønskvotering	82
3.9 Revisors udtalelser	83

3.9.1 Delkonklusion på revisors udtalelse	85
4.1 Analyse af problemstilling og interviews	85
4.1.1 Problemstilling 1: C (stor)- vs. D-virksomheder.....	87
4.1.1.1 Delkonklusion	92
4.1.2 Problemstilling 2: C (stor)-virksomheders manglende overholdelse af tretrinsreglen.....	92
4.1.2.1 Delkonklusion	95
4.1.3 Problemstilling 3: Revisors manglende modificering af revisorerklæringen	96
4.1.3.1 Delkonklusion	99
4.1.4 Problemstilling 4: Revisors ansvar vs. ledelsens ansvar	100
4.1.4.1 Delkonklusion	102
4.2 Nye regler om CSR-rapportering	103
4.2.1 Delkonklusion	106
5.1 Videreudvikling af CSR i Danmark	106
5.1.1 Inspirationskatalog og workshops.....	107
5.1.2 Bøde til ledelsen for manglende overholdelse af årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b.....	108
5.1.3 Valg eller fravalg af redegørelse for samfundsansvar – skal det gøres frivilligt?.....	109
5.1.4 Delkonklusion	110
6.1 Konklusion	111
7.1 Litteraturliste.....	118
7.1.1 Bøger	118
7.1.2 Hjemmesider	118
Publikationer	121
7.1.3 Love/bekendtgørelser	122
Bilag 1 – Ændring i størrelsesgrænser for klasse B og C.....	123
Bilag 2 – GRI standarder	124
Bilag 3 – Sammenholdelse mellem GRI og FN Global Compact.....	125
Bilag 4 – Interview med Johan Dahl Eriksson.....	126
Bilag 5 – Interview med Jens Pultz Pedersen	137
Bilag 6 – Interview med Tim Kjær-Hansen	157
Bilag 7 – Interview med Max Damborg.....	167

1.1 Indledning

Corporate Social Responsibility (herefter kaldet CSR) er betegnelsen for virksomheders arbejde med at integrere sociale og miljømæssige hensyn i deres forretningsaktiviteter og i sammenspil med interessenterne. Begrebet CSR bliver på dansk betegnet som "Virksomhedens samfundsansvar".¹

I Danmark startede debatten om virksomheders sociale ansvar for alvor i 1990'erne, hvor Karen Jespersen, tidligere socialminister for Socialdemokratiet, lancerede kampagnen "*Det vedrører os alle*", som handlede om at få virksomheder til at tage et større ansvar for at skabe et mere rummeligt arbejdsmarked. Denne kampagne var nationalt orienteret og blev også overhalet af den globale CSR-agenda, som ramte Danmark lige omkring årtusindeskiftet. Siden har CSR vundet stort indpas i Danmark – både blandt virksomheder, interesseorganisationer, ngo'er og i regeringen. Regeringen lancerede i 2008 en handlingsplan for virksomheders samfundsansvar og har indført krav om, at store virksomheder skal rapportere om CSR (§ 99 a i årsregnskabsloven).²

I marts 2012 lancerede regeringen en ny handlingsplan for virksomheders samfundsansvar: "*Ansvarlig Vækst - Handlingsplan for Virksomheders Samfundsansvar 2012-2015*".³ I den forbindelse blev bl.a. § 99 b indsat i årsregnskabsloven, som omhandler kønskvotering. Og senest i 2015 er der kommet nye krav til CSR-rapporteringen i forbindelse med lovbekendtgørelsen nr. 1580 10/12/2015.⁴

I 2011 blev CSR-fonden oprettet med den mission at inspirere virksomheder til at fremme udviklingen af social, miljømæssig og økonomisk bæredygtighed.⁵ CSR-fonden har siden 2011 afholdt CSR Awards, hvor en række danske virksomheder bliver hyldet for deres evne til at kombinere deres CSR-arbejde med deres forretning.⁶ Bestyrelsesformanden for CSR-fonden er Maarten van Engeland, som tidligere har været direktør for ISS Facility Services A/S i Danmark og Holland, TDC og Falck Securitas,⁷ Maarten van Engeland mener, at interessen for CSR er øget markant både nationalt og internationalt, og at CSR-rapporter om 30 år vil være mindst lige så

¹ <http://www.csrkompasset.dk/hvad-er-csr>

² Corporate Social Responsibility – en guide for virksomheder og organisationer, B. Mogensen, A.M. Christiansen, M.L.H. Pedersen og A. Holbech, 1. udgave/1. oplag, 2011, side 30

³ <https://samfundsansvar.dk/regeringens-handlingsplan-2012-15-ansvarlig-vaekst>

⁴ <https://www.danskerhverv.dk/Nyheder/Sider/Nye-krav-til-rapportering-om-samfundsansvar-.aspx>

⁵ <http://www.csrfonden.dk/csr-fonden/mission-og-vision.aspx>

⁶ <http://www.csrfonden.dk/csr-awards/csr-awards-2015.aspx>

⁷ <http://www.csrfonden.dk/csr-fonden/bestyrelse.aspx>

vigtige som virksomhedernes regnskaber, fordi det at opføre sig etisk og ordentligt vil få voksende betydning.⁸ Efter 5 års aktivitet lukkede CSR fonden dog ned for samtlige aktiviteter d. 18. maj 2016. CSR fonden skriver følgende på deres hjemmeside; ” *Vi må dog erkende, at det på nuværende tidspunkt ikke har været muligt at finde en værtskommune og dermed skabe et tilstrækkeligt sikkert økonomisk fundament for dette års awardshow. Desværre ser vi ikke andre muligheder end at lukke CSR Fonden ned.* ”⁹ Om det skyldes manglende interesse er svært at finde ud af, for FSR-Danske Revisorer (FSR) som også årligt afholder uddelinger af CSR priser, har d. 9. september 2016 sammen med H.K.H. Kronprinsessen uddelt årets priser. Så det antages ikke at der er faldende interesse fra investorer, myndigheder mv. omkring CSR.

Virksomhedernes fokus har historisk altid handlet om at profitmaksimere deres forretning og at varetage deres aktionærers interesser. Tidligere har virksomheder forsøgt dette ved at være den billigste på markedet eller ved at differentiere sig i kvalitet eller design. Men med øget fokus på brugen af jordens ressourcer¹⁰ og menneskerettigheder er de gamle parametre ikke længere tilstrækkelige i kampen for at vinde forbrugernes gunst. Et stigende antal virksomheder er således i højere grad begyndt at anvende CSR som et forsvar over for forbrugerne i forhold til de krav som forbrugerne stiller til virksomhederne og deres leverandør, og de har taget tanken om den tredobbelte bundlinje til sig. Begrebet betyder, at virksomheden både aflægger regnskab for sine økonomiske resultater og for resultaterne på det sociale og miljømæssige område.¹¹ I de danske børsnoteret virksomheder har der været stor fokus på CSR, hvor f.eks. Novo Nordisks tidligere koncerndirektør Lise Kingo har blandt andet været en frontfigur i arbejdet med CSR i Danmark.

Selvom lovkravene til CSR-rapportering har været implementeret siden 2008, er det vores opfattelse, at der fortsat er virksomheder, specielt i regnskabsklassen C (stor), som ikke lever op til lovkravene.

I alle reviderede regnskaber afgiver revisor en påtegning, hvor revisor konkluderer, om oplysningerne i årsregnskabet giver et retvisende billede – altså om revisor er enig i ledelsens oplysninger i regnskabet. Hvis revisor ved sin revision af årsregnskabet opdager fejl eller mangler,

⁸ <http://csr.dk/de-sociale-medier-tvinger-virksomheder-til-%c3%a5benhed>

⁹ <http://www.csrfonden.dk/>

¹⁰ <http://www.dr.dk/nyheder/viden/miljoe/i-dag-har-vi-opbrugt-jordens-ressourcer-i-aar>

¹¹ <https://www.information.dk/2007/07/maalet-tredobbelt-bundlinje>

der betyder, at oplysningerne i årsregnskabet ikke giver et retvisende billede, skal revisor skrive det i sin påtegning på regnskabet. CSR-rapporteringen, der indgår i ledelsesberetningen, er i dag en integreret del af årsrapporten, som revisor erklærer sig på.

En revisionserklæring har den højeste grad af sikkerhed. Ved revision har revisor forstået virksomheden, vurderet risiko og væsentlighed og foretaget kontrol af væsentlige oplysninger bl.a. ved efterprøvning, observering og efterregning. Fejl og mangler vil blive kommunikeret til ledelsen i revisionsprotokollatet.¹²

CSR omhandler mange bløde værdier, som kan være svære at måle, hvorfor revisor har svært ved at udtale sig med høj grad af sikkerhed. Der indsættes i stedet en særskilt erklæring om, at revisor har gennemlæst ledelsesberetningen, dvs. foretaget et konsistentstjek.

Men hvad forstås der ved et konsistentstjek, og har revisorerne i Danmark overhovedet forstået, hvad der ligger i begrebet. Senest i 2013 pålagde Revisornævnet en revisor en bøde på 75.000 kr., da en børsnoteret virksomhed havde glemt at omtale samfundsansvar i ledelsesberetningen i sin årsrapport for 2009.¹³ Dette kunne tyde på, at revisorer ikke helt har forstået deres rolle. Man kan derfor stille spørgsmålstegn ved revisors rolle i forhold til ledelsesberetningen og en eventuel manglende overholdelse af årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b.

Som tidligere nævnt er der kommet nye krav til CSR-rapportering, som bl.a. omhandler miljø, sociale og medarbejderrelaterede forhold, antikorruption og bestikkelse, virksomhedens forretningsmodel, primære risici, implementerede due diligence-processer og eventuelle nøglepræstationsindikatorer (KPI'er).¹⁴ Disse krav får for de 50 største virksomheder i Danmark allerede virkning fra 2016-årsregnskabet, mens de først får effekt for de resterende virksomheder for 2018-årsregnskabet.

Men med forventningen om at der allerede nu er virksomheder, som ikke overholder lovkravet til CSR, hvad er så holdningen til de nye krav, som er blevet indført i forbindelse med den nye lovændring i lovekendtgørelsen nr. 1580 10/12/2015?

¹² http://www.fsr.dk/~media/Files/Faglig%20viden/Publikationer/FSR_Faktaark_Banker-januar-2014.ashx

¹³ https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/revisor/50-2012_11oktober_2013.pdf

¹⁴ <https://www.danskerhverv.dk/Nyheder/Sider/Nye-krav-til-rapportering-om-samfundsansvar.aspx>

Ovenstående hypoteser og spørgsmål er grundlaget for denne afhandling, hvilket er uddybet nærmere i vores problemformulering nedenfor.

1.2 Problemformulering

Tidligere undersøgelser har vist, at danske virksomheder ikke lever op til de krav, som lovgivningen vedrørende CSR stiller. Med det større og større fokus som CSR får, og med CSR-fondens formand Maarten van Englands udtalelse om, at CSR-rapportering vil blive lige så vigtig som de økonomiske regnskaber, har vi opsat følgende hypotese, som vi ønsker at undersøge:

Danske virksomheder i regnskabsklasse C (stor) opfylder ikke minimumslovkravet og hensigten med årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b for, hvad en CSR-rapportering skal indeholde. Dette er bl.a. på grund af revisors manglende tilsyn og formidling af eventuel manglende CSR-rapportering.

Følgende underspørgsmål er udarbejdet til at afdække hovedhypotesen:

Del 2 - For at belyse teorien bag CSR og revisors rolle, har vi opstillet følgende underspørgsmål:

- Hvad forstås der ved begrebet CSR, hvad er intentionen med CSR, og hvem er interessenterne for CSR?
- Hvordan fortolkes reglerne i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b?
- Hvad er revisors rolle i forbindelse med udtalelse om ledelsesberetningen?
- Hvad er revisors pligt ved rapportering af virksomhedernes eventuelle manglende overholdelse af reglerne i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b?

Del 3 – For at belyse virksomhedens overholdelse af kravene til § 99a og § 99b, har vi opstillet følgende underspørgsmål:

- Hvordan overfører virksomhederne årsregnskabsloven § 99 a og § 99 b til en egentlig CSR rapportering?
- Overholder danske virksomheder i regnskabsklasse C-(stor) og D minimumskravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b?

Del 4 – For at belyse virksomhederne og revisorernes holdning til nuværende og fremtidige CSR-regler har vi opstillet følgende underspørgsmål:

- Hvad er revisors holdning til udtalelse om ledelsesberetningen?
- Hvad er virksomhedernes holdning til de nye CSR-krav, som er kommet i forbindelse med lovbekendtgørelsen nr. 1580 10/12/2015?
- Hvad er revisors holdning til de nye ændringer vedrørende CSR, som er kommet i forbindelse med lovbekendtgørelsen nr. 1580 10/12/2015?

Del 5 – For at belyse hvorledes CSR rapporteringerne i fremtiden kan videreudvikles, har vi opstillet følgende underspørgsmål

- Hvorledes kan den fremtidige CSR rapportering forbedres?

1.3 Metodiske overvejelser

Der er valgt en eksplorativ tilgang¹⁵ i afhandlingen, da formålet er at opnå en forståelse af virksomhedernes udarbejdelse af CSR-rapportering i forhold til lovkravene. Der er i den forbindelse opsat en hypotese, som ønskes undersøgt.

Analysen vedrørende overholdelse af lovkravet i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b i virksomhedernes regnskaber vil primært tage udgangspunkt i den gældende lovgivning og virksomhedernes regnskaber. Fokus vil især være rettet mod de oplysningskrav, der er inden for de samfundsansvarsområder, som det er påkrævet, at virksomhederne udtaler sig om, samt hvordan revisor erklærer sig ved eventuelle mangler i forbindelse med disse udtalelser. Revisors udtalelse er relevant i forhold til, hvor stor tillid regnskabsbrugerne kan have til ledelsesberetningens indhold.

Undersøgelse af virksomhedernes regnskaber og revisors erklæring i forbindelse hermed er designet som et statisk studie¹⁶ i form af senest offentliggjorte regnskab (regnskabsår 2015). De virksomheder, som udgør undersøgelsesenheden, er bestemt via stikprøve, der afspejler en totalpopulation. Se nærmere beskrivelse herom i afsnit 1.6.1.1. Derudover er der anvendt delvist

¹⁵ Den skinbarlige virkelighed, Ib Andersen, 5.udgave, 2. oplag, side 20

¹⁶ Den skinbarlige virkelighed, Ib Andersen, 5.udgave, 2. oplag, side 106

strukturerede interviews¹⁷ til at undersøge fagfolks holdning til virksomhedernes overholdelse af lovkravet i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. Se nærmere beskrivelse herom i afsnit 1.6.1.2.

1.4 Afgrænsning

1.4.1. Udvælgelse af virksomheder til undersøgelse

Vi vil med udgangspunkt i offentlige regnskabsoplysninger, jf. NN Markedsdata, udvælge stikprøver fra en liste over alle kunder i regnskabsklasserne C (stor) og D. Klassifikation af regnskabsklasse sker på baggrund af de i loven opsatte beløbsgrænser¹⁸. I forbindelse med ændring af årsregnskabsloven i 2015 er beløbsgrænserne blevet ændret¹⁹. De nye beløbsgrænser gælder først fra 2016, men det har været muligt at førtidsimplementere dem. Vi har valgt i vores opgave at fastholde de gældende grænser for 2015, da det vurderes, at det ikke er alle virksomheder, som har benyttet sig af denne førtidsimplementering.

1.4.2 Ny årsregnskabslov

I forbindelse med vores omtale af L117 *"Forslag til lov om ændring af årsregnskabsloven og andre forskellige love"* har vi valgt at afgrænse os fra de øvrige ændringer, som ikke vedrører CSR. Vi vil derfor ikke nævne alle de ændringer, der er foretaget i forbindelse med dette lovforslag/den nye årsregnskabslov.

Da den nye årsregnskabslov først er gældende for 2016, vil vi ikke inddrage ændringer i § 99 a og den nye § 99 c i vores vurdering af virksomhedernes regnskaber for 2015²⁰. Dog vil vi drage sammenligning mellem de nuværende regler, virksomhedernes overholdelse heraf, og hvordan de nye regler er blevet modtaget.

¹⁷ Den skinbarlige virkelighed, Ib Andersen, 5.udgave, 2. oplag, side 155

¹⁸ Se omtale herom jf. afsnit 2.3.1

¹⁹ Se bilag 1

²⁰ Se nærmere omtalt jf. afsnit 2.6

I forhold til årsregnskabslovens § 99 c vil vi blot oplyse om denne, da vi ikke har noget sammenligningsgrundlag som følge af at paragraffen er indført i forbindelse med implementeringen af den nye årsregnskabslov. Vi vil derfor ikke benytte denne paragraf yderligere i vores opgave.

1.4.3 Internationale CSR-standarder

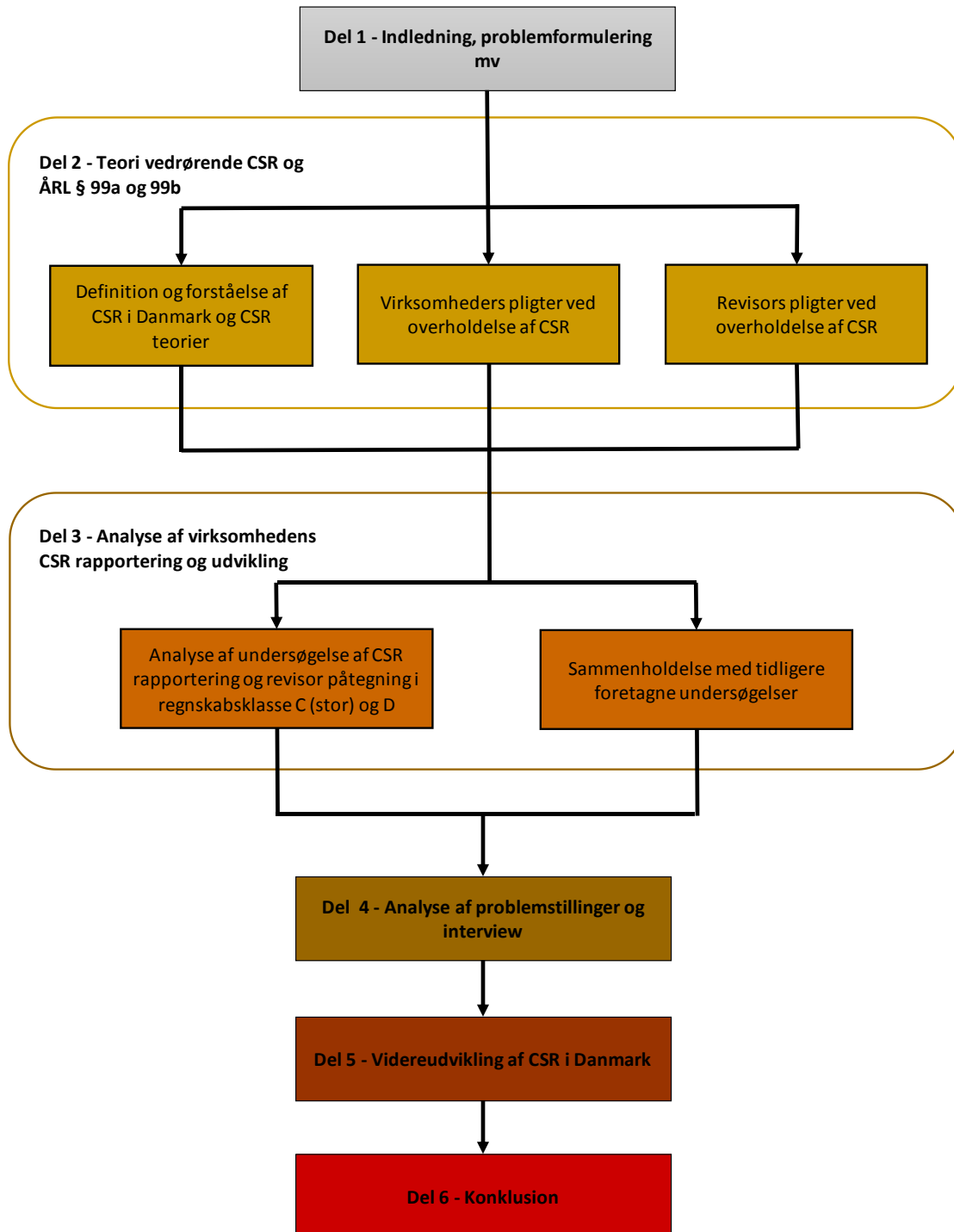
Vi afgrænser os fra at analysere på anvendelsen af de internationale standarder, som de danske virksomheder har mulighed for at henvise til i forbindelse med deres beretning om samfundsansvar i ledelsesberetningen. Vi vil blot lave en kort præsentation af udvalgte anerkendte internationale standarder i forbindelse med gennemgangen af årsregnskabslovens § 99a.

1.4.4 Den nye erklæringsbekendtgørelse

Idet Erhvervsstyrelsen, ved tilvejebringelse af denne opgave endnu ikke har udgivet deres endelige vejledning til den nye erklæringsbekendtgørelse, er vurdering af den nye erklæringsbekendtgørelses betydningen foretaget på baggrund af FSR (REVU) udtalelse om den nye revisorerklæring på årsregnskaber, herunder revisors udtalelser om ledelsesberetningen samt den gældende lovgivning. Der er ikke foretaget en fuld redegørelse af hele den nye erklæringsbekendtgørelse, men der i opgaven afgrænset til kun at redegøre for hvilken betydning den nye erklæringsbekendtgørelse har for revisors udtalelse om ledelsesberetning.

1.5 Struktur i opgaven

Nedenfor vises en oversigt over afhandlingens struktur.

Figur 1: afhandlingsstruktur, egen tilvirkning

1.5.1 Kapitelstruktur

Del 1 præsenterer afhandlingens problemformulering, metodeafsnit, afgrænsning af opgaven opgavestruktur og kommentering herpå, valgte dataindsamlingsmuligheder samt kildekritik.

Del 2 vil præsenterer definition af CSR, udvalgte teorier om CSR, implementering af CSR i Danmark i Årsregnskabsloven, forståelse og kommentering på Årsregnskabslovens § 99a og 99b inkl. omtale af udvalgte internationale guidens, forståelse af revisors pligter i forhold til udtalelse af ledelsespåtegningen inkl. omtale af den nye erklæringsstandard, som er udsendt i 2016 samt forståelse af den nye Årsregnskabslov og de ændringer til har medført til CSR.

Del 3 tager udgangspunkt i vores undersøgelse af 170 tilfældige regnskaber fordelt på regnskabsklassen C (stor) og D. Her præsenteres en analyse af den udførte undersøgelse omkring virksomheders overholdelse af CSR reglerne, og revisorernes modificering i revisorpåtegningen i forbindelse med virksomhedernes mangler vedrørende CSR. Denne analyse er sammenholdt med tidligere undersøgelser foretaget af Erhvervsstyrelsen i samarbejde med hhv. Deloitte, COWI og CBS.

Del 4 går dybere i de hovedproblemstillinger, som er konstateret i forbindelse med Del 3. Her analyseres på problemstillinger og interviews foretaget på fagfolk inden for CSR-området og revisorer.

Del 5 vurderes der på de løsningsforslag, som er fundet frem til i forbindelse med analysen af problemstillinger og interview i del 4. Der vurderes på hvorledes regeringen/virksomheder/revisorer kan videreudvikle CSR i Danmark.

Del 6 er en opsummering af problemformuleringen, de undersøgelser, analyser og vurderinger som er opnået i forbindelse med arbejdet med denne afhandling.

1.6 Dataindsamling

1.6.1 Primære data

I nedenstående afsnit har vi redegjort for vores valg af primære data.

1.6.1.1 Undersøgelse af regnskaber

For at udvælge en stikprøve af virksomheder til gennemgang af regnskaber er der indhentet udtræk fra NN Markedsdata²¹, da der herfra er mulighed for at hente data ud i Excel. Fra databasen er hentet følgende data: CVR-nr. og navn samt omsætning, balancesum og antal ansatte.

Der blev lavet tre udtræk i alt for at sikre, at alle regnskabsklasse C (stor) og D-virksomheder, som skal omtale samfundsansvar i ledelsesberetningen, indgik. Størrelseskravene for regnskabsklasse C (stor) er 286 mio.kr. eller derover i omsætning, en balancesum på op til 143 mio.kr. eller derover samt 50 eller derover i antal ansatte. En virksomhed skal i to på hinanden følgende år have overskredet to af de tre størrelseskrav for at rykke enten op eller ned i regnskabsklasserne.²²

I første udtræk har vi anvendt parametrene en omsætning på min. 286 mio.kr. samt min. 50 ansatte. I andet udtræk har vi valgt parametrene en balancesum på min. 143 mio.kr. og min. 50 ansatte. I tredje udtræk har vi valgt parametrene en omsætning på min. 286 mio.kr. samt en balancesum på min. 143 mio.kr. Til sidst blev første, andet og tredje udtræk sat sammen og dubletter blev fjernet for derved at sikre, at vi havde alle virksomheder med som minimum opfylder to af størrelseskravene. Dette frembragte 1.119 virksomheder. Vi har ikke kunnet sortere på de virksomheder, som kun har overskredet to af de tre størrelseskrav i et år. Disse er blevet sorteret fra, hvis de blev udvalgt som stikprøve.

Tidligere undersøgelser indikerer, at der vil være ca. 1.100 virksomheder²³ i denne kategori, hvorfor antallet vurderes som forventet. Ud fra de 1.119 virksomheder er hver femte virksomhed på listen udvalgt. På baggrund af dette er der udvalgt i alt 170 virksomheder. De 170 stikprøver vurderes at repræsentere en repræsentativ stikprøve, af den samlede population, da den udgør 15,2% af samlede population.

²¹ NN Markedsdata er en database over danske virksomheder http://www.nnmarkedsdata.dk/produkter/navne-numre-erhverv/?gclid=CPrvjlGnmc8CFePFcgod_4gCvw

²² <https://www.e-conomic.dk/regnskabsprogram/ordbog/regnskabsklasser>

²³ Undersøgelse af 2013 foretaget

1.6.1.2 Interviews

1.6.1.2.1 CSR-kompetente fagfolk

For at indhente datagrundlag til at kunne analysere holdningen til virksomhedernes overholdelse af lovkravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b er der foretaget interviews med fagfolk i hhv. Deloitte og PwC, som til daglig sidder med gennemgang af CSR-rapporteringer for virksomheder.

Interviewene er foretaget ved personligt møde. Det er valgt at interviewe personer i to forskellige revisionshuse for at undersøge, hvorvidt der er forskellige holdninger til virksomheders overholdelse af CSR-kravene.

Det er valgt at foretage delvist strukturerede interviews²⁴. Delvist strukturerede interviews kendetegnes ved, at der foretages standardiserede interviews²⁵, hvor der er anvendt en interviewguide med fastlagte spørgsmål, men hvor der samtidig er gjort plads til, at de interviewede kan komme med uddybende kommentarer. Dette er valgt for at sikre, at interviewene er mest muligt sammenlignelige samtidig med, at der er plads til at undersøge interessante emner undervejs.

Der er taget udgangspunkt i en interviewguide med en række spørgsmål, der er opbygget således, at interviewene omhandler de problemstillinger og hypoteser, som er opsat. Interviewguiden er brugt som udgangspunkt for interviewene, men undervejs i interviewene er enkelte spørgsmål uddybet, og andre spørgsmål er frafaldet ud fra en vurdering af, hvad der var mest hensigtsmæssigt.

1.6.1.2.2 Revisorer

Derudover er der foretaget interview med 2 revisorer fra Deloitte, for at kunne analysere deres holdninger til CSR generelt i Danmark, revisors udtalelse i revisorpåtegningen i forbindelse med konsistenttjek af ledelsesberetningen samt de nye CSR regler, som kommer i forbindelse med den nye Årsregnskabslov.

Interviewene er i lighed med før foretaget ved personligt møde, og som et delvis struktureret interview. Der er taget udgangspunkt i en interviewguide med en række spørgsmål, der omhandler

²⁴ Den skinbarlige virkelighed, Ib Andersen, 5.udgave, 2. oplag, side 155

²⁵ Den skinbarlige virkelighed, Ib Andersen, 5.udgave, 2. oplag, side 156

de problemstillinger og hypoteser som vi har opsat i til vores afhandling. Interviewguiden er brugt som udgangspunkt for interviewene, men undervejs i interviewene er enkelte spørgsmål uddybet, og andre spørgsmål er frafaldet ud fra en vurdering af, hvad der var mest hensigtsmæssigt.

1.6.2 Øvrige primære datakilder

Øvrige primære datakilder består af lovgivning og bekendtgørelser.

1.6.3 Sekundære datakilder

Ud over primære kilder har vi benyttet os af en række forskellige sekundære kvantitative og kvalitative kilder i form af artikler og faglige tidsskrifter, offentligt tilgængelige analyser samt bøger og kompendier fra CBS's bibliotek og databaser og hjemmesider mv.

1.7 Kildekritik

Det vurderes, at lovgivning og bekendtgørelser er objektive og valide kilder. De øvrige primære kilder i form af interviews vurderes ligeledes at være valide kilder, da der er taget udgangspunkt i delvist strukturerede interviews. Besvarelserne må dog formodes at være præget af den interviewede persons egne holdninger til emnet.

Undersøgelse af årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b samt vurdering af virksomhedernes overholdelse af lovkravene i deres ledelsesberetning kan forekomme subjektive. Dette forekommer ved, at det er vores oversættelse af lovgivningen samt vores vurdering af virksomhedernes beretninger. Vi har så vidt muligt forholdt os objektive og konstante i vores vurderinger, for at undersøgelsen så vidt muligt er valid.

Der er endvidere taget stilling til, om de sekundære kilder er pålidelige. De anvendte kilder vurderes pålidelige, da der primært er tale om lærebøger, fagtidsskrifter og analyser foretaget af anerkendte institutioner. Artikler kan være præget af skribentens tilgang til emnet, hvorfor vi forsøger at forholde os kritiske til disse artikler.

2.1 Definition på CSR

Virksomhedernes fokus har historisk altid handlet om at profitmaksimere deres forretning og at varetage deres aktionærers interesser. Denne holdning gav bl.a. den amerikanske økonom Milton Friedman udtryk for i 1970 i New York Times Magazine, hvor han sagde, at: *"The only social responsibility of business is to increase its profits"*.²⁶ Det er dog også amerikanerne som senere stod bag tankerne om CSR.

Den første anerkendte definition på bæredygtighed (CSR) kom fra Gro Harlem Brundtland i rapporten fra Verdenskommissionen for miljø og udvikling under FN fra 1987; *"En bæredygtig udvikling er en udvikling, som opfylder de nuværende behov uden at bringe fremtidige generationers muligheder for at opfylde deres behov i fare"*. Dette udsprang af erkendelsen om en stigende miljømæssig udfordring på verdensplan.²⁷

Dr. Archie B. Carroll, business management forfatter og professor, kom i 1979 med en firedelt definition på CSR, som sidenhen er blevet en af de mest anvendte. Hans udgangspunkt var, at for at virksomhedsledere kunne engagere sig i CSR, behøvede de en forståelse af, hvem virksomheden havde et ansvar overfor, og en specifikation af, hvordan de skulle agere. Dr. Archie B. Carroll og Ann K. Buchholtz definerede CSR således: *"The social responsibility of business encompasses the economic, legal, ethical and discretionary (philanthropic) expectations that society has of organizations at a given point in time"*.²⁸

Den firedelte definition opdeler CSR i økonomisk, lovmæssigt, etisk og filantropisk ansvar. Senere kom Dr. Archie B. Carroll med en grafisk udformning af sin definition, som udgjorde en pyramide – se figur 2.

Ifølge Dr. Archie B. Carroll og Ann K. Buchholtz skal pyramiden ses som en helhed. Det økonomiske ansvar ligger i bunden af pyramiden, fordi det er en af de grundlæggende forudsætninger, at en virksomhed skal være rentabel, minimere omkostningerne, maksimere salget og træffe fornuftige strategiske beslutninger. Det økonomiske ansvar er påkrævet af samfundet, da det forventes, at virksomheden producerer varer og ydelser, som samfundet efterspørger, og tjener penge på dem.

²⁶ Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, side 7

²⁷ Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, side 7+8

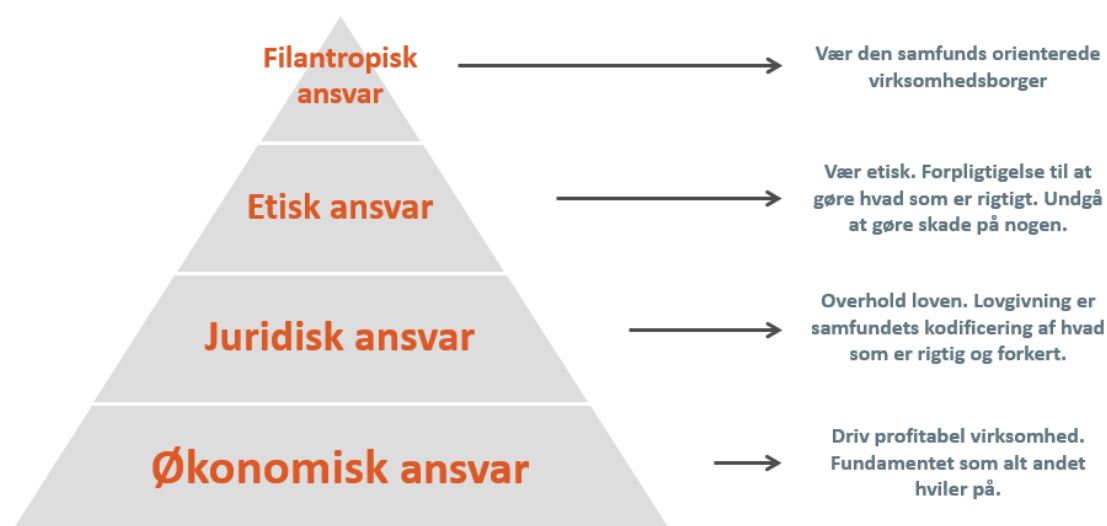
²⁸ [http://pure.au.dk/portal/files/10634/CSR - en teoretisk og empirisk tilgang.pdf](http://pure.au.dk/portal/files/10634/CSR_-_en_teoretisk_og_empirisk_tilgang.pdf)

Det andet lag er det juridiske ansvar. Her forventes virksomheder at overholde loven, fordi loven afspejler, hvad samfundet anser som acceptabelt eller uacceptabelt. Det juridiske ansvar er ligeledes påkrævet af samfundet.

Det tredje lag er det etiske ansvar, som repræsenterer de normer, der er i samfundet, og som det forventes, at virksomheden følger. Forskellen mellem etisk ansvar og de to foregående lag er, at det etiske ansvar ikke er påkrævet i samfundet, men forventes af samfundet.

Det filantropiske ansvar står på toppen af pyramiden, og formålet med dette lag er at være en god samfundsborger og at forbedre livskvaliteten for samfundet, dvs. at virksomhederne skal bidrage frivilligt i samfundet uden direkte og umiddelbart at få noget igen. Det filantropiske ansvar er ønsket og forventet af samfundet ligesom etisk ansvar.²⁹

CSR (Corporate Social Responsibility) i flere niveauer:

Figur 2: Carrolls pyramide³⁰

Men udviklingen og forståelsen af CSR stoppede ikke her. På europæisk plan kom EU-Kommissionen i 2006 med white paper³¹ om virksomheders sociale ansvar, og i 2008 kom EU med denne definition

²⁹ <https://www.linkedin.com/pulse/20140905115337-70750023-carroll-s-pyramid-of-corporate-social-responsibility>

³⁰ <https://vinderstrategi.dk/2015/10/14/verdens-bedste-leder-er-dansk-og-en-af-forklaringerne-er-fokus-paa-den-4-bundlinje/>

³¹ Definition: White paper er dokumenter, der indeholder forslag til en EU-indsats i et bestemt område.

på CSR: *"A concept whereby companies integrate social and environmental concerns in their business operations and in their interaction with their stakeholders on a voluntary basis".*³²

I forbindelse med at den danske regering implementerede kravet om redegørelse for samfundsansvar i ledelsesberetningen i den finansielle årsrapport i 2009, støttede man sig til EU's definition og videreudviklede den, så den lød således: *"Gennem forretningsdrevet samfundsansvar kan virksomhederne bidrage til at løse samfundsmæssige udfordringer og samtidig skabe bedre forretningsmuligheder for sig selv. Med forretningsdrevet samfundsansvar menes, at virksomhedens samfundsansvar skal kombineres med virksomhedens kerneforretning".*³³

Selvom det ikke direkte fremgår af ovenstående definition, er denne også baseret på frivillighed.

Der fandtes allerede inden regeringen kom med en CSR definition, fokus på samfundsansvar og miljø. Tilbage i 2001 satte regeringen, i forbindelse med deres erhvervsstrategi, .dk21, fokus på bestyrelseskulturen i danske selskaber. Lars Nørby Johansen, Jørgen Lindegaard, Waldemar Schmidt og Mads Øvlisen blev ved kommissorium af 2. marts 2001 af erhvervsminister Ole Stavad anmodet om at vurdere, hvorvidt der er behov for anbefalinger for god selskabsledelse i Danmark, og i givet fald fremkomme med forslag hertil. Resultatet blev *"Nørby-udvalgets rapport om Corporate Governance i Danmark – anbefalinger for god selskabsledelse i Danmark"*.³⁴

Fondsbørsens bestyrelse valgte at gøre Nørby-udvalgets anbefalinger til en del af regelsættet på Københavns Fondsbørs og udtalte; *"[...] vi starter blødt med at opfordre virksomhederne til at gøre rede for i deres årsrapporter, hvorvidt og hvordan de følger det nationale kodeks for god selskabsledelse"* ³⁵.

Et af Nørby-udvalgets punkter var *"Åbenhed og gennemsigtighed"*, og omhandlede samfundsansvar – som vi i dag kender bedre som CSR:

³² Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, side 8

³³ Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, side 8+9

³⁴ <https://corporategovernance.dk/sites/default/files/noerby-udvalgets-rapport-fra-2001.pdf>

³⁵ <http://borsen.dk/nyheder/generelt/artikel/1/36101/topkarakterer-til-noerby-udvalget.html#ixzz4PKSpHSq6>

Dansk kodeks	Andre kodekser
III. Åbenhed og gennemsigtighed <u>4. Supplerende oplysninger</u> Det anbefales, at bestyrelsen i forbindelse med udarbejdelsen af årsrapporten også i tilfælde, hvor det ikke er krævet af årsregnskabsloven eller anden lovgivning, tager stilling til, om det er formålstjenligt, at selskabet offentliggør yderligere uddybende ikke-finansielle oplysninger. Eksempler på sådanne oplysninger kan være oplysninger om selskabets: • påvirkning af det eksterne miljø. • udvikling og vedligeholdelse af interne vidensressourcer. • etiske og sociale ansvar. • arbejdsmiljø.	OECD: Der bør oplyses om væsentlige problemstillinger vedrørende medarbejdere og andre interessenter.

Figur 3 – udklip fra "Nørby-udvalgets rapport om Corporate Governance i Danmark – anbefalinger for god selskabsledelse i Danmark"³⁶

Udgangspunktet i de foranstående definitioner er, at arbejdet med CSR er baseret på frivillighed. Men udviklingen i samfundet gør, at interessenterne stiller flere krav til oplysninger om virksomhedernes optræden på både det lokale og globale marked. Samfundets krav til virksomhedernes opførsel som en god samfundsborger har påvirket virksomhedernes arbejde med og rapportering om CSR i en positiv retning. Men der er virksomheder, som ser sig nødsaget til at indarbejde CSR i deres strategi, selvom det koster dem penge og ressourcer. Bob McDonald, bestyrelsesformand og CEO for det amerikanske selskab The Procter & Gamble Company, udtrykker det således: *"Jeg tror ikke, at bæredygtighed er en valgmulighed længere. Verden er i dag så flad og transparent på grund af internettet, og individers indflydelse er blevet så stor som følge af vores muligheder for at blogge og twitte og andre ting, at kunderne vil vide, hvad de køber ind til, når de køber dit brand. De vil kende virksomheden bagved. De vil vide, hvad virksomheden står for, og hvordan virksomheden passer på miljøet"*.³⁷

Virksomheder skal derfor tage stilling til, i hvilket omfang der skal arbejdes med CSR. Se figur 4, hvor dette er illustreret:

³⁶ <https://corporategovernance.dk/sites/default/files/noerby-udvalgets-rapport-fra-2001.pdf>, side 69 i rapporten

³⁷ CSR med succes, Annabeth Aagaard, 2012, 1. udgave, 1. oplag, side 40

Figur 4: Skala for placering af CSR-niveau³⁸

Det er således op til den enkelte virksomheds ledelse at bestemme, i hvilket omfang virksomheden skal arbejde med CSR. Vælger virksomheden at arbejde med CSR, skal ledelsen beslutte, hvilket niveau der skal vælges.

2.1.1 Delkonklusion

Der findes mange definitioner på, hvordan CSR skal forstås, men den mest fyldestgørende er den firedelte definition af Dr. Archie B. Carroll og Ann K. Buchholtz, der opdeler CSR i økonomisk, lovmæssigt, etisk og filantropisk ansvar, og som også er illustreret som en pyramide. Efterfølgende kom EU-Kommissionen med en definition, som den danske regering støttede sig til, da den kom med sin version i 2009. Nørby-udvalget kom allerede tilbage i 2001 med anbefalinger til god selskabsledelse, som blandt andet indeholdt anbefaling til ledelsen og bestyrelsen om at omtale samfundsansvar mv. Alle definitioner er baseret på frivillighed, men udviklingen i samfundet gør, at interessenterne stiller flere krav til oplysninger om virksomhedernes optræden på både det lokale og globale marked. Virksomhederne står derfor over for et valg, om hvordan de vil bidrage til CSR på verdensplan – vil de være filantroper og gå i spidsen, vil de føre en forretningsdrevet CSR, som passer på deres virksomhed, eller vil de slet ikke være med.

³⁸ Egen tilvirkning på baggrund af: Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, side 9

2.2 CSR-teorier

I det kommende afsnit omtales to centrale teorier om, hvorfor samfundet forventer, at virksomhederne arbejder mere med CSR. Der er her tale om *legitimitetsteorien* og *den institutionelle teori*. Derudover vurderes teorien i forhold til CSR og virksomhedernes strategiarbejde samt de forskelle, der kan være mellem teori og praksis. Formålet hermed er at forstå virksomhedernes ageren på CSR.

2.2.1 Legitimitetsteorien

Legitimitetsteorien³⁹ er en af de mest anvendte teoretiske begrebsrammer til forståelse af virksomhedernes CSR-arbejde og CSR-rapportering. Teorien handler om, at omgivelserne skal opfatte den enkelte virksomhed som legitim og have "license to operate", for at virksomheden bedst muligt kan overleve og udvikle sig. Legitimitetsteorien bygger på teorien om den sociale kontrakt, der stammer helt tilbage til 1600-tallet. Den sociale kontrakt skabes, når de enkelte individer (virksomhederne og interessenterne i det omkringliggende samfund) når til enighed om et fælles sæt spilleregler. Accepten af de fælles spilleregler betyder, at det enkelte individ accepterer nogle fælles regler og normer, der medfører forskellige forpligtelser og begrænsninger for at beskytte sig selv og hinanden. Det enkelte individ opgiver dermed en smule af sin frihed mod til gengæld at opnå beskyttelse af egne og fællesskabets interesser.

Jens Frederiksen⁴⁰ har defineret legitimitet således: *"En situation, hvor en virksomheds værdier er sammenfaldende med værdierne i det omgivende samfund. Når der er en forskel i værdierne mellem virksomheden og det omgivende samfund, vil det være en trussel mod virksomhedens legitimitet"*.

Legitimitetsteorien handler derfor om, hvordan virksomheden håndterer og styrer sit omdømme. Legitimiteten og accepten i det omgivende samfund kan anses for en ressource, som virksomheden også kan påvirke. Når ledelsen i en virksomhed vurderer, at virksomhedens legitimitet er vigtig, vil ledelsen forsøge at sikre opbakning fra det omkringliggende samfund ved at vinde legitimitet, fastholde sin legitimitet eller genopbygge sin legitimitet. Virksomheders legitimitet handler om,

³⁹ Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, kapitel 2

⁴⁰ Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, side 12

hvordan samfundet opfatter virksomheden, dens produkter/service og dens adfærd – dog er det ikke virksomhedens faktiske adfærd, men hvordan omverdenen opfatter dens adfærd. Det anses normalt for lettere at fastholde sin legitimitet end at vinde/genopbygge den. Fastholdelse kan ske ved, at der f.eks. via dialog med interessenterne er god til at forudsige og tage højde for ændringer i omverdenens forventninger til virksomheden.

I forhold til CSR kan ændringer i forventningerne være følgende⁴¹:

Samfundsmæssige ændringer	Eksempel	Betydning for virksomheden
Øgede (lov)krav om hensyntagen til miljømæssige og sociale aspekter	Lovkrav vedrørende virksomhedens støj og støvemission strammes løbende, specielt i områder med beboelse.	Virksomheden må løbende reducere sin støj og støvemission. Virksomheden må være lydhør over for naboklager mv. og kan i yderste konsekvens blive nødt til at flytte.
Udvikling i ny teknologi	En virksomhed opfinder en sprøjtegift, der effektivt fjerner ukrudt og skadedyr.	Virksomheden må være meget omhyggelig med at vurdere negative effekter af den nye sprøjtegift, at kommunikere de fordele og dilemmaer, der er knyttet til produktet, og at tilpasse indfasningen af produktet til holdninger og krav fra omverdenen.
Ændring i samfundsmæssige holdninger	Det viser sig, at flere og flere forbrugere (men stadig kun en minoritet) vil betale ekstra for økologiske varer.	Virksomheden kan revurdere sit produktudbud og undersøge, om man kan omlægge til økologisk produktion. Virksomheden skal være meget opmærksom på risiko for greenwashing og deraf negativ omtale i forbindelse med reklame for sine produkter. Virksomheden skal også være opmærksom på konkurrentadfærd.

⁴¹ Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, side 14

Fastholdelse af legitimitet sker ved dialog og kommunikation med virksomhedens interessenter. Dialogen sker bl.a. via virksomhedens CSR-rapportering.

2.2.2 Den institutionelle teori

Den institutionelle teori⁴² er også ved at udvikle sig til en begrebsramme for at forstå de organisatoriske motiver, der driver virksomheder og brancher til at arbejde med CSR. Den har et betydeligt overlap til legitimitetsteorien. Teorien handler om, at virksomheder og andre aktører med nogle fælles træk organiserer sig for at udvikle en fælles og mere homogen måde at agere på, f.eks. hvis der opstår et nyt pres udefra mod disse virksomheder og andre aktører.

Jens Frederiksen⁴³ har defineret institutionalisering således: *””Noget” bliver stabilt og givet, så det kan udgøre forudsætningen for forskellige typer af adfærd. Institutionalisering er normalt opfattet som både en proces og resultatet af en proces, hvorved en social adfærd bliver gjort normal, ønskelig eller taget for givet i organisationer”*.

Når samfundsmæssige udfordringer og problemer erkendes, skal de igennem en række faser, før institutionernes modvilje mod ændringer er overvundet, og en ny institutionalisering finder sted. Disse faser kan beskrives således⁴⁴:

Stadie	Karakteristika
Latent	Kun få aktivister er bekendt med problemet. Få videnskabelige undersøgelser. Problemet ignoreres eller afvises af virksomhederne.
Modning	Politisk og mediemæssig bevågenhed. Mere forskning, men stadig svage data. Ledende virksomheder eksperimenterer med måder at håndtere problemet på.
Konsolidering	En forretningspraksis opstår omkring problemet. Frivillige initiativer.

⁴² Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, kapitel 2

⁴³ Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, kapitel 2

⁴⁴ Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, side 17

	Retssager og et stigende ønske om lovgivning. Frivillige standarder.
Institutionalisering	Problemet er institutionaliseret. Lovgivning eller normer er etableret. Bestemt praksis bliver en normal del af virksomhedens drift.

De begivenheder, som har igangsat institutionalisering af CSR og CSR-rapportering, er formentlig enkeltstående katastrofer, større viden om miljø- og klimaeffekter samt milepæle i relation til institutionalisering, arbejdstagerrettigheder mv.

2.2.3 Sammenligning af legitimitetsteorien og den institutionelle teori

Der er både forskelle og ligheder mellem legitimitetsteorien og den institutionelle teori, hvilket kan resumeres således⁴⁵:

	Legitimitetsteori	Institutionel teori
Organisatorisk fokuspunkt	Den enkelte virksomheds samspil med omverdenen – den sociale kontrakt.	Hvordan grupper og andre aktører danner fællesskaber og i fællesskab gennemfører en nødvendig forandring.
Deltagerens fokuspunkt	Anvende den ressource og mulighed det er at have legitimitet og license to operate.	Skabe en ny stabil institution, der ikke er motiveret for forandringer.
CSR-fokus	Legitimitetsteorien forsøger at forklare, hvorfor den enkelte ledelse handler, som den gør.	Den institutionelle teori forsøger at skabe forståelse for den samlede udvikling i virksomhedens CSR-arbejde, herunder CSR-rapportering.
Forståelse af legitimitet	Legitimitet er en ressource – en opbakning fra omverdenen, som	Legitimitet er et samfundsmæssigt grundvilkår og en del af samfundets grundstruktur.

⁴⁵ Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, side 17+18

	kan bruges/udnyttes af virksomheden.	
Virksomhedens perspektiv	Virksomhedens ledelse kan med en ledelsesindsats og god dialog med interessenterne påvirke sin legitimitet.	Institutionen, hvori den enkelte virksomhed/branche kan indgå, skal påvirke samfundets grundvilkår ud fra egen kontekst og herefter rette sig efter dem.

Samlet set kan legitimitetsteorien anvendes ved fastlæggelse af, hvorfor en given virksomhed på kort sigt gennemfører specifikke og konkrete CSR-initiativer. Den institutionelle teori er mere anvendelig til forklaring af, hvorfor en given CSR-praksis bliver almindeligt anerkendt i en specifik sammenhæng. Ved legitimitetsteorien er valget om CSR drevet af ledelsen og det er noget som virksomheden vælger at arbejde med indefra og ud. Hvorimod valget om CSR ved den institutionelle teori er omverden, der presser kravene ned over virksomheden og denne teori bliver aldrig hel personlig i forhold den enkelte virksomhed.

2.2.4 Forskelle mellem teori og praksis

Teorierne giver udtryk for, at der er mange gode grunde til, at virksomheder bør arbejde med CSR, men det er vores opfattelse, at mange virksomheder kun gør det i mindre omfang i praksis. Denne forskel kan hænge sammen med, at det ikke er alle virksomheder, som er overbevist om, at det er en god forretning at arbejde med CSR. Her er nogle eksempler på forklaringer på de forskelle, der er mellem teori og praksis⁴⁶:

Teori	Praksis
Virksomhedens legitimitet og "license to operate" ændres over tid som følge af ændringer i det omgivende samfund.	Virksomheden har ikke tilstrækkeligt beredskab til at opfange ændringer i omverdenens forventninger.

⁴⁶ Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, side 24

Omverdenens opfattelse af virksomheden behøver ikke være den samme som virksomhedens faktiske forhold.	Virksomheden er ikke bevidst om denne forskel og kan derfor ikke agere med bedre kommunikation eller ændret adfærd.
CSR er et "spil med bevægelige mål", hvor der hele tiden sker ny praksis.	Op mod 80% af alle ledere og medarbejdere er imod forandringer, og det kan være en barriere i forhold til at arbejde med CSR.
CSR skal indgå som parameter, der understøtter virksomhedens konkurrencekraft.	CSR-arbejdet sker efter pres udefra eller efter en konkret vurdering fra ledelsen.
CSR skal være en integreret del af virksomhedens strategi.	CSR håndteres på taktisk niveau eller alene som PR/kommunikation.
De CSR-temaer, der arbejdes med, skal være virksomhedsspecifikke.	Der arbejdes med generiske temaer – måske fra standarder, retningslinjer og regler.

Virksomhederne bruger CSR som et markedsføringsværktøj, som de skal kunne tjene penge på. Ændringer i omverden kommer til dels an på hvad der er oppe i tiden, og hvor virksomheden ligger i forhold til ressourcer, overskud, høj/lav konjunktur mv.

Mange af de ovennævnte forskelle mellem teori og praksis giver i sig selv en række ulemper, som kan gøre det vanskeligt at komme i gang/videre med CSR-arbejdet.

Der kan dog også findes fordele ved at arbejde med CSR. Disse kan f.eks. være⁴⁷:

Innovation	Ved at tænke CSR ind i værdikæden og den konkurrencemæssige kontekst etableres en ny platform for innovation og produktoptimering.
Omkostningsbesparelse	Specielt ved opstarten af CSR-arbejdet kan der identificeres mange "lavthængende frugter" i form af umiddelbare ressourcebesparelser.
Konkurrencestilling og markedsposition	Ved at tænke CSR ind i virksomhedens konkurrencemæssige sammenhæng kan der opnås fordele, herunder bl.a. forbedring af markedsposition og øget omsætning.

⁴⁷ Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag, side 25

Medarbejdermotivation	Teorierne har ikke omtalt medarbejdermotivation, men mange medarbejdere identificerer sig med deres arbejdsplads, og hvis man er stolt af sin arbejdsplads, kan det betyde større produktion, lavere sygefravær mv.
Renommé og license to operate	"License to operate" er nødvendig for enhver virksomhed, f.eks. i forbindelse med opnåelse af myndighedstilladelser og accept i lokalsamfund samt hos andre interessenter.
Større kundetilfredshed	For en del virksomheder er arbejdet med CSR en respons på krav fra kunder eller et ønske om at opnå større kundetilfredshed.
Styrker relation til leverandører	CSR-projekter i leverandørkæden kan styrke relationen til leverandørerne.

Implementeringen af CSR og graden heraf er virksomhedernes eget valg, hvilket bringer os tilbage til figur 4, hvor virksomhederne skal vælge, hvordan de vil placere sig i forhold til arbejdet med CSR.

2.2.5 Delkonklusion

For at forstå virksomhedernes CSR-arbejde og CSR-rapportering har vi været inde at kigge på to centrale teorier – legitimitetsteorien og den institutionelle teori. Legitimitetsteorien handler om, at omgivelserne skal opfatte den enkelte virksomhed som legitim og have "license to operate", for at virksomheden bedst muligt kan overleve og udvikle sig.

Den institutionelle teori handler om, at virksomheder og andre aktører med nogle fælles træk organiserer sig for at udvikle en fælles og mere homogen måde at agere på, f.eks. hvis der opstår et nyt pres udefra mod disse virksomheder og andre aktører.

Samlet set kan legitimitetsteorien anvendes ved fastlæggelse af, hvorfor en given virksomhed på kort sigt gennemfører specifikke og konkrete CSR-initiativer. Den institutionelle teori er mere anvendelig til forklaring af, hvorfor en given CSR-praksis bliver almindeligt anerkendt i en specifik sammenhæng.

Begge teorier giver udtryk for, at der er mange gode grunde til, at virksomheder bør arbejde med CSR, men det ses i tidligere undersøgelser, at der fortsat er virksomheder, som kun gør det i mindre omfang eller helt fravælger CSR. Det kan skyldes, at der er nogle forskelle mellem teori og praksis. Som eksempel herpå kan teorien sige, at *”CSR skal indgå som parameter, der understøtter virksomhedens konkurrencekraft”*, men i praksis er virkeligheden noget andet, da CSR-arbejdet f.eks. sker efter pres udefra eller efter en konkret vurdering fra ledelsen.

Der er dog mange fordele ved at arbejde med CSR. Disse kan bl.a. være medarbejdermotivation, kundetilfredshed, markedsposition mv., som kan have en positiv indflydelse på virksomheden, og på hvordan interessenterne ser på virksomheden.

2.3 CSR i Danmark

I Danmark startede debatten om virksomheders sociale ansvar for alvor i 1990'erne, hvor Karen Jespersen, tidligere socialminister for Socialdemokratiet, lancerede kampagnen *”Det vedrører os alle”*, som handlede om at få virksomheder til at tage et større ansvar for at skabe et mere rummeligt arbejdsmarked. Denne kampagne var nationalt orienteret og blev også overhalet af den globale CSR-agenda, som ramte Danmark lige omkring årtusindeskiftet. Siden har CSR vundet indpas i Danmark – både blandt virksomheder, interesseorganisationer, ngo'er og i regeringen.⁴⁸

2.3.1 Handlingsplan for virksomheders samfundsansvar (2008)

Regeringen lancerede derfor i 2008 en handlingsplan for virksomheders samfundsansvar. Loven trådte i kraft den 1. januar 2009 og havde virkning for det regnskabsår, der begyndte den 1. januar 2009 eller senere. Kravet blev indsat i årsregnskabsloven som § 99 a.⁴⁹

⁴⁸ Corporate Social Responsibility – en guide for virksomheder og organisationer, B. Mogensen, A.M. Christiansen, M.L.H. Pedersen og A. Holbech, 1. udgave/1. oplag, 2011, side 30

⁴⁹ <https://www.danskerhverv.dk/Politik/Verden/CSR/Sider/Redeg%C3%B8relseforsamfundsansvar.aspx>

Handlingsplanen fra 2008 bestod af i alt 30 initiativer fordelt på fire indsatsområder. De fire indsatsområder inklusiv formål er opstillet nedenfor:⁵⁰

Indsatsområde	Formål
Udbredelse af forretningsdrevet samfundsansvar	Styrke store virksomheders rapportering om samfundsansvar, viden og redskaber til at arbejde med forretningsdrevet samfundsansvar. Det er regeringens mål at udbrede forretningsdrevet samfundsansvar blandt både store og mindre virksomheder, således at danske virksomheder i højere grad kan drage fordel af deres arbejde med samfundsansvar.
Fremme af virksomheders samfundsansvar gennem statens aktiviteter	Fokus på samfundsansvar i statslige indkøb, investeringer og statslige aktieselskaber. Det er regeringens mål, at samfundsansvar fremover endnu mere systematisk og konsekvent skal indgå i den statslige indkøbspolitik, så den kan bidrage til at gøre Danmark kendt for ansvarlig vækst.
Styrkelse af erhvervslivets klimaansvar	Fremme, at virksomheder aktivt bidrager til at håndtere globale klimaudfordringer ved at nedbringe energiforbruget og udledningen af drivhusgasser. Bidrage til udvikling og spredning af globale klimaløsninger.
Markedsføring af Danmark for ansvarlig vækst	Markedsføre Danmark og danske virksomheder for ansvarlig vækst gennem målrettede markedsføringsaktiviteter, således at danske virksomheder i højere grad kan drage fordel af deres arbejde med samfundsansvar.

Formålet med lovkravet og handlingsplanen var at inspirere virksomheder til at forholde sig aktivt til samfundsansvar og kommunikere dette til omverdenen.⁵¹ Lovkravet betød, at selvom CSR er

⁵⁰ <https://samfundsansvar.dk/tidligere-handlingsplan-2008-2012> samt https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/media/handlingsplan_virksomheders_samfundsansvar_september_2008.pdf

⁵¹ <https://www.danskerhverv.dk/Politik/Verden/CSR/Sider/Redeg%C3%B8relseforsamfundsansvar.aspx>

frivilligt, kan virksomheder ikke længere ignorere begrebet og bliver således nødt til at forholde sig til det i deres rapportering til omverden, herunder i deres årsrapport.

Loven omfatter store virksomheder i regnskabsklasse C (stor) samt børsnoterede virksomheder og statslige aktieselskaber i regnskabsklasse D. Store virksomheder i regnskabsklasse C er virksomheder, som overskrider mindst to af nedenstående tre størrelsesgrænser⁵²:

- En balancesum på 143 mio.kr.
- En nettoomsætning på 286 mio.kr.
- Et gennemsnitligt antal heltidsbeskæftigede på 250

Datterselskaber er fritaget for at oplyse om samfundsansvar, hvis moderselskabet oplyser om samfundsansvar for hele koncernen.⁵³

Regeringen besluttede, at den i 2012 ville gøre status over arbejdet med gennemførelsen af handlingsplanen til fremme af virksomhedernes samfundsansvar, hvilket gav anledning til en ny handlingsplan.⁵⁴

2.3.2 Ansvarlig vækst (2012)

I marts 2012 vedtog regeringen en ny handlingsplan for virksomhedernes samfundsansvar under overskriften "Ansvarlig vækst". I indledningen skriver regeringen, at: *"Regeringen har som målsætning, at vi i fællesskab får lagt den økonomiske krise bag os og skaber grundlaget for ny ansvarlig vækst og beskæftigelse. Krisen har skærpet behovet for at holde fokus på ansvarlighed og samfundsansvar, når det gælder udfordringer i form af klimaforandringer, knaphed på naturressourcer og overtrædelse af menneskerettighederne – både hos virksomheder, investorer, forbrugere og i det offentlige"*.⁵⁵ Herudover oplyses det i handlingsplanen, at 87% af de 1.100 største danske virksomheder, som er omfattet af kravet i årsregnskabslovens § 99 a, har valgt aktivt at

⁵² I forbindelse med ændring af årsregnskabsloven i 2015 er beløbsgrænserne ændret – se bilag 1. Ændringerne gælder først fra 2016, men det har været muligt at førtidsimplementere ændringerne. Vi har dog valgt i vores opgave at fastholde de gældende grænser for 2015 – se omtale heraf, jf. afsnit 1.4.1.

⁵³ <https://www.danskerhverv.dk/Politik/Verden/CSR/Sider/Redeg%C3%B8relseforsamfundsansvar.aspx>

⁵⁴ https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/media/handlingsplan_virksomheders_samfundsansvar_september_2008.pdf

⁵⁵ https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/media/ansvarlig_vaekst_csrandlingsplan_2012.pdf

rapportere om samfundsansvar i deres årsrapport. Den danske indsats skal derfor stadig styrkes, så Danmark også fremover vil være forrest i feltet.⁵⁶

Handlingsplanen satte en ny retning for Danmarks CSR-indsats med 42 initiativer fordelt på fire indsatsområder⁵⁷:

Indsatsområde	Formål
Styrke respekten for internationale principper	Styrke danske virksomheder til at udvise ansvarlig virksomhedsadfærd og til at anvende internationale anerkendte retningslinjer for ansvarlig virksomhedsadfærd som FN's Global Compact, FN's retningslinjer om menneskerettigheder og erhvervsliv, OECD's retningslinjer for multinationale virksomheder eller ISO 26000 – vejledende standard for samfundsmæssigt ansvar.
Øge ansvarlig vækst gennem partnerskaber	Indsatsområdet skal fremme udviklingen af nye forretningsmodeller baseret på partnerskaber og fælles værdiskabelse. Ansvarlig vækst kræver en fælles indsats af det offentlige, forbrugerne, investorerne og virksomhederne. Virksomhederne skal inddrages i at løse samfundets fælles udfordringer og sikre bæredygtig vækst.
Øge gennemsigtigheden	Der skal skabes større åbenhed om både virksomheders og myndigheders arbejde med samfundsansvar. Kun gennem større åbenhed kan samfundsansvar også blive et centralt parameter, når forbrugere træffer deres valg. Derfor er det vigtigt, at også forbrugerne får større viden og bedre muligheder for at træffe et ansvarligt valg.

⁵⁶ https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/media/ansvarlig_vaekst_csrhandlingsplan_2012.pdf

⁵⁷ <https://samfundsansvar.dk/regeringens-handlingsplan-2012-15-ansvarlig-vaekst> samt https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/media/ansvarlig_vaekst_csrhandlingsplan_2012.pdf

Fremme gode rammer for ansvarlig vækst gennem det offentlige	Styrke offentlige myndigheders arbejde med samfundsansvar gennem udarbejdelse af ikke-forpligtende retningslinjer for, hvordan man som myndighed kan undgå krænkelse af internationale retningslinjer.
---	--

Et af hovedinitiativerne er etablering af en ny mæglings- og klageinstitution for ansvarlig virksomhedsadfærd. Institutionen skal bidrage til at finde løsninger og hjælpe ofre for krænkelse af f.eks. menneskerettigheder eller dårlige arbejdsmiljøforhold.⁵⁸

Regeringens handlingsplan bygger på anbefalinger fra Rådet for Samfundsansvar, som tilbage i 2010 gav følgende anbefalinger til regeringen;⁵⁹

Indsatsområde	Beskrivelse
Strategisk forankring og globale frontløbere	Flere mindre virksomheder skal arbejde strategisk med samfundsansvar, og flere store virksomheder skal være globalt førende.
Respekt for internationale principper	Danske virksomheder skal aktivt engagere sig i sociale og miljømæssige udfordringer i verden
Kommunikation og rapportering	Danske virksomheder skal aktivt kommunikere og rapportere om samfundsansvar.
Gunstigt klima for samfundsansvar	Samspillet mellem virksomheders samfundsansvar og forbrugere, investorer, organisationer og den offentlige sektor skal styrkes.

⁵⁸ http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/CSR/Faglige%20notater%20og%20artikler/Handlingsplan%20for%20virksomheders%20samfundsansvar%202012-2015

⁵⁹ http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/CSR/Faglige%20notater%20og%20artikler/Udbredelse%20af%20ansvarlig%20vaekst

2.3.3 Indførelse af krav om måltal og politik for det underrepræsenterede køn

I 2012 blev der ligeledes sat fokus på indførelse af krav om måltal og politik for det underrepræsenterede køn. Lov nr. 1383 af 23. december 2012 indførte nye regler om den kønsmæssige sammensætning af ledelsen i de største danske virksomheder og for afrapportering herom.

Det fremgik af regeringsgrundlaget *"Et Danmark der står sammen"*, at regeringen ville indlede en dialog med erhvervslivet med henblik på at sikre flere kvindelige medlemmer i bestyrelserne for de børsnoterede virksomheder, herunder at vurdere forslag om kvoter på baggrund af køn. De nye regler indebar, at en virksomheds øverste ledelsesorgan pr. 1. april 2013 skulle fastsætte et måltal for andelen af det underrepræsenterede køn i det øverste ledelsesorgan, hvis det underrepræsenterede køn udgjorde mindre end 40%.

De nye regler omfattede således de største danske virksomheder, der allerede var omfattet af forpligtelsen til at redegøre for deres arbejde for samfundsansvar.⁶⁰ Reglen blev indført i årsregnskabsloven som § 99 b.⁶¹

Vi vil i de følgende afsnit komme nærmere ind på forståelse og fortolkning af reglerne i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b.

2.3.4 Delkonklusion

Den danske regering kom i 2008 med det første udspil til en handlingsplan, men debatten om socialt ansvar går helt tilbage til 1990'erne, hvor Karen Jespersen lancerede en kampagne, der handlede om at få virksomheder til at tage større ansvar for at skabe et mere rummeligt arbejdsmarked.

Regeringens handlingsplan fra 2008 blev opsat som et lovkrav, der havde virkning fra 1. januar 2009. Kravet blev indsat i årsregnskabsloven som § 99 a. Handlingsplanen fra 2008 bestod af i alt 30 initiativer fordelt på fire indsatsområder: udbredelse af forretningsdrevet samfundsansvar, fremme af virksomheders samfundsansvar gennem statens aktiviteter, styrkelse af erhvervslivets klimaansvar og markedsføring af Danmark for ansvarlig vækst.

⁶⁰ <http://www.bdo.dk/media/5393238/erhvervsstyrelsens-vejledning-februar-2013-.pdf>

⁶¹ <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/201212L00017>

Lovkravet betød, at selvom CSR er frivilligt, kunne virksomheder i regnskabsklasse C (stor) og D ikke længere ignorere begrebet og blev således nødt til at forholde sig til det i deres ledelsesberetning.

I 2012 blev der lavet en opfølgning, der resulterede i, at regeringen vedtog en ny handlingsplan under overskriften *"Ansvarlig vækst"*. Handlingsplanen satte en ny retning for Danmarks CSR-indsats med 42 initiativer fordelt på fire indsatsområder: styrke respekten for internationale principper, øge ansvarlig vækst gennem partnerskaber, øge gennemsigtigheden og fremme gode rammer for ansvarlig vækst gennem det offentlige.

I 2012 blev der ligeledes sat fokus på indførelse af krav om måltal og politik for det underrepræsenterede køn. Reglen blev indført i årsregnskabsloven som § 99 b.

2.4 Årsregnskabsloven § 99 a og § 99 b – samfundsansvar og kønskvotering

2.4.1 CSR – årsregnskabsloven § 99 a

Med udgangspunkt i årsregnskabslovens § 99 a er nedenfor gennemgået de væsentligste områder set i forhold til de krav, som stilles til udformning af politikker, resultater heraf mv., samt hvordan disse skal omtales i ledelsesberetningen.

Som tidligere omtalt skal store virksomheder supplere deres ledelsesberetning med en redegørelse for deres CSR.⁶²

Lovgivningen omtaler samfundsansvar som omfattende en redegørelse af minimum virksomhedens politik inden for følgende områder: politikker for miljø, herunder forstås virksomhedens politikker for at reducere klimapåvirkninger, sociale forhold og medarbejderforhold samt respekt for menneskerettigheder, antikorruption og bestikkelse.⁶³ Virksomheden skal forholde sig til minimumskravene, men hvis virksomheden vælger at rapportere på yderligere forhold, er der intet i vejen for dette.

Virksomhederne skal dog ud fra hvert område redegøre for deres politik, og for hvordan de vil implementere denne, herunder hvilke mål de har, og hvilket resultat de har opnået.⁶⁴ Der er ikke

⁶² I henhold til årsregnskabsloven § 99 a, stk. 1

⁶³ I henhold til årsregnskabsloven § 99 a, stk. 2, nr. 2

⁶⁴ I henhold til årsregnskabsloven § 99 a, stk. 3, nr. 3, nr. 6

krav om, at virksomhederne skal redegøre for deres økonomiske resultater, som er opnået i regnskabsåret. Det skyldes, at dette ofte er vanskeligere at måle i de enkelte tilfælde. Derimod skal ledelsens vurdering af resultaterne af politikken for regnskabsåret fremgå.

Foruden ovenstående skal virksomheden redegøre for eventuelle væsentlige forretningsaktiviteter, produkter og tjenesteydelser, som indebærer en særlig risiko for negativ påvirkning af virksomhedens miljø mv.

Idet virksomheder ikke alle reagerer lige hurtigt eller har samme forudsætninger for at udarbejde politikker, er de ofte på forskellige stadier, hvilket betyder, at det ikke forventes, at alle virksomheder vil kunne rapportere politikker på alle områder det første år, de bliver omfattet af reglerne. I tilfælde af at virksomheden ikke har nogen politik for det enkelte område, skal ledelsen begrunde, hvorfor virksomheden ikke har udarbejdet nogen politik på det pågældende område. Begrundelsen skal fremgå under det respektive område i ledelsesberetningen.

Erhvervsstyrelsen definerer en politik som værende: *"Virksomhedens interne retningslinjer, målsætninger, strategier eller andre dokumenter, der beskriver, hvordan man arbejder med samfundsansvar"*.⁶⁵

Årsregnskabsloven samt Erhvervsstyrelsens vejledning⁶⁶ om samfundsansvar er relativt begrænset i forhold til uddybning og kommentering på, hvilke politikker der skal omtales, samt hvordan politikker mv. skal udformes. Der henvises derfor flere steder i vejledningen til de internationale standarder med primært fokus på FN's Global Compact og Global Reporting Initiative (GRI), hvor der kan søges inspiration, idet der dog ikke er krav om at følge de internationale retningslinjer.

De følgende Internationale standarder⁶⁷ er de mest anvendte standarder af danske selskaber, og er som udgangspunkt de standarder som Erhvervsstyrelsen har godkendt til at erstatte virksomhedernes redegørelse i ledelsesberetningen:

⁶⁵ <https://samfundsansvar.dk/hvad-skal-der-redegoeres-om-2015>

⁶⁶ Redegørelse for samfundsansvar- praktisk vejledning og inspiration (Samfundsansvar.dk)

⁶⁷ PwC updatekursus, september 2016

- En fremskridtsrapport (COP), som er krævet af deltagende medlemmer i FN's Global Compact,
- Rapportering i henhold til Global Reporting Initiative (GRI), eller
- En rapport om ansvarlige investeringer, som det er krævet i henhold til FN's støttende Principper for Ansvarlige Investeringer (PRI).

For at få en forståelse af de internationale regler, vil disse blive præciseret herunder.

2.4.2 FN's Global Compact

Virksomheder kan vælge at følge reglerne i FN's Global Compact, som er en af verdens største frivillige netværk for virksomheders samfundsansvar. FN's Global Compact indeholder ti principper, der berører menneskerettigheder, sociale forhold, medarbejderforhold, miljø og antikorrupition. Virksomheder kan som udgangspunkt vælge bare at hente inspiration fra de ti principper og tilhørende vejledninger, men de kan også vælge at blive medlem af FN's Global Compact og derved forpligte sig til at udarbejde en fremskridtsrapport (COP). I COP beskriver virksomhederne, hvordan de i praksis forsøger at efterleve politikkerne, hvortil der henvises i ledelsesberetningen.

De første seks principper omhandler virksomhedens sociale ansvar i forhold til menneskerettigheder, sociale forhold og medarbejderforhold. Princip syv til ni omhandler virksomhedens indsats for miljøet og klimapåvirkning, mens det tiende princip omhandler korrupition og bestikkelse – se nedenfor.

De ti principper⁶⁸:

Menneskerettigheder

1. Virksomheden bør støtte og respektere beskyttelsen af internationalt erklærede menneskerettigheder.
2. Virksomheden bør sikre, at den ikke medvirker til krænkelse af menneskerettighederne.

⁶⁸ CSR-kompasset - <http://www.csrkompasset.dk/fns-global-compact>

Arbejdstagerrettigheder

3. Virksomheden bør opretholde foreningsfriheden og effektivt anerkende retten til kollektiv forhandling.
4. Virksomheden bør støtte udryddelsen af alle former for tvangsarbejde.
5. Virksomheden bør støtte effektiv afskaffelse af børnearbejde.
6. Virksomheden bør afskaffe diskrimination i relation til arbejds- og ansættelsesforhold.

Miljø

7. Virksomheden bør støtte en forsigtighedstilgang til miljømæssige udfordringer.
8. Virksomheden bør tage initiativ til at fremme større miljømæssig ansvarlighed.
9. Virksomheden bør opfordre til udvikling og spredning af miljøvenlige teknologier.

Antikorruption

10. Virksomheden bør modarbejde alle former for korruption, herunder afpresning og bestikkelse.

I COP skal virksomheden ligesom i årsregnskabsloven rapportere på alle tre elementer, dvs. har virksomheden en politik, hvordan påtænker virksomheden at implementere denne, og hvad er den forventede effekt. Derudover skal den reelle effekt af politikken beskrives. Hvis virksomheden formår at rapportere på alle politikker og alle niveauer, kan virksomheden helt undlade at redegøre for samfundsansvar i sin ledelsesberetning, men kan i stedet henvise direkte til COP, som kan findes på FN's Global Compacts hjemmeside.

2.4.3 Global Reporting Initiative (GRI)

Global Reporting Initiative (GRI) er udviklet for at danne en ramme, der skal understøtte virksomhedernes redegørelse om bæredygtighed. Dette kommer til udtryk i GRI's G4 Guidelines⁶⁹,

⁶⁹ GRI's G4 Reporting and Standard Disclosures

der indeholder principper og indikatorer, som virksomhederne kan anvende til at måle og redegøre for deres økonomiske, miljømæssige og sociale præstationer.

GRI samarbejder løbende med FN's Global Compact for at skabe en ensartethed mellem principperne og indikationerne i redegørelsen om samfundsansvar.⁷⁰ Dette skyldes til dels, at begge er opstået på baggrund af de samme fire konventioner.

Til forskel fra FN's Global Compact opererer GRI's G4 med to forskellige muligheder for at udarbejde en bæredygtighedsrapport. Der opereres med en kernemulighed (Core) eller en omfattende mulighed (Comprehensive).⁷¹ Begge muligheder fokuserer på at identificere væsentlige aspekter i virksomheden. Ved væsentlige aspekter skal forstås det, som afspejler organisationens væsentlige økonomiske, miljømæssige og sociale forhold, eller som indholdsmæssigt påvirker interessenteres vurdering af og beslutninger om virksomheden.⁷²

Begge muligheder kan implementeres af alle virksomheder qua deres størrelse, branche og aktivitet.

Kernemuligheden er, som navnet indikerer, en mulighed, der fokuserer på virksomhedens kerneaktivitet i forhold til indvirkningen på økonomiske forhold, miljøet, sociale forhold og governance-præstationer. Der er ikke behov for rapportering omkring alle mål og forhold, men kun om relevante områder i forhold til virksomhedens kerneaktivitet.

Den omfattende mulighed bygger videre på kernemuligheden og behandler som udgangspunkt de samme områder, men der stilles dog større krav til, hvad virksomheden skal berøre på de enkelte områder. Derudover stilles der også krav om, at virksomheden skal behandle sine præstationer i forhold til de indikatorer, som er med til at identificere væsentlige aspekter af virksomheden.

GRI's G4 har yderligere nogle standardkrav til, hvad virksomheden skal rapportere i virksomhedens bæredygtighedsrapport. Dybden af rapporteringen afhænger af valget mellem enten kernemuligheden eller den omfattende mulighed som beskrevet ovenfor. I henhold til GRI's G4 skal bæredygtighedsrapporten som minimum omfatte strategi og analyse, organisationens profil, væsentlige materielle aspekter og afgrænsninger, interessenteres aspekt, governance, etik og

⁷⁰ Vejledning: Gode råd til redegørelse for samfundsansvar – www.samfundsansvar.dk

⁷¹ GRI's G4 Reporting Principles and Standard Disclosures - side 11 i <https://www.globalreporting.org/standards/g4/Pages/default.aspx>

⁷² GRI's G4 Reporting Principles and Standard Disclosures – side 11

integration. Hvert område er efterfølgende opdelt i underkategorier, se bilag 2. GRI har for hver underkategori udarbejdet en vejledning, som beskriver, hvad kategorien omfatter.

Derudover har GRI udviklet nogle generelle standardoplysninger, som en given branche skal oplyse omkring, hvilket bl.a. indbefatter lufthavne, fødevareproducenter, medier, finansielle servicer, olie og gas, NGO'er, minedrift mv.⁷³

Sætter man GRI's G4 Guidelines op mod FN's Global Compact, vil man kunne drage paralleller mellem de ti principper fra henholdsvis FN's Global Compact og GRI's G4 Guidelines – se bilag 3. Som det kan ses af bilaget, er der stor sammenlignelighed mellem de to vejledninger.

Til forskel fra Erhvervsstyrelsens vejledninger og FN's Global Compact, har GRI udviklet seks principper til at vurdere kvaliteten af virksomhedernes bæredygtighedsrapport:

Princip	Forklaring
Balance	Der er skal være en balance mellem positive og negative områder, som fremgår i rapporten. Begrundelsen herfor er, at en rapport med kun positive aspekter i forhold til resultater mv., kan blive anset som utroværdig.
Sammenlignelighed	Der er skal være konsistens i rapporteringen, således at interessenter har mulighed for at analysere virksomheden over tid.
Nøjagtighed	Informationerne skal være nøjagtige og detaljerede nok til, at interessenterne kan gennemskue virksomhedens performance.
Rettidighed	Virksomheden skal rapportere rettidigt og regelmæssigt.
Klarhed	Informationerne skal være forståelige og skal formuleres klart, således at det er forståeligt for modtageren af informationen. Det er derfor vigtigt, at sproget og ordvalget er valgt ud fra målgruppen.
Pålidelighed	Det skal i rapporten fremstå klart, hvilke metoder og processer der er anvendt til vurdering af målene, herunder til indsamling, analyse og videregivelse af oplysninger i rapporten, således at rapporten kan gøres til genstand for en eventuel kontrol af dens indhold.

⁷³ <https://www.globalreporting.org/standards/sector-guidance/sectorguidanceG4/Pages/default.aspx>

De seks principper er med til at forhøje kvaliteten af virksomhedernes GRI bæredygtighedsrapport, og derved skabe større tiltro til rapportens indhold.

2.4.4 FN's støttende Principper for Ansvarlige Investeringer (PRI)

Principper for Ansvarlige Investeringer (PRI) er primært målrettet virksomheder med investeringsaktivitet som hovedformål og bygger på seks principper

De seks principper⁷⁴:

- Investoren vil indarbejde miljø, sociale forhold samt aktivt ejerskab i investeringsanalysen og beslutningsprocessen.
- Investoren vil være en aktiv ejer og indarbejde miljø og sociale forhold i vores politikker vedrørende ejerskab og i den praktiske håndtering af investeringerne.
- Investoren vil søge at opnå åbenhed om miljø, sociale forhold og aktivt ejerskab fra de enheder, vi investerer i.
- Investoren vil fremme accept og implementering af principperne inden for den finansielle industri.
- Investoren vil samarbejde med henblik på at øge effektiviteten i implementeringen af principperne.
- Investoren vil rapportere om vores aktiviteter og fremskridt omkring implementeringen af principperne.

Som ved FN's Global Compact kan virksomheder vælge at blive medlem af PRI, hvorved de forpligter sig til at udarbejde en rapport, der beskriver, hvordan de efterlever deres politikker vedrørende ovenstående seks principper. Virksomhederne kan dog også nøjes med at søge inspiration i principperne.

⁷⁴ CSR-Kompasset - <http://www.csrkompasset.dk/principper-ansvarlige-investeringer>

Foruden FN's Global Compact, GRI og PRI findes der en lang række certificeringer/vejledninger inden for de forskellige områder. Disse vil ikke blive yderligere gennemgået i denne afhandling, men det er certificeringer/vejledninger, der er skelet til i forbindelse med analysearbejdet, jf. afsnit 3.1

2.4.5 Sammenholdelse mellem årsregnskabsloven og de internationale standarder

Der er i tabel 2.1 opstillet de ovenfor gennemgået internationale retningslinjer samt årsregnskabsloven, således at sammenhængen mellem de enkelte retningslinjer fremgår.

Efterfølgende er der foretaget en vurdering af hvilke retningslinjer, som kræver den største detaljegrad i rapporteringen ud fra et teoretisk perspektiv.

Tabel 2.1. – Sammenholdelse af retningslinjer (egen tilvirkning)			
Principper for Ansvarlige investeringer, PRI	Årsregnskabslovens § 99A	FN Global Compact's 10 Principper	Global Reporting initiative (GRI),
Den praktiske håndtering af investeringerne	Menneskerettigheder	1. Virksomheden bør støtte og respektere beskyttelsen af internationalt erklærede menneskerettigheder 2. Virksomheden bør sikre, at den ikke medvirker til krænkelse af menneskerettighederne	Sub-Kategori: Menneskerettigheder. (Alle Aspekter) og Lokal kommunikation
	Klimapåvirkninger Miljø	3. Virksomheden bør støtte en forsigtighedstilgang til miljømæssige udfordringer 4. Virksomheden bør tage initiativ til at fremme større miljømæssig ansvarlighed 5. Virksomheden bør opfordre til udvikling og spredning af miljøvenlige teknologier	Miljø (Alle forhold)

Investoren vil indarbejder sociale forhold	Sociale forhold	6. Virksomheden bør opretholde foreningsfriheden og effektivt anerkende retten til kollektiv forhandling 7. Virksomheden bør støtte udryddelsen af alle former for tvangsarbejde; 8. Virksomheden bør støtte effektiv afskaffelse af børnearbejde; og 9. Virksomheden bør afskaffe diskrimination i relation til arbejds- og ansættelsesforhold	G4-11. Sub-kategori: - Ansættelses metode og anstændigt arbejde (Medarbejder og ledelses relationer) - Menneskerettigheder (Frihed til associerede og kollektive forhandlinger) (Tvungen og bindende arbejdskraft) (Børnearbejde) (Ikke – diskriminerede)
Den praktiske håndtering af investeringerne	Korruption	10. Virksomheden bør modarbejde alle former for korruption, herunder afpresning og bestikkelse	Samfund (Anti korruption) (Offentlig politik

Ud fra et teoretisk synspunkt så er PRI retningslinjen begrænset i forhold til at den primært er rettet imod finansielle virksomheder. Retningslinjen ligger op til at virksomhederne selv skal specificere de enkelte områder, eksempelvis ved at finde inspiration i andre retningslinjer. Det vurderes derfor, at PRI er den retningslinje som stiller de færreste krav til rapporten.

Ligesom PRI retningslinjerne er årsregnskabslovens § 99 a meget simpel og mange forhold er overladt til virksomhederne selv til at sikre, at de bliver beskrevet i det omfang, som er tilstrækkeligt for interessenterne. Årsregnskabslovens § 99 a indeholder i forhold til PRI en lidt mere detaljeret beskrivelse af de forhold som skal beskrives, dog er der forsat forhold som ikke fremgår direkte af loven eller de tilhørende vejledninger.

FN Global Compact er 10 principper hvor til der er tilhørende vejledninger som gør, at de krav der stilles til hvad beskrivelserne og rapporteringens skal indeholder, er væsentlig mere detaljeret i

forhold til både årsregnskabsloven og PRI. Vejledningerne indeholder både en beskrivelse af hvad rapporteringen skal indeholde og hvorledes at den dette opstilles.

Global Reporting initiative (GRI), består af en masse guidelines inden for de forskellige områder. Foruden de områder, som er krav i henhold til årsregnskabsloven, indeholder GRI også en del ekstra områder og en rapport efter GRI vil derfor i større grad indeholde flere forhold, såfremt virksomheden følger disse guidelines.

2.4.6 Underrepræsenteret køn – årsregnskabsloven § 99 b og selskabsloven § 139 a

Virksomheder i klasse C (stor) og opefter skal foruden CSR også redegøre for kønskvoteringen i den øverste ledelse og i øvrige ledelseslag. Forholdet er bestemt i årsregnskabslovens § 99 b og er udformet således: *”Store virksomheder, der har opstillet måltal for andelen af det underrepræsenterede køn i det øverste ledelsesorgan, skal redegøre for status for opfyldelsen af det opstillede måltal, herunder for, hvorfor virksomheden i givet fald ikke har nået den opstillede målsætning, jf. dog stk. 3. For redegørelsen finder § 99 a, stk. 4-9, tilsvarende anvendelse”*.⁷⁵

Ved det øverste ledelsesorgan forstås bestyrelse eller direktionen afhængig af, hvordan virksomheden er konstrueret. Idet forholdet kun gælder for store virksomheder, antages der primært at være tale om virksomheder efter normale konstruktioner, hvor man har en bestyrelse som øverste ledelseslag.

Som det også fremgår af lovteksten, skal virksomheder som udgangspunkt kun rapportere om mål for andelen af det underrepræsenterede køn i det øverste ledelsesorgan, hvis de har opstillet måltal for det. Dvs. har virksomhederne ikke opstillet måltal, skal de heller ikke redegøre herfor.

Forholdet om det underrepræsenterede køn er ikke kun reguleret i årsregnskabsloven, men ligeledes også reguleret i selskabsloven. Af selskabslovens § 139 a, stk. 1, fremgår det, at: *”[...] store kapitalselskaber, jf. stk. 2, skal 1) det øverste ledelsesorgan opstille måltal for andelen af det underrepræsenterede køn i det øverste ledelsesorgan og 2) det centrale ledelsesorgan udarbejde en*

⁷⁵ Jf. årsregnskabsloven § 99 b, stk. 1

politik for at øge andelen af det underrepræsenterede køn på kapitalsekskabets øvrige ledelsesniveauer ”.

Store kapitalsekskaber omfatter virksomheder, som i to på hinanden følgende regnskabsår overstiger to af følgende parametre⁷⁶:

- 1) en balancesum på 143 mio.kr.
- 2) en nettoomsætning på 286 mio.kr.
- 3) et gennemsnitligt antal medarbejdere på 250

For ovenstående gælder de samme undtagelser som ved CSR omtalt i afsnit 2.3.1. Der er dog undtagelser, som er gældende i forhold til kønskvotering, men ikke ved CSR. Dette er bl.a., at virksomheder, som opfylder punkt 1 og 2, men som har under 50 medarbejdere, ikke skal udarbejde politik for det underrepræsenterede køn på øvrige ledelseslag.⁷⁷ Herudover er det for moder- og datterselskaber, som også indgår i koncernregnskaber, tilstrækkeligt at udarbejde politikker for koncernen som helhed.

Det fremgår af selskabsloven, at den øverste ledelse har pligt til at opstille et måltal for det underrepræsenterede køn i det øverste ledelseslag. Det betyder således, at selskaber automatisk bliver omfattet af årsregnskabslovens § 99 b, stk. 1, hvor virksomheden skal redegøre for opfyldelse af måltallet eller hvorfor måltallet ikke er indfriet.

Det samme gør sig ligeledes gældende for det underrepræsenterede køn på øvrige ledelsesniveauer. Dog skal der i henhold til årsregnskabslovens § 99 b, stk. 2, kun redegøres for politikken og ikke for opfyldelse af måltallet, som det er tilfældet med det øverste ledelsesniveau.

⁷⁶ I forbindelse med ændring af årsregnskabsloven i 2015 er beløbsgrænserne ændret – se bilag 1. Gælder først fra 2016, men det har været muligt at førtidsimplementere ændringerne. Har dog valgt i vores opgave at fastholde de gældende grænser for 2015 – se omtale heraf, jf. afsnit 1.4.1.

⁷⁷ Erhvervsstyrelsens vejledning om måltal og politikker for den kønsmæssige sammensætning af ledelsen og for rapportering herom, marts 2016, side 5.

2.4.7 Delkonklusion

Der er ikke nogen direkte eksempler på, hvordan ledelsesberetningen skal være hvad angår CSR rapportering. Der er dog nogle lovkrav til, hvilke områder ledelsen skal redegøre for i ledelsesberetningen. Minimumskravene kræver, at ledelsen redegør for miljø, klimapåvirkninger, sociale forhold og medarbejderforhold samt respekt for menneskerettigheder, antikorruption og bestikkelse. Ledelsen skal både redegøre for virksomhedens politik, hvordan man vil implementere denne og resultaterne. Virksomheder kan vælge at henvise til rapporter udarbejdet efter internationale retningslinjer som f.eks. FN Global Compact, Global Reporting initiative eller Principper for ansvarlige investering. For uden samfundsansvar, skal virksomheden også redegøre for dens politik og måltal for andelen af det underrepræsenterede køn i det øverste ledelseslag i virksomheden. Virksomheder med mere end 50 ansatte skal også udarbejde en politik for det underrepræsenterede køn i de øvrige ledelseslag.

2.5 Revisors pligter i forhold til ledelsesberetningen

2.5.1 Revisors udtalelse om ledelsesberetningen

Revisors pligter blev i forbindelse med ændringerne af årsregnskabsloven i 2008 reduceret væsentligt – fra at være en del af revisionspåtegningen og dermed omfattet af revisionen til i dag at være en udtalelse om, hvorvidt ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet samt eventuelt koncernregnskab⁷⁸.

Revisors pligter er indtil den 15. december 2016 styret af erklæringsbekendtgørelsen nr. 385 af 17. april 2013, hvor revisors erklæring på ledelsesberetningen er bestemt i § 5, stk. 1, nr. 7, som er udformet således: *"Hvor ledelsesberetning er udarbejdet, en udtalelse fra revisor om, hvorvidt revisors gennemlæsning af ledelsesberetningen, baseret på den udførte revision af årsregnskabet og et eventuelt koncernregnskab, har givet anledning til bemærkninger, jf. stk. 7 og 8"*. Efter d. 15. december 2016 vil revisors pligter være styret af erklæringsbekendtgørelsen nr. 736 af 17. juni 2016.

⁷⁸ Årsregnskabsloven § 135, stk. 5

Som det fremgår af ovenstående, skal revisor komme med en udtalelse om ledelsesberetningen, hvor denne er udarbejdet, om hvorvidt revisors gennemlæsning af ledelsesberetningen er i henhold til revisors kendskab til virksomheden. Dette er yderligere uddybet i erklæringsbekendtgørelsen § 5, stk. 7 og 8:

”Stk. 7. Udtalelsen om ledelsesberetningen skal, hvis der ikke er overensstemmelse med årsregnskabet eller et eventuelt koncernregnskab, og dette skyldes fejl i ledelsesberetningen, som ikke er uvæsentlige, indeholde oplysninger om, hvori eventuelle uoverensstemmelser består. Hvis revisor herudover bliver opmærksom på væsentlige fejl og mangler i ledelsesberetningen, skal udtalelsen ligeledes omfatte en beskrivelse heraf.

Stk. 8. Oplysningerne efter stk. 1, nr. 7, skal angives i et særskilt afsnit med overskriften: »Udtalelse om ledelsesberetningen« ”.

Som det fremgår af lovgivningen, skal revisor som udgangspunkt ikke foretage yderligere handlinger end at gennemlæse ledelsesberetningen og forholde sig til den information, som han allerede er bekendt med.

I vejledningen til erklæringsbekendtgørelsen omtales revisors gennemgang som et konsistentstjek. Ved dette skal forstås, at revisor skal gennemlæse ledelsesberetningen og;⁷⁹

- Sammenholde oplysningerne heri med oplysningerne i årsregnskabet og et eventuelt koncernregnskab,
- Sammenholde oplysningerne heri med den viden og de forhold, revisor er blevet bekendt med i forbindelse med sin revision, og
- Ud fra sin viden om regelgrundlaget tage stilling til, om der er fejl eller mangler i ledelsesberetningen.

Det fremgår af første punkt, at virksomheder ikke skal fremskaffe yderligere dokumentation eller lignende som grundlag for revisors vurdering af de angivne oplysninger i ledelsesberetningen. Revisor skal derimod bruge sin sunde fornuft og sikre, at der er overensstemmelse mellem de oplysninger, som er angivet i ledelsesberetningen, samt at disse følger de oplysninger, som fremgår

⁷⁹ jf. Erhvervsstyrelsens erklæringsvejledning

af årsregnskabet, og den viden, som revisor har opnået i forbindelse med sin revision af virksomheden.

Revisor skal således ikke foretage nye handlinger i forbindelse med sin gennemlæsning af ledelsesberetningen, men alene sammenholde med de eksisterende oplysninger, som han er kommet i besiddelse af i forbindelse med sin revision. Dette kunne eksempelvis være de oplysninger, som er kommet til revisors kendskab i forbindelse med gennemgangen af bestyrelsesreferater eller ledelsesrapporter. Derudover kan den information, som revisor har fået kendskab til i forbindelse med sin gennemgang af virksomhedens interne kontroller, sammenholdes med oplysningerne i ledelsesberetningen.

Foruden at sammenholde oplysningerne i ledelsesberetningen er revisor forpligtet til at skulle forholde sig til, om ledelsesberetningen lever op til regelgrundlaget. I dette tilfælde vil der være tale om kravene i årsregnskabsloven og selskabsloven.

Finder revisor ikke nogen uoverensstemmelser i ledelsesberetningen, herunder også CSR rapporteringen, vil det være tilstrækkeligt, at revisor bekræfter dette i sin erklæring eksempelvis ved følgende formulering⁸⁰:

”Udtalelse om ledelsesberetningen

Vi har i henhold til årsregnskabsloven gennemlæst ledelsesberetningen i årsrapporten. Vi har ikke foretaget yderligere handlinger i tillæg til den gennemførte revision af årsregnskabet. Det er på denne baggrund vores opfattelse, at oplysningerne i ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet ”.

⁸⁰ Jf. Erhvervsstyrelsens erklæringsvejledning s. 31.

2.5.2 Når revisor finder uoverensstemmelser

I de tilfælde, hvor revisor konstaterer uoverensstemmelser mellem de oplysninger, som revisor er blevet bekendt med i forbindelse med revisionen, og det som fremgår af ledelsesberetningen, skal dette komme til udtryk i revisors erklæring vedrørende ledelsesberetningen.

Et eksempel på en uoverensstemmelse kunne være, at ledelsen i ledelsesberetningen har skrevet således under *”Udvikling i aktiviteter”*:

*”Vi har i året oplevet en stor vækst i efterspørgslen efter legetøj som følge af, at finanskrisen er aftaget. Dette har således betydet, at vores omsætning er steget med 19%, og at resultatet er forbedret med 10% ”.*⁸¹

Af samme regnskab fremgår en omsætning på 125 mio.kr. i 2014 og 127 mio.kr. i 2015, svarende til en stigning på 2 mio.kr. eller 1,5%. Dvs. i dette tilfælde er der ikke overensstemmelse, og dermed vil revisor skulle forholde sig til uoverensstemmelserne i erklæringen. Dette kunne formuleres således i erklæringen:

”Udtalelse om ledelsesberetningen

Vi har i henhold til årsregnskabsloven gennemlæst ledelsesberetningen i årsrapporten. Vi har ikke foretaget yderligere handlinger i tillæg til den gennemførte revision af årsregnskabet. Det er på denne baggrund vores opfattelse, at oplysningerne i ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet bortset fra forholdet omkring stigningen i omsætningen, som kun er steget med 1,5 %”.

Der kan også være tilfælde, hvor virksomheden ikke lever op til kravene – eksempelvis ikke har omtalt årsregnskabslovens § 99 b eller lignende. I sådanne tilfælde vil der være tale om en væsentlige mangel, og revisor vil skulle medtage en supplerende oplysning i regnskabet.

Der kan være flere scenarier, hvor revisor skal forholde sig til, om der er tale om en uoverensstemmelse, mangel eller lignende, og hvor revisor vil skulle modificere sin erklæring, samt

⁸¹ Egen tilvirkning

hvor der er tale om en væsentlig mangel, og revisor derfor samtidig vil skulle medtage en supplerende oplysning. Der henvises til figur 5 nedenfor, hvoraf det fremgår, hvilke udfaldsmuligheder der er ved de forskellige scenarier:

Måltal Politikker	Ja	Nej
Ja	Ingen supplerende oplysning og ingen modifikation.	Supplerende oplysning og modifikation af udtalelse om ledelsesberetning for manglende opstilling af måltal.
Nej	Ingen supplerende oplysning, men modifikation af udtalelse for manglende opstilling af politikker.	Supplerende oplysning og modifikation af udtalelse om ledelsesberetning for manglende opstilling af hhv. måltal og politikker.

Figur 5 – Deloitte plancher vedrørende CSR og revisors påtegning.

I figuren ovenfor tages der kun højde for to dimensioner. Der mangler således den tredje dimension, nemlig hvordan virksomheden har tænkt sig at udleve politikken. Hvis virksomheden ikke redegør for nogen af de tre parametre, vil dette alt andet lige betyde, at revisor skal medtage en supplerende oplysning samt modificere sin erklæring vedrørende ledelsesberetningen.

Det er dog ingen steder i lovgivningen præciseret, hvordan virksomhederne skal leve op til dette, eller hvor detaljerede politikker, herunder redegørelse for implementering, og måltal skal være.

2.5.3 Ny erklæringsbekendtgørelse

I løbet af sommeren 2016 har Folketinget vedtaget en ny erklæringsbekendtgørelse, bekendtgørelse nr. 736 af 17. juli 2016, som trådte i kraft den 18. juli, men som først træder i kraft for regnskaber for regnskabsår, der slutter den 15 december eller senere. Derudover har revisor også mulighed for at anvende den nye erklæringsbekendtgørelse ved aflæggelse af regnskaber den 15 december eller senere.

Det vil derfor være oplagt at kigge på, om den nye erklæringsbekendtgørelse lægger op til øget arbejde for revisor. Der er i det følgende foretaget en gennemgang af den nye erklæringsbekendtgørelse i forhold til revisors arbejde vedrørende ledelsesberetningen.

I den nye erklæringsbekendtgørelse er afsnittet omkring ledelsesberetningen formuleret således, jf. § 5, stk.1, nr. 7: *"Hvor ledelsesberetning er udarbejdet, en udtalelse om ledelsesberetningen, jf. stk. 7 og 8"*.

Umildbart lægger den nye erklæringsbekendtgørelse ikke op til ændringer for § 5, stk. 1, nr. 7. I stedet vil vi kigge nærmere på stk. 7 og 8.

Stk. 7 er i den nye erklæringsbekendtgørelse er formuleret således: *"Revisor skal gennemlæse ledelsesberetningen og, baseret på den udførte revision af årsregnskabet og et eventuelt koncernregnskab, afgive en udtalelse om:*

- 1) Hvorvidt ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet og et eventuelt koncernregnskab og er udarbejdet i overensstemmelse med lovgivningens krav, og*
- 2) hvorvidt revisor har fundet væsentlige fejlagtige angivelser i ledelsesberetningen, og i givet fald oplyse arten af de fejlagtige angivelser "*.

Punkt 1 er som udgangspunkt identisk med den tidligere § 5, stk. 1, nr. 7, men med tilføjelse af at revisor skal kontrollere, at ledelsesberetningen er udarbejdet i overensstemmelse med lovgivningens krav. Der vurderes umiddelbart at være tale om en specificering af den tidligere paragraf, da forholdet tidligere kun var omtalt i vejledningen, hvoraf det fremgik, at revisor ud fra sin viden om regelgrundlaget skulle tage stilling til, om der er fejl eller mangler i ledelsesberetningen. Så hvor forholdet tidligere var en del af vejledningen, har det nu fundet vej til lovgivningen. Derudover må det antages, at formuleringen er strammet, da det er formuleret som lovgivningens krav i forhold til tidligere regelgrundlag. Umiddelbart virker der ikke til at være tale om nogen større stramning, idet regelgrundlag og lovgivning må antages at dække over det samme.

Punkt 2 er derimod meget sammenlignelig med den tidligere § 7. Dog er uoverensstemmelse udtaget af teksten, og nu fremgår kun væsentlige fejlagtige angivelser. Det er dog vurderingen, at uoverensstemmelse skal ses som et indirekte udspring af punkt 1.

Der er således ikke noget direkte udspring af den nye erklæringsbekendtgørelse, der indikerer, at der lægges op til en stramning af revisors pligter i forhold til den gamle erklæringsbekendtgørelse. Dette er ligeledes bekræftet af Kim Gerner, partner i Deloitte og medlem af FSR's Revisionsteknisk Udvalg (REVU)⁸², som forklarer, at der ved den nye erklæringsbekendtgørelse ikke er tale om en stramning af revisors pligter i forhold til tidligere.

REVU har d. 5 oktober 2016 udsendt REVU's udtalelse om "ISA 700 – Den uafhængige revisionspåtegning ved revision af fuldstændigt regnskab med generelt formål" i høring. Udkastet til den nye erklæring lyder som følgende:

"Udtalelse om ledelsesberetningen

Ledelsen er ansvarlig for ledelsesberetningen

Vores konklusion om årsregnskabet omfatter ikke ledelsesberetningen, og vi udtrykker derfor ingen form for konklusion med sikkerhed om ledelsesberetningen.

I tilknytning til vores revision af årsregnskabet er det vores ansvar at læse ledelsesberetningen og i den forbindelse overveje, om ledelsesberetningen er væsentligt inkonsistent med årsregnskabet eller vores viden opnået ved revisionen eller på anden måde syntes at indeholde væsentlig fejlinformation.

Vores ansvar er derudover at overveje, om ledelsesberetningen indeholder krævende oplysninger i henhold til årsregnskabsloven.

Baseret på det udførte arbejde er det vores opfattelse, at ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet og er udarbejdet i overensstemmelse med årsregnskabslovens krav. Vi har ikke fundet væsentlig fejlinformation i ledelsesberetningen".⁸³

⁸² Revisionsteknisk udvalg sender på FSR's vegne danske oversættelser af de internationale standarder om erklæringsopgaver, der udarbejdes og udgives af International Assurance and Audit Board (IAASB). Hvor yderligere krav til revisor følger af dansk revisorlovgivning opsummeres og udsendes disse krav i form af særskilte udtalelser, hvor det anses nødvendigt. Jf. http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Revision%20og%20andre%20erklæringsopgaver/Revisionsteknisk%20Udvalg%20-%20Kopi

⁸³ Høringsperioden løber ind til d. 4 november og den nye erklæring træder i for regnskaber som slutter senere end d. 15 december 2016.

Som det kan ses, er formuleringerne ændret en del ift. den tidligere erklæring, dog er indholdet stort set det samme. Hvis der skal fremhæves noget positivt ved den nye erklæring, må det som udgangspunkt være at den nye erklæring i større grad forklarer revisors arbejde og ansvarsfordelingen, således at regnskabslæser har en bedre forståelse af revisors arbejde.

2.5.4 Delkonklusion

Revisors pligter er at foretage et konsistentstjek af ledelsesberetningen, dvs. kontrollere at ledelsesberetningen er udarbejdet i overensstemmelse med regnskabet, lovgivningen og den viden, som revisor ellers er kommet i besiddelse af i forbindelse med revisionen. Er der ikke overensstemmelse, eller er der væsentlige fejl eller mangler, skal revisor modificere sin påtegning og eventuelt medtage en supplerende oplysning om ledelsesansvar.

Der blev i sommeren 2016 vedtaget en ny erklæringsbekendtgørelse, som kommer til at ændre revisors erklæring på årsrapporterne. Dog kommer der ikke til at være nogen stramninger vedrørende revisors gennemgang af ledelsesberetningen. Dette er ligeledes bekræftet af et medlem af REVU.

2.6 Den nye årsregnskabslov (2016)

I forbindelse med det nye EU Regnskabsdirektiv 2013/34/EU⁸⁴ om CSR-rapportering har Folketinget ligeledes været inde og skærpe kravene til den danske CSR-rapportering. Det nye EU-direktiv gælder for børsnoterede virksomheder og statslige aktieselskaber med mere end 500 ansatte, hvilket vil omfatte ca. 50 af de største virksomheder i Danmark.

De skærpede krav blev førstebehandlet i Folketinget den 19. februar 2015 som en del af den større revision af årsregnskabsloven ved L117 *"Forslag til lov om ændring af årsregnskabsloven og forskellige andre love"*, der blev fremsat den 28. januar 2015 af daværende erhvervs- og

⁸⁴ <https://www.danskerhverv.dk/Nyheder/Sider/Nyt-EU-direktiv-paa-CSR-rapportering-maalrettes-store-virksomheder.aspx>

vækstminister Henrik Sass Larsen (S).⁸⁵ Lovændringerne blev endeligt vedtaget ved lovbekendtgørelse nr. 1580 10/12/2015, som var gældende fra den 16. december 2015.⁸⁶

Overordnet set ligner det nye EU Regnskabsdirektiv 2013/34/EU den danske model for CSR-rapportering med årsregnskabslovens § 99 a, men på visse områder er de nye EU-regler imidlertid skærpede krav. Som noget nyt skal de omfattede virksomheder ifølge direktivet forholde sig til⁸⁷:

- Miljø
- Sociale og medarbejderrelaterede forhold
- Antikorruption og bestikkelse.
- Virksomhedens forretningsmodel
- Primære risici
- Implementerede due diligence-processer (dvs. processer for rettidig og nødvendig omhu)
- Eventuelle nøglepræstationsindikatorer (KPI'er)

Som noget nyt skal rapporteringen også indeholde en kort beskrivelse af virksomhedens forretningsmodel. Virksomhederne må selv definere indholdet og detaljeringsgraden af de oplysninger, der gives om forretningsmodellen. Beskrivelsen af forretningsmodellen skal bl.a. bidrage til forståelsen af koblingen mellem strategi og (kerne)forretning og virksomhedens tilgang til samfundsansvar.⁸⁸

En anden ændring er, hvor den danske model følger en følg-eller-fortæl-model, er de nye regler baseret på et følg-eller-forklar-princip, hvilket betyder, at virksomheder, der ikke har CSR-aktiviteter, ikke blot skal oplyse dette, men også forklare, hvorfor de ikke har det.⁸⁹ Forklaringen skal gives under hvert enkelt politikområde, jf. ovenfor, hvis der ikke er en politik, og skal ifølge bemærkningerne til loven være klar og begrundet.⁹⁰

⁸⁵ <https://www.danskerhverv.dk/Nyheder/Sider/Nye-krav-til-rapportering-om-samfundsansvar-.aspx>

⁸⁶ <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=175792>

⁸⁷ <https://www.danskerhverv.dk/Nyheder/Sider/Nye-krav-til-rapportering-om-samfundsansvar-.aspx>

⁸⁸ http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/CSR/Faglige%20notater%20og%20artikler/Redegorelse%20for%20samfundsansvar%2099a

⁸⁹ <https://www.danskerhverv.dk/Nyheder/Sider/Nyt-EU-direktiv-paa-CSR-rapportering-maalrettes-store-virksomheder.aspx>

⁹⁰ http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/CSR/Faglige%20notater%20og%20artikler/Redegorelse%20for%20samfundsansvar%2099a

Tidligere har der været en tretrinsredegørelse ”politik-handling-resultat”, som virksomheder skulle rapportere efter. Den er nu udvidet til en firetrinsredegørelse ”politik-handling-risici-resultat”. Det nye punkt risici er i relation til virksomhedens forretningsaktiviteter. Som for beskrivelsen af handlinger og resultater skal de gives for hvert politikområde inden for samfundsansvar.⁹¹

I forhold til det sidste punkt ”Nøglepræstationsindikatorer (KPI'er)” er det et krav, at virksomhederne medtager eventuelle ikke-finansielle KPI'er, som de benytter. Der er dog ikke noget krav om, at virksomhederne skal have KPI'er inden for hvert af politikområderne.⁹²

Som nævnt gælder EU's regnskabsdirektiv for de ca. 50 største virksomheder i Danmark. De nye regler vil gælde for dem allerede fra regnskabsåret 2016. Derudover har den danske regering – trods indsigelser fra Dansk Erhverv og andre erhvervsorganisationer – valgt også at lade de nye krav omfatte de øvrige ca. 1.050 virksomheder, som i dag er omfattet af årsregnskabslovens § 99 a-rapportering. Der er indført en overgangsperiode, så de nye regler først vil gælde fra regnskabsåret 2018 for disse virksomheder.⁹³

I forbindelse med den nye årsregnskabslov har regeringen ligeledes indført en ny paragraf under årsregnskabslovens § 99 – nemlig § 99 c. Denne vedrører land-for-land-oplysninger om betalte skatter til myndigheder i de lande, hvor virksomheden har aktiviteter. Loven gælder for følgende brancher: efterforskning, prospektering, udvikling og udvinding af mineral-, olie- og naturgasforekomster mv. eller skovning af primærskove.⁹⁴

Formålet med årsregnskabslovens § 99 c er grundlæggende at skabe åbenhed om betalinger for at udnytte ikke-fornybare naturressourcer. Beretningen skal indeholde følgende oplysninger vedrørende betalinger foretaget i regnskabsåret, jf. årsregnskabslovens § 99 c, stk. 2⁹⁵:

- 1) De samlede betalinger foretaget til hver myndighed.
- 2) De samlede beløb pr. type af betaling til hver myndighed vedrørende:

⁹¹ http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/CSR/Faglige%20notater%20og%20artikler/Redegorelse%20for%20samfundsansvar%2099a

⁹² http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/CSR/Faglige%20notater%20og%20artikler/Redegorelse%20for%20samfundsansvar%2099a

⁹³ <https://www.danskerhverv.dk/Nyheder/Sider/Nye-krav-til-rapportering-om-samfundsansvar.aspx>

⁹⁴ <https://www.pwc.dk/da/publikationer/assets/pwc-aarsregnskabsloven.pdf>

⁹⁵ http://www.beierholm.dk/fileadmin/user_upload/pdf/Faglig_udviklingsafd/Beierholm_Guide_til_ny_Aarsregnskabslov_web.pdf

- a. Produktionsrettigheder
- b. Skatter og afgifter på virksomhedens indtægt, produktion eller overskud, bortset fra skatter og afgifter på forbrug
- c. Royalties
- d. Udbytte
- e. Underskrifts-, opdagelses-, produktionsbonusser
- f. Licensaftale, lejeafgifter, adgangsgebyrer og andre vederlag for licenser eller koncessioner
- g. Betalinger for forbedringer af infrastrukturen

Virksomheden kan undlade oplysninger om betalinger under 750.000 kr.

Der har været en blandet modtagelse af de nye regler. Dette vil vi komme nærmere ind på under vores analyse, jf. afsnit 4.2.

2.6.1 Delkonklusion

I forbindelse med det nye EU Regnskabsdirektiv 2013/34/EU om CSR-rapportering har Folketinget været inde og skærpe kravene til den danske CSR-rapportering. Lovændringerne blev endeligt vedtaget ved lovbekendtgørelse nr. 1580 10/12/2015, som var gældende fra den 16. december 2015. I den forbindelse er der i årsregnskabslovens § 99 a tilføjet nogle flere områder, som virksomhederne skal rapportere på, bl.a. virksomhedens forretningsmodel, primære risici, implementerede due diligence-processer og nøglepræstationsindikatorer (KPI'er).

De nye CSR-regler skal implementeres for de ca. 50 største virksomheder i Danmark for regnskabsåret 2016, mens det for de resterende selskaber i regnskabsklasse C (stor) og D vil være for regnskabsåret 2018.

Ud over ovenstående ændringer er der ligeledes tilføjet en ny paragraf i årsregnskabsloven – nemlig § 99 c, som vedrører land-for-land-oplysninger om betalte skatter til myndigheder i de lande, hvor virksomheden har aktiviteter. Formålet med årsregnskabslovens § 99 c er grundlæggende at skabe åbenhed om betalinger for at udnytte ikke-fornybare naturressourcer.

3.1 Analyse af virksomhedernes rapportering og udvikling

3.1.1. Kvantificering og overskuelighed i opgørelsen

For at kunne foretage en sammenholdelse af virksomhederne på tværs er der i analysen foretaget en kvantificering af kvalitativ data. Dette er gjort for at skabe en kortlægning, som er overskuelig og sammenlignelig med tidligere undersøgelser, der er foretaget af Erhvervsstyrelsen i samråd med hhv. CBS⁹⁶ og senest COWI A/S⁹⁷.

Kvantificeringen er foretaget ved at tilstræbe en inddeling af lovkravene i så få kategorier som muligt og ved at angive svarmulighederne i ”Ja” eller ”Nej”, således at der skabes det bedste grundlag for at foretage en ensartet sammenligning på tværs af de 170 gennemgåede regnskaber. Det betyder ligeledes, at resultaterne vil blive præsenteret i tabeller for at synliggøre de observationer, som er gjort i forbindelse med gennemgangen af regnskaberne. Andelen af de virksomheder, hvor det ikke har været muligt at finde informationerne, eller hvor det ikke er vurderet relevant at medtage disse, er udeholdt af undersøgelsen eller omtalt specifikt.

I forhold til vurdering af revisors erklæring og en eventuel modifikation er revisors udtalelse om ledelsesberetningen afgrænset til at omfatte kategorien ”revisor afgiver en blank udtalelse”, som er besvaret med ”Ja” eller ”Nej”. Ved et eventuelt ”Nej” er der skrevet kommentarer til, hvilke

⁹⁶ Redegørelse marts 2013: Effekten af 3. år med rapporteringskrav i årsregnskabsloven. Sammenfatningen er udarbejdet af Erhvervsstyrelsen på baggrund af undersøgelser foretaget af Copenhagen Business School (CBS). Undersøgelsen belyser udviklingen i CSR-rapporteringen i ledelsesberetningen for årene 2009-2011.
https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/samfundsansvar_rapportering_danmark_0.pdf

⁹⁷ Redegørelse oktober 2014: Kortlægning af danske virksomheders redegørelse for samfundsansvar er udarbejdet af COWI i samarbejde med Erhvervsstyrelsen og har til formål at belyse, hvordan virksomheder i Danmark redegør for samfundsansvar med udgangspunkt i årsregnskaberne for 2013. Undersøgelsen bygger på en gennemgang af 170 virksomheder, der er tilfældigt udvalgt af Erhvervsstyrelsen. Den fulde rapport kan hentes her:
https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/rapport_redegoerelse_samfundsansvar_2013.pdf

forhold eller elementer af ledelsesberetningen revisor ikke har kunnet udtale sig om eller har kommentarer til.

3.1.2 Stikprøve og virksomhedstype

Resultaterne fra opgørelsen stammer fra en tilfældig udvælgelse af 170 virksomheder ud af en samlet population på ca. 1.100 virksomheder, der befinder sig i regnskabsklasserne C (stor) og D, som er underlagt krav om redegørelse for CSR (samfundsansvar) i Danmark.

Tabel 3.1 Andelen af regnskabsklasse C og D-virksomheder⁹⁸		
C	144	85%
D	26	15%
I alt	170	100%

Udvælgelsesmetode og frembringelse af liste over virksomhederne er nærmere beskrevet i afsnit 1.6.1. Ud af de 170 virksomheder, som er gennemgået, er 26 virksomheder i regnskabsklasse D, hvilket fremgår af tabel 3.1. Denne omfatter virksomheder, der er børsnoterede eller statslige aktieselskaber. De resterende 144 virksomheder består af virksomheder i regnskabsklasse C (stor), hvilket er illustreret i tabellen ovenfor.

3.2 Redegørelse for samfundsansvar

Det første, som er undersøgt, er hvorvidt virksomhederne skriver, om de har en politik for samfundsansvar, men i særdeleshed også om de angiver, at de ikke har nogen politik. Der er i lovgivningen ikke et fast lovkrav om, at virksomheden skal have en politik for samfundsansvar. Dog er det et krav, at virksomheder, som ikke har fastlagt en politik, skal oplyse herom i ledelsesberetningen. Eksempelvis efterlever virksomhederne kravet, hvis de i ledelsesberetningen

⁹⁸ Tabel 3.1 til Tabel 3.3

oplyser: "Virksomheden har på nuværende tidspunkt ikke formuleret principper for samfundsansvar eller specifikke politikker på området."⁹⁹

3.2.1 Har virksomheden redegjort for, om de har en politik for samfundsansvar eller ej

Som det ses af tabellen nedenfor, oplyser størstedelen – nemlig hele 95% af de undersøgte virksomheder – om de har en politik for samfundsansvar, eller om de ikke har en politik. Kun 5% af de kortlagte virksomheder har ikke forholdt sig til samfundsansvar, idet de ikke omtaler dette i ledelsesberetningen.

Tabel 3.2 Oplyser virksomheden, om den har en politik for samfundsansvar eller ej			
	C	D	I alt
Ja	135 (94%)	26 (100%)	161 (95%)
Nej	9 (6%)	0 (0 %)	9 (5%)
I alt	144	26	170

Det er endvidere konstateret, at alle regnskabsklasse D-virksomhederne har oplyst, om de har en politik eller ej.

Sammenholdt med undersøgelsen foretaget af COWI i 2014¹⁰⁰, hvor der var seks virksomheder i regnskabsklasse C (stor), som ikke oplyste, om de havde en politik for samfundsansvar eller ej, er der umiddelbart tale om en mindre stigning i vores undersøgelse. Dog viser den procentvise stigning fra 5% i 2013 til 6% i indeværende undersøgelse sig at være minimal. Undersøgelsen fra 2011 viste, at 3% af virksomhederne ikke havde oplyst, om de havde en politik eller ej, så historisk set er der tale om en mindre stigning i antallet. Det fremgår endvidere af undersøgelsen fra 2011¹⁰¹, at ingen revisorer, i lighed med vores undersøgelse, havde foretaget en modifikation af deres påtegning.

⁹⁹ https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/rapport_redegoerelse_samfundsansvar_2013_0.pdf

¹⁰⁰ (Omtalt i teksten som undersøgelsen fra 2013) Kortlægning af danske virksomheders redegørelse for samfundsansvar af COWI for regnskabsåret 2013, offentliggjort oktober 2014(COWI 2014). Side 14.

¹⁰¹ (Omtalt i teksten som " Undersøgelsen fra 2011")Effekten af 3. år med rapporteringskrav i årsregnskabsloven, for årene 2011, 2010 og 2009, offentliggjort marts 2013(CBS 2013). Side 25.

I de ni tilfælde, hvor virksomhederne i regnskabsklasse C (stor) ikke har angivet, om de har en politik for samfundsansvar eller ej, har revisor i alle tilfælde afgivet en blank erklæring vedrørende udtalelse om ledelsesberetningen. I henhold til Erhvervsstyrelsens vejledning bør en manglende omtale af, om virksomheden har en politik eller ej, medføre en modifikation af revisors erklæring, som det er gennemgået under afsnit 2.5.

Forholdet understøttes endvidere af dom nr. 50/2012, hvor to revisorer hver blev pålagt 75.000 kr. i bøde for manglende overholdelse af god revisorskik dels ved ikke at have opnået tilstrækkeligt og egnet revisionsdokumentation i forhold til vurderingen af overtagelse af ejendomsselskaber, som enten skulle behandles som en virksomhedsoverdragelse eller som en overtagelse af enkeltaktiver, og dels ved at revisor ikke havde modificeret sin udtalelse om ledelsesberetningen som følge af manglende omtale af samfundsansvar i ledelsesberetningen.¹⁰²

Revisors påtegning er gennemgået nærmere nedenfor i afsnit 3.9.

3.2.2 Har virksomheden en politik for samfundsansvar

For at belyse hvor mange virksomheder som har en politik, har første kriterie været hvorvidt virksomhederne har oplyst om de har en politik eller ej (ja eller nej). Som det ses af tabel 3.3, har 95 af virksomhederne i regnskabsklasse C (stor) en politik for samfundssvar, svarende til 70%, hvorimod 40 virksomheder, svarende til 30%, skriver, at de ikke har nogen politik for samfundsansvar.

Tabel 3.3 Hvorvidt virksomheden har en politik for samfundsansvar			
	C	D	I alt
Ja	95 (70%)	21 (81%)	116 (72%)
Nej	40 (30%)	5 (19%)	45 (28%)
I alt	135	26	161

¹⁰² https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/revisor/50-2012_11oktober_2013.pdf - Dommen er den eneste ved opgavens udarbejdelse, der vedrører manglende omtale af samfundsansvar, jf. ÅRL § 99 a, samt manglende omtale af kønskvotering, jf. ÅRL § 99 b.

Tilsvarende for de børsnoterede virksomheder er der 21 virksomheder, som har en politik for samfundsansvar, svarende til 81%, og kun 19% oplyser, at de ikke har nogen politik for samfundsansvar.

Sammenholdes dette med opgørelsen fra COWI fra 2014¹⁰³, er der ingen ændring, hvad angår regnskabsklasse C (stor), mens der for de børsnoterede virksomheder, der ikke havde en politik for samfundsansvar, er tale om en mindre fremgang fra 23% i 2013 til 19% i 2015. Udsvingene må dog siges at være minimale set i forhold til, at der er gået to år.

Sammenholdt med undersøgelsen fra CBS¹⁰⁴ er der sket en stigning i antallet af virksomheder, som oplyser, at de ikke har en politik for samfundsansvar. I 2011 var det kun 6%, der oplyste, at de ikke havde en politik for samfundsansvar, mens tallet var 15% i 2010. Dengang antog man, at virksomhederne enten ikke havde en politik, eller at de var usikre på, om deres politik levede op til lovkravene – altså at de havde svært ved at kunne redegøre for alle tre dimensioner. Sidstnævnte antages at være den grundlæggende årsag til, at 19% af virksomhederne i 2015 oplyser, at de ikke har en politik for samfundsansvar. Et hurtigt kig på virksomhedernes hjemmesider afslører nemlig, at størstedelen af virksomhederne i større eller mindre grad omtaler deres betydning for samfundet omkring dem. De omtaler bl.a., at de har en Code of Conduct, sponsorater til støtte af lokale tiltag mv. – forhold der alle indikerer, at virksomhederne har overvejet deres påvirkning af samfundet. Det må derfor antages, at virksomhederne enten ikke vil bruge ressourcer på at omtale forholdene og/eller er bange for, at de ikke formår at rapportere på alle tre dimensioner, hvorfor det således er nemmere bare at skrive, at virksomheden ikke har nogen politik og dermed undgå den administrative del, ligesom revisor slipper for at læse en masse, som han/hun ikke altid får penge for.

Som Jens Pultz Pedersen¹⁰⁵ siger i interviewet: *"[...] dybest set alle virksomheder i den her del af verden har jo sparet på energien de sidste mange år, og bare fordi du ganger det med en omregningsfaktor og så kalder det CO₂ så ved alle at det er klima og så har vi alle sammen en holdning, så er det jo din energispareindsats du skal beskrive, ikke din klimaindsats, og det, ja, så er*

¹⁰³ COWI 2014, side 14.

¹⁰⁴ CBS 2013, side 6.

¹⁰⁵ Interview med Jens Pultz Pedersen, jf. bilag 5. For nærmere præsentation af Jens Pultz Pedersen se afsnit 4.1

det jo ikke så svært lige pludselig, og miljø så kan du nok finde du også af økonomihensyn spare lidt på vandet og måske også sortere lidt på din affald.”

3.2.3 Redegørelse efter internationale regler

Som virksomhed kan man undlade at opgive oplysningerne efter årsregnskabslovens § 99 a, såfremt virksomheden oplyser om samfundsansvar efter internationale retningslinjer eller standarder. Af de 116 virksomheder som i tabel 3.3. har angivet at de har en politik for samfundsansvar, er det undersøgt hvor mange som henviser til internationale retningslinjer.

Tabel 3.4 Hvorvidt virksomheden henviser til internationale retningslinjer			
	C	D	I alt
Ja	24 (25%)	11 (52%)	35 (30%)
Nej	71 (75%)	10 (48%)	81 (70%)
I alt	95	21	116

Som omtalt i afsnit 2.4.2 kan virksomheder vælge at udarbejde en rapport efter FN's Global Compact, FN's støttende Principper for Ansvarlige Investeringer (PRI) eller Global Reporting Initiative (GRI). I undersøgelsen er det konstateret, at der er tre selskaber, som skriver, at de anvender internationale standarder for samfundsansvar, men ikke konkret angiver, hvilke retningslinjer man følger. Derudover er der to virksomheder i regnskabsklasse C (stor), som henviser til moderselskabet, hvor politikkerne for samfundsansvar er udarbejdet efter amerikanske retningslinjer, og der er en virksomhed i regnskabsklasse C (stor), som henviser til koncernen, hvor politikkerne er udarbejdet efter tyske standarder. I de virksomheder, som anvender eller henviser til udenlandske politikker, er det primært FN's Global Compact, der anvendes. Kun to virksomheder i regnskabsklasse C (stor) anvender GRI-principperne i undersøgelsen. I undersøgelsen fra COWI¹⁰⁶ var det alle virksomheder, som henviste til udenlandske politikker, der havde anvendt FN's Global Compact.

¹⁰⁶ COWI 2014. Side 17.

Umiddelbart er der tale om en stabilisering i antallet af virksomheder, der vælger at anvende internationale retningslinjer – fra tidligere at være 31% i 2013 til at udgøre 30% i 2015. I forhold til 2011, hvor 40% anvendte internationale standarder, er der tale om et fald. I årene 2009 til 2011 har andelen dog været støt stigende fra 19% i 2009 til som nævnt 40% i 2011. Det må antages, at virksomhederne er blevet bedre bekendt med, hvad de forskellige retningslinjer/standarder dækker over, og at de dermed således har fundet deres leje.

I alle undersøgelser er det meget få virksomheder, som anvender muligheden for udelukkende at henvise til eksterne rapporter. Oftest anvendes der en kombination, hvor der i ledelsesberetningen oplyses om hovedprincipperne i de internationale retningslinjer, og om hvordan man ønsker at realisere disse, mens der for redegørelsen for resultater henvises til den eksterne rapportering eller COP-rapport. Det vurderes, at formålet hermed er at fange regnskabsbrugernes interesse og således få dem til at læse hele rapporteringen, eller at man er bange for, at folk vælger ikke at læse hele virksomhedens rapportering. Derudover er der også en klar tendens i, at det primært er børsnoterede virksomheder, som anvender mulighederne for at rapportere via eksterne rapporter, men samtidig også redegør for forholdene i ledelsesberetningen.

3.2.4 Rapportering på alle tre dimensioner

I henhold til årsregnskabsloven skal virksomheder rapportere på tre dimensioner, såfremt de har en politik for samfundsansvar. De tre dimensioner består i, at virksomhederne skal redegøre for deres politik, dernæst hvordan de forventer at omsætte deres værdier til handling, og til sidst redegøre for de effekt eller udbytte, som de har haft af deres handlinger. Af de 116 virksomheder som i tabel 3.3. har angivet at de har en politik for samfundsansvar, er det undersøgt hvorvidt disse rapportere på alle tre dimensioner.

Tabel 3.5 Dimensioner af redegørelse vedr. samfundsansvar			
Redegør for politik	C	D	I alt
- Ja	90 (95%)	21 (100%)	111 (96%)
- Nej	5 (5%)	0 (0%)	5 (4%)
I alt	95	21	116
Omsætter sine politikker til handling			
- Ja	83 (87%)	20 (95%)	103 (89%)
- Nej	12 (13%)	1 (5%)	13 (11%)
I alt	95	21	116
Vurdering af effekt/eller udbytte			
- Ja	73 (77%)	20 (95%)	93 (80%)
- Nej	22 (23%)	1 (5%)	23 (20%)
I alt	95	21	116

I undersøgelsen er der foretaget en vurdering af, om virksomhederne har en politik for samfundsansvar. Skriver virksomhederne f.eks. *"Vi har en politik for samfundsansvar, som vi løbende følger"*, vurderes dette ikke at være i overensstemmelse med Erhvervsstyrelsens vejledning. Der er derfor i bedømmelsen lagt vægt på, at virksomhederne i korte træk beskriver den overordnede politik. Som det fremgår af tabel 3.5, har hele 96% af virksomhederne redegjort for deres politik, hvilket er på niveau med undersøgelsen for 2013, hvor 97%¹⁰⁷ havde redegjort for en politik. Virksomhederne er generelt gode til at omtale deres politik og redegøre herfor. Der er dog fortsat 4%, som ikke formår at redegøre for deres politik til trods for, at virksomhederne skriver, at de har en.

Fordelingen forbedres ikke, når der ses på hvordan virksomhederne vil omsætte deres politik til handling. Her er det kun 87% i regnskabsklasse C (stor), som formår at beskrive, hvordan de vil

¹⁰⁷ COWI 2014, side 19.

omsætte deres politik til handling. Sammenholdt med 86%¹⁰⁸ i 2013 er der således tale om en lille stigning. Dette kan komme til udtryk ved, at flere virksomheder eller revisorer er blevet mere bevidste om at sikre, at der bliver rapporteret på alle dimensioner. Grundlæggende kan man henlede læserens opmærksomhed på, at det er et lovkrav, at virksomheden skal rapportere på alle dimensioner. På totalniveau er der samlet 89%, som redegør for, hvordan virksomheden vil implementere sin politik, mod 90% i 2013¹⁰⁹. Det er således fortsat regnskabsklasse C (stor)-virksomheder, som trækker ned på dette område.

Virksomhederne kan dog ikke nøjes med at redegøre for politikken og de handlinger, som de påtænker eller har udført. De skal også vurdere effekten af deres politik og handlinger eller som minimum skrive, at det ikke har været muligt at vurdere effekten, enten fordi man ikke har fået opsat systemerne, eller som følge af at man ikke har nok datagrundlag endnu til at kunne udtale sig. Det er i loven ikke påkrævet, at man skal have systemer til at måle udviklingen, og det kan således være tilstrækkeligt, at ledelsen kommer med deres vurdering af effekten. Af tabel 3.5 fremgår det, at 80% virksomhederne i 2015 har omtalt effekten af deres arbejde eller som minimum har skrevet, at det ikke har været muligt at måle effekten. I 2013 var det 83%¹¹⁰, som havde redegjort for virksomhedens vurdering af effekten. Regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne har dog generelt haft en stigning fra 74%¹¹¹ i 2013 til 77% i 2015. Kigger man længere tilbage, var det kun 67% i 2011, som formåede at rapportere på effekten, hvorfor der således er tale om en markant fremgang. De 80% i 2015 er dog ikke udtryk for et acceptabelt niveau. Det kan dog antages, at virksomhederne har fået en bedre forståelse for, hvad det er, som lovgivningen kræver og efterspørger.

Ud fra ovenstående kan det konstateres, at regnskabsklasse D-virksomheder er dem, der som udgangspunkt er mest konsistente i forhold til at rapportere på alle forhold. Regnskabsklasse C (stor)-virksomheder er mindre konsistente i deres rapportering, og det sker også ofte, at rapporteringen af politikken mere bliver en hensigtserklæring.

De virksomheder, som henviser til eksterne rapporter (f.eks. COP mv.), skal også efterleve de danske krav om at redegøre for alle tre dimensioner. Som en del af undersøgelsen er der foretaget en

¹⁰⁸ COWI 2014, side 19.

¹⁰⁹ COWI 2014, side 19.

¹¹⁰ COWI 2014, side 19.

¹¹¹ COWI 2014, side 19.

gennemgang af virksomhedernes eksterne rapporter, dvs. COP mv. Det er kontrolleret, at rapporterne indeholder alle tre dimensioner, hvis dette ikke er omtalt i ledelsesberetningen. Undersøgelsen viste, at 6 ud af de 35 virksomheder, som i 2015 anvendte udenlandske politikker, ikke har rapporteret på alle dimensioner.

Virksomhederne er som udgangspunkt blevet bedre på mange punkter, men der er fortsat mange, som har svært ved at redegøre for alle tre dimensioner. Undersøgelsen har vist, at det primært er virksomheder i regnskabsklasse C (stor) – og det er specielt de virksomheder, der er i den nedre del af regnskabsklasse C (stor), og som ikke har et moderselskab at læne sig op af, som ofte ikke har de ressourcer, der skal til for måle effekten af den pågældende politik. Derudover har de omtalte virksomheder ikke økonomisk mulighed for at implementere et system, der kan foretage målingerne for dem. I 2011¹¹² antog man, at det enten skyldtes, at der fortsat var mange, som skulle rapportere for første gang, eller at virksomhederne havde svært ved at måle effekten/resultaterne, da de ofte troede, at rapportering herom skulle være kvantitativ.

Det er dog ofte ved forståelsen af begrebet kvantitativ, at virksomhederne ikke forstår lovgivningen korrekt, da det i henhold til lovkravet er tilstrækkeligt, at ledelsen giver sin vurdering af, hvad effekten har været af politikken afledte handlinger. Det antages derfor, at virksomhederne er tilbageholdende med at vurdere effekten, da denne ofte ikke er sikker og verificerbar. Dog glemmer virksomhederne i den forbindelse at redegøre for, hvorfor der ikke er oplyst nogen effekt. Det er, jf. vejledningen, tilstrækkeligt at sige: *”At det ikke har været muligt at måle effekten af politikken, idet der endnu ikke er data til at foretage en egentlig vurdering af effekten, hvorfor der i ledelsesberetningen ikke er redegjort herfor”*. Denne sætning er der flere virksomheder, som glemmer, hvilket gør, at de ikke efterlever lovkravene. Der i lovgivningen ikke nogen regler for hvor længe virksomheder kan anvende denne sætning, men det må antages at der fra interessenterne må være en forventning om at virksomheden inden for en årrække får indsamlet data til at kunne foretage en effektiv vurdering.

I 2011 foretog man en udvidet undersøgelse af, hvorvidt virksomhederne var konsistente i deres redegørelse, dvs. at der var overensstemmelse mellem de tre dimensioner. Denne undersøgelse viste, at kun 44% af virksomhederne i 2011 havde konsistens mellem det, de beskrev som politik, og

¹¹² CBS 2013, side 16.

de handlinger, som de foretog eller ville foretage, samt resultaterne heraf. I 2010 var det kun 39%, der havde konsistens mellem alle tre dimensioner. I undersøgelsen, der blev foretaget i forbindelse med denne afhandling, er den samlede konsistens ikke konkret vurderet, men der er grundlæggende en tendens til, at virksomhederne har svært ved at skelne mellem miljø- og klimapåvirkning. Dette kommer der nærmere ind på under gennemgang af klimapåvirkning.

Mere interessant er det dog, at hele 17% af virksomhederne i 2011, svarende til næsten hver sjette virksomhed, slet ingen konsistens havde mellem de tre dimensioner. I rapporten dengang var vurderingen, at forholdet var lavt, men tillægges de virksomheder, som kun har konsistens mellem to af dimensionerne, er der tale om hele 56% af virksomhederne i 2011, som ikke direkte har rapporteret på alle tre dimensioner og dermed ikke har overholdt lovkravene.

3.3 Menneskerettigheder og klimapåvirkning

I henhold til årsregnskabslovens § 99 a har virksomheder siden 2013 skulle rapportere specifikt på menneskerettigheder og klimapåvirkning. Virksomhederne har skullet forholde sig til, om de har en politik eller ej på områderne, samt redegøre herfor i ledelsesberetningen ved en tilkendegivelse af, om de har en politik eller ej. Det er således ikke påkrævet, at virksomhederne skal redegøre for alle tre dimensioner.

3.3.1 Menneskerettigheder

Som det fremgår af tabel 3.6, er der fortsat en del virksomheder, som ikke får kommenteret på menneskerettigheder, selvom kravet har været der i tre år.

Tabel 3.6 Hvorvidt virksomheden oplyser, om den har en politik for menneskerettigheder eller ej

	C	D	I alt
Ja	132 (92%)	26 (100%)	158 (93%)
Nej	12 (8%)	0 (0%)	12 (7%)
I alt	144	26	170

Hvis man ser i forhold til undersøgelsen i 2013, er der dog sket en stor udvikling i regnskabsklasse C (stor), hvor kun 58% beskrev, om de havde en politik eller ej. Regnskabsklasse D er også gået frem siden 2013¹¹³, hvor det kun var 85% af virksomhederne, som redegjorde for, om de havde en politik eller ej. Det vurderes, at virksomhederne i takt med den stigende medieovervågning og det faktum, at 2013 var første år med lovkravet, er blevet bedre til at redegøre for området. Ovenstående viser dog, at der fortsat er virksomheder, som glemmer/fravælger at redegøre for, hvorfor de ikke har nogen politik.

I Danmark er det ofte en indirekte forudsætning, at man behandler mennesker, som man selv vil behandles, og derfor har mange mindre virksomheder svært ved at forstå, hvad det er, de skal rapportere på området. Det er ikke altid, at virksomhederne tænker, det kunne være i forhold til deres leverandører mv. og interessant for regnskabsbrugerne.

3.3.2 Redegørelse for de tre dimensioner – menneskerettigheder

Ud af de 158 virksomheder som i tabel 3.6 har angivet, at de har en politik for menneskerettigheder, er det undersøgt hvor stor en andel, som formår at rapportere på de tre dimensioner. I tabel 3.7 ses det at kun 64% af virksomhederne som har en reel politik for menneskerettigheder. Dette er på niveau med undersøgelsen foretaget i 2013. Her var der ligeledes kun 64%, som redegjorde for deres politik for menneskerettigheder.

¹¹³ COWI 2014, side 20

Tabel 3.7 Redegør for de tre dimensioner - menneskerettigheder			
Redegør for politik	C	D	I alt
Ja	84 (64%)	17 (65%)	101 (64%)
Nej	48 (36%)	9 (35%)	57 (36%)
I alt	132	26	158
Omsætter sine politikker til handling			
- Ja	74 (56%)	17 (77%)	91 (59%)
- Nej	58 (44%)	9 (23%)	67 (41%)
I alt	132	26	158
Vurdering af effekt			
- Ja	72 (55%)	17 (77%)	89 (58%)
- Nej	60 (45%)	9 (23%)	69 (42%)
I alt	132	26	158

I 2011¹¹⁴-undersøgelsen var det kun 41% af virksomhederne, som redegjorde for deres politik for menneskerettigheder. Dengang var der dog heller ikke krav om, at virksomhederne skulle skrive, om de havde en politik eller ej. I analysen fra 2009 til 2011 var der heller ikke den store udvikling. Andelen var kun steget fra 37% i 2009 til 41% i 2011.

Dog er der en væsentlig stigning i antallet af virksomheder, som formår at redegøre for, hvordan de omsætter deres politik til handlinger, og hvilken effekt det har haft. I 2013 var det kun 49%, som formåede dette, hvorimod der i 2015 er hhv. 59%, som omsætter deres politik til handlinger, og 58%, som formår at vurdere effekt/udbytte heraf. Det er primært regnskabsklasse D-virksomhederne, som har en stor stigning fra kun 53% i 2013 til nu 77% i forhold til at omsætte politik til handling. Regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne er derimod steget fra 46% til hele 56% vedrørende omsætning af politik til handlinger, og 55% har foretaget en vurdering af effekt/udbytte.

¹¹⁴ CBS 2013, side 7

I 2011 var det kun 17% af virksomhederne¹¹⁵, der rapporterede om deres handlinger, og kun 13% af virksomhederne¹¹⁶, som redegjorde for deres resultater og/eller effekten af deres politik på området. Set over de fire år er der således sket en markant fremgang i forhold til, hvordan virksomhederne formår at rapportere. Der er dog fortsat et stykke vej endnu og især for regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne inden de opfylder lovens krav.

3.4 Klimapåvirkning

Som det fremgår af tabel 3.8, har hele 93% af de undersøgte virksomheder en politik for klimapåvirkning.

Tabel 3.8 Hvorvidt virksomheden oplyser, om den har en politik for klimapåvirkning eller ej			
	C	D	I alt
Ja	132 (92%)	26 (100%)	158 (93%)
Nej	12 (8%)	0 (0%)	12 (7%)
I alt	144	26	170

Fra at det kun var 72% i 2013, er dette en klar forbedring i antallet af virksomheder, som enten har en politik for klimapåvirkning, eller som skriver, at de ikke har en politik. Umiddelbart må det antages, at virksomhederne generelt er blevet mere bevidste om, at omverdenen kigger på, hvordan den enkelte virksomheds aktiviteter påvirker klimaet og den verden, vi lever i.

Der er dog fortsat 12 virksomheder, som ikke formår at kommentere på, om de har en politik eller ej.

¹¹⁵ Der er i 2011-undersøgelsen ikke angivet forholdet i procent. Dette er beregnet på baggrund af, at der i undersøgelsen var 139 virksomheder, som var udvalgt til og deltog i testen. $(25/139*100)$.

¹¹⁶ Der er i 2011-undersøgelsen ikke angivet forholdet i procent. Dette er beregnet på baggrund af, at der i undersøgelsen var 139 virksomheder, som var udvalgt til og deltog i testen. $(18/139*100)$.

3.4.1 Redegørelse for de tre dimensioner - klimapåvirkning

Af de 158 virksomheder som i tabel 3.8 har oplyst om de har en politik eller ej for klimapåvirkning, er det undersøgt hvor stor en andel som opfyldte de tre dimensioner. Som det ses af tabel 3.9, har 68% af virksomhederne en politik for klimapåvirkning. Det er dog en kraftig tilbagegang i forhold til 2013, hvor 83% havde en politik for klimapåvirkning.

Tabel 3.9 Hvorvidt virksomheden oplyser, om den har en politik for klimapåvirkning eller ej			
Redegør for politik	C	D	I alt
Ja	90 (68%)	18 (69%)	108 (68%)
Nej	42 (32%)	8 (31%)	50 (32%)
I alt	132	26	158
Omsætter sine politikker til handling			
- Ja	84 (64%)	18 (69%)	102 (65%)
- Nej	48 (36%)	8 (31%)	56 (35%)
I alt	132	26	158
Vurdering af effekt/eller udbytte			
- Ja	80 (61%)	18 (69%)	98 (62%)
- Nej	52 (39%)	8 (31%)	60 (38%)
I alt	132	26	158

I 2013 havde 90% af de børsnoterede virksomheder en politik, hvor det i 2015 kun er 69%. Regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne har en markant tilbagegang fra 81% i 2013 til kun 68% i 2015. Samlet set er det en tilbagegang fra, at 77% af virksomhederne i 2013 redegjorde for deres handlinger og effekt til kun hhv. 65% og 62% i 2015. Umiddelbart er der ikke nogen direkte forklaring på tilbagegangen, men en faktor kan være, at flere virksomheder har svært ved at skelne mellem, hvad der skal forstås som værende klimapåvirkning, og hvad der er miljø, jf. Jens Pultz Pedersen

(PwC)¹¹⁷. I 2011¹¹⁸-undersøgelsen valgte man af samme grund at slå de to kategorier sammen og dermed undersøge dem samlet, hvorfor det kan give et lidt sløret billede i forhold til, at der allerede var 91%, som havde en politik på området i 2011.

I forhold til at redegøre for hvordan man vil omsætte sine politikker til handlinger, havde 40% af virksomhederne gjort dette i 2013 sammenholdt med 2015, hvor hele 80% har redegjort for handlinger og effekt. Umiddelbart er der kommet mere konsistens i forhold til tidligere år, idet virksomhederne, som har en politik, samtidig også er blevet markant bedre til at redegøre for alle tre dimensioner. Kigger man på 2011¹¹⁹, var der 45%¹²⁰ af virksomhederne, som rapporterede på handlinger, og 31% af virksomhederne, som rapporterede på effekten. Der er således tale om en klar stigning i antallet af virksomheder, der rapporterer på disse områder, og en klar indikation på, at virksomhederne har forstået budskabet om, at der også ønskes en redegørelse for, hvilke handlinger man vil foretage sig og ikke mindst, hvilken effekt det har skabt.

3.5 Sociale forhold, antikorrupition og miljø

Af de 116 virksomheder som i tabel 3.3 har oplyst om de har en politik eller ej for samfundsansvar, er det undersøgt hvor stor en andel som redegøre for hhv. sociale forhold, antikorrupition og miljø. I forhold til at vurdere de tre områder er der i analysen kun medtaget en vurdering af, om virksomhederne har en politik på det enkelte område. Til forskel fra menneskerettigheder og klimapåvirkning stilles der ikke særskilt krav til disse områder.

I tabel 3.10 er det opgjort, hvor stor en andel af virksomhederne der redegør for deres politik på de ovennævnte tre områder.

¹¹⁷ Henvisning til interview med Jens Pultz Pedersen (PwC), bilag 5

¹¹⁸ CBS 2014, side 18

¹¹⁹ I undersøgelsen fra 2011 havde man slået miljø og klima sammen, hvorfor den ikke direkte er sammenlignelig med undersøgelserne fra 2013 og 2015.

¹²⁰ Fremgår ikke nogen procent i sammenfatningen fra 2011, men dette er beregnet med udgangspunkt i, at der var 139 virksomheder med i undersøgelsen for 2011 ($63/139 \cdot 100 = 41\%$).

Tabel 3.10 Politik for sociale forhold, antikorruption og miljø			
Sociale forhold	C	D	I alt
- Ja	81 (85%)	20 (95%)	101 (87%)
- Nej	14 (15%)	1 (5%)	15 (13%)
I alt	95	21	116
Antikorruption			
- Ja	71 (75%)	17 (81%)	88 (76%)
- Nej	24 (25%)	4 (19%)	28 (24%)
I alt	95	21	116
Miljø			
- Ja	87 (92%)	19 (90%)	106 (91%)
- Nej	8 (8%)	2 (10%)	10 (9%)
I alt	95	21	116

I tabellen ses det, at 87% af virksomhederne redegør for deres politik for sociale forhold. Der er tale om en mindre fremgang i forhold til 2013, hvor kun 84% redegjorde for deres hensyn til sociale forhold, mens tallet var 81%¹²¹ i 2011. Tallene må siges at være relativt høje, og umiddelbart har sociale forhold været et område, som virksomhederne generelt har været meget glade for at rapportere på, da der allerede i 2009 var 84% af virksomhederne, som havde en politik på området. Det er primært regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne, der er blevet bedre til at redegøre for deres politik i forhold til, at der i 2011 kun var 79% af regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne, der havde redegjort herfor. Det antages, at den fra starten af høje procent skyldes, at danske virksomheder generelt har haft stor fokus på arbejdsforhold for deres medarbejdere og allerede inden implementeringen af lovkravene i 2009 havde en medarbejderpolitik mv., som understøttede

¹²¹CBS 2013, side 18: I 2011-undersøgelsen var sociale forhold defineret som værende danske arbejdspladser. Begrebet sociale forhold vurderes også at indeholde udenlandske arbejdspladser, såfremt det er her virksomhedens hovedaktivitet befinder sig.

de sociale forhold. I takt med at virksomhederne har flyttet produktion mv. til lande med billigere arbejdskraft, er det gode arbejdsmiljø i større eller mindre omfang flyttet med.

Derimod er virksomhederne ikke så gode til at redegøre for antikorrupption. Her er det kun 76% af virksomhederne, som har en politik på området, mens det var 67% i 2013 og kun 46% i 2011, som havde en politik for antikorrupption. Der ses derfor en tydelig forbedring af andelen, som har en politik på området, og det antages, at andelen af virksomheder, som redegør for deres antikorrupptionspolitikker er steget i takt med, at FN's Global Compact og øvrige internationale retningslinjer er blevet mere udbredte i det danske erhvervsliv.

Miljøet har altid stået højt på virksomhedernes dagsorden, og derfor er det heller ikke underligt, at hele 91% af virksomhederne har en politik for miljø. Allerede i 2013 var det 96% af virksomhederne, som havde en politik for miljø. Faldet på de 5% kan f.eks. skyldes, at virksomhederne, som tidligere nævnt, har svært ved at skelne mellem klima- og miljøpolitikker, og derfor får virksomhederne ikke altid rapporteret konkret på miljø, men i stedet for på klima eller omvendt. Det er dog positivt at se den høje andel af virksomheder, som har en politik for miljø.

3.6 Delkonklusion på redegørelse for samfundsansvar

Denne analyse viser, at 95% af de undersøgte 170 virksomheder oplyser, hvorvidt de har en politik for samfundsansvar eller ej. Dette er en tilbagegang på to procentpoint i forhold til undersøgelsen i 2013 foretaget af COWI og Erhvervsstyrelsen.

Dermed er der 5% af virksomhederne, som ikke oplyser, hvorfor de ikke har nogen politik for samfundsansvar, hvilket vil sige, at ni af de undersøgte virksomheder ikke opfylder lovkravene, og det anses som en væsentlig mangel, jf. Erhvervsstyrelsens vejledning.

Af de 95% af virksomhederne oplyser 72%, at de har en politik for samfundsansvar, mens den resterende del på 28% oplyser, at de ikke har udarbejdet nogen politik. I 2013 var det 77% af virksomhederne, som havde en politik. Der er således som udgangspunkt tale om en dårlig udvikling set fra et politisk synspunkt.

Af de 72% af virksomhederne, svarende til 116 virksomheder, som angiver, at de har en politik for samfundsansvar, redegør 96% af disse for deres politik, mens kun 89% redegør for de handlinger, som politikken afleder, og kun 80% formår at redegøre for effekten. Der er således tale om 20% af virksomhederne, som ikke efterlever lovkravene i årsregnskabslovens § 99 a. Det er primært regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne, som halter bagefter i forhold til at redegøre for alle tre dimensioner, hvor det kun er 77% af regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne, som redegør for effekten af deres politik og handlinger.

Af de 158 virksomheder, svarende til 93%, som angiver, at de har en politik for menneskerettigheder, er det kun 64% som reelt redegør for politikken, og kun 58%, som også redegør for handlinger og effekten heraf. Dette er en forbedring siden 2013, hvor det kun var 49%, som redegjorde for både handlinger og effekt. Der er således sket en mindre fremgang, hvilket formentlig skyldes, at det blev lovbestemt i 2013, at virksomhederne skulle redegøre for, om de havde en politik eller ej og dermed skulle forholde sig yderligere til området. Der er dog fortsat 8% af virksomhederne, som ikke forholder sig til menneskerettigheder.

Af de 158 virksomheder, svarende til 93%, der har angivet, at de har en politik for klimapåvirkning, er det kun 68%, som faktisk redegør for politikken, og kun 65% og 62%, som også hhv. redegør for handlinger og vurderer effekten heraf. Dette er en tilbagegang i forhold til 2013, hvor 77% redegjorde for deres handlinger og effekten heraf.

Virksomhederne er dog blevet bedre til at rapportere om sociale forhold. Her er det hele 84%, som rapporterer om deres politik, mod 84% i 2013 og kun 81% i 2011.

På antikorrupsionsområdet halter virksomhederne fortsat en del bagefter i forhold til de øvrige områder, idet kun 76% af virksomhederne har en politik på området i 2015. Der ses dog en fremgang på området i forhold til, at det i 2011 kun var 46% af virksomhederne, som havde en politik vedrørende antikorrupsion.

Kigger vi på miljø, er det et af de områder, hvor virksomhederne er bedst til at redegøre for deres politik. Hele 91% af virksomhederne har således i 2015 en politik for miljø.

Som det også blev konkluderet i undersøgelsen fra 2013, er det fortsat regnskabsklasse D-virksomhederne, som er konsistente i forhold til redegørelse for politik, handlinger og effekt heraf.

Generelt er regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne meget begrænsede i deres detaljeringsgrad samt i forhold til at have konsistens mellem de tre dimensioner.

3.7 Redegørelse for mangfoldighed

I henhold til årsregnskabslovens § 99 b skal virksomheder i regnskabsklasse C (stor) og D udarbejde en politik og måltal for mangfoldighed i det øverste ledelsesniveau, herunder skal der redegøres for, hvilke handlinger eller tiltag man vil gøre for at realisere det måltal, som er stillet for andelen af mangfoldigheden. Derudover skal virksomhederne redegøre for status i forhold til opfyldelse af måltallet.

Virksomhederne er også pålagt at skulle redegøre for deres politik for at øge andelen af mangfoldighed i øvrige ledelseslag. Dvs. at virksomhederne er pålagt at skulle redegøre for politikken og eventuelle tiltag, men der er ikke krav om, at virksomhederne skal redegøre for status.

I henhold til Erhvervsstyrelsen skal en redegørelse indeholde følgende elementer:¹²²

- a) Virksomhedens politikker for at øge andelen af det underrepræsenterede køn.
- b) Hvordan virksomheden omsætter sine politikker til handlinger, herunder eventuelle systemer eller procedurer herfor.
- c) Virksomhedens vurdering af, hvad der er opnået som følge af virksomhedens arbejde med kønssammensætningen i regnskabsåret, samt virksomhedernes eventuelle forventninger til arbejdet fremover.

For at gøre det kvalitativt er der i undersøgelsen svaret "Ja" eller "Nej" på, om virksomhederne har en politik, som de redegør for. Tilsvarende fremgangsmåde er anvendt for at vurdere, om virksomhederne redegør for, hvordan de omsætter deres politikker til handlinger, herunder eventuelle systemer eller procedurer. Der er i vurderingen lagt vægt på, at virksomhederne redegør for, hvordan de implementer deres politik, og hvilke faktiske handlingerne de vil foretage.

¹²² Den kønsmæssige sammensætning af ledelsen – undersøgelse af 2014-regnskaberne foretaget af Erhvervsstyrelsen i samarbejde med Deloitte – udgivet oktober 2015 jf.

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/publikation/den_koenmaessige_sammensaetning_af_ledelsen_-_2015.pdf

3.7.1 Øverste ledelseslag

I forbindelse med gennemgangen af regnskaberne er det vurderet, om virksomhederne efterlever kravet i forhold til at redegøre for, hvorfor de ikke har nogen politik vedrørende måltal for kønskvotering eller ej.

Tabel 3.11 Redegør for, om virksomheden har opstillet måltal for kønskvotering eller ej			
	C	D	I alt
Ja	139 (97%)	26 (100%)	165 (97%)
Nej	5 (3%)	0 (0%)	5 (3%)
I alt	144	26	170

Som det fremgår af tabel 3.11, er der i undersøgelsen konstateret fem virksomheder, som ikke redegør for, hvorfor de ikke har udarbejdet en politik for det øverste ledelseslag. I undersøgelsen fra 2014 foretaget af Erhvervsstyrelsen¹²³ var der ni virksomheder, som ikke havde redegjort for, hvorfor de ikke havde udarbejdet nogen politik. To af de undersøgte virksomheder i afhandlingen nævner slet ikke hverken samfundsansvar eller kønskvotering, mens to andre virksomheder henviser til koncernregnskabet eller moderskabets regnskab, men her fremgår kønskvoteringen ikke, eller også er det kun politikken for moderselskabet, som fremgår, og ikke for hele koncernen. Dette var også et forhold, som blev omtalt i undersøgelsen fra 2014¹²⁴. Heraf fremgår det, at Erhvervsstyrelsen ved flere lejligheder, hvor virksomheden henviser til et overliggende koncernregnskab eller moderselskab, finder det meget uklart, om disse politikker omfatter alle selskaber i koncernen, hvilket kræves¹²⁵ for at kunne anvende bestemmelserne.

Eftersom det i lovgivningen er angivet, at såfremt virksomheden har opfyldt målet om at have en fordeling på 40/60 eller så tæt på 40 som muligt uden at overstige dette, er der ikke krav om, at

¹²³ Den kønsmæssige sammensætning af ledelsen – udgivet oktober 2015, side 11, jf.

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/publikation/den_koensmaessige_sammensaetning_af_ledelsen_-_2015.pdf

¹²⁴ Den kønsmæssige sammensætning af ledelsen – udgivet oktober 2015, side 9. jf.

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/publikation/den_koensmaessige_sammensaetning_af_ledelsen_-_2015.pdf

¹²⁵ Årsregnskabsloven § 99 a

virksomheden skal udarbejde en ny politik/målsætning. Svarene er derfor inddelt i tre grupper i nedenstående tabel: "Ja" for dem, som redegør for deres måltal, handlinger og effekt. "Nej" for dem, der ikke har redegjort for deres politik eller ikke har angivet måltal, ikke har redegjort for, hvilke handlinger man vil foretage for at øge andelen af det underrepræsenterede køn samt ikke har redegjort for opfyldelse af målet "Opfylder kravet" for dem, som har opfyldt deres måltal og ikke har sat et nyt måltal.

Tabel 3.12 Redegjort for politik, herunder måltal			
	C	D	I alt
Ja	90 (65%)	5 (19%)	95 (58%)
Nej	11 (8%)	1 (4%)	12 (7%)
Opfylder kravet	38 (27%)	20 (77%)	58 (35%)
I alt	139	26	165

Som det fremgår af tabel 3.12, er der 35% af virksomhederne i undersøgelsen, der har opnået deres måltal, og de er derfor ikke relevante at medtage i opgørelsen. Samtidig er der 12 virksomheder, svarende til 7%, som ikke redegør for, at de ikke har nogen politik og måltal for det underrepræsenterede køn i det øverste ledelseslag. Derimod er der 95 virksomheder, svarende til 58%, der har opstillet politik og måltal. I undersøgelsen fra 2014 var der 79%¹²⁶ af virksomhederne, som havde opstillet måltal for mangfoldighed. Som årsag til, at virksomhederne ikke opstiller måltal og redegør herfor, angiver en af de ovennævnte 12 virksomheder, at den f.eks. ikke har indflydelse på bestyrelsessammensætningen, da tre ud af fem medlemmer bestemmes af koncernen og to er medarbejdervalgte. Flere af de andre virksomheder skriver, at de er i meget mandsdominerede brancher, og at der således ikke er mange kvindelige kandidater, hvorfor der ikke er opstillet måltal for det øverste ledelseslag.

¹²⁶ Den kønsmæssige sammensætning af ledelsen – udgivet oktober 2015, side 11, jf.

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/publikation/den_koenmaessige_sammensaetning_af_ledelsen_-_2015.pdf

I Erhvervsstyrelsens undersøgelse af årsrapporter for 2014¹²⁷ har styrelsen vurderet udvalgte begrundelser for ikke at opstille måltal for den øverste ledelse. Heraf fremgår det, at Erhvervsstyrelsen ikke finder, at det er en gyldig begrundelse, at der er tale om en meget mandsdomineret branche. En anden forklaring, som Erhvervsstyrelsen heller ikke finder gyldig, er, når virksomheder angiver, at fordi de er en familieejet virksomhed, hvor alle bestyrelsesposter består af mandlige familiemedlemmer, har man valgt ikke at udarbejde måltal for at øge andelen af det underrepræsenterede køn i den nuværende bestyrelse, men man vil øge bestyrelsen med et medlem, og man vil forsøge at finde et kvindeligt medlem.

Ud fra ovenstående vurdering skønnes de 12 virksomheders forklaringer derfor ikke at være gyldige, for ikke at opstille måltal for at øge andelen af det underrepræsenterede køn i bestyrelsen.

Af de 58 virksomheder, som opfylder målet for det underrepræsenterede køn i det øverste ledelsesslag, er der fortsat 13 af virksomhederne, som redegør for deres måltal og handlinger for at indfri deres måltal, selvom dette ikke er et krav, idet de allerede har indfriet deres mål.

Tabel 3.13 Redegør for handlinger			
	C	D	I alt
Ja	76 (84%)	5 (100%)	81 (85%)
Nej	14 (16%)	0 (0%)	14 (15%)
I alt	90	5	95

I forhold til de 95 virksomheder, som har en politik for kønskvotering, har kun 85% af dem reelt redegjort for deres handlinger/tiltag. Som det ses af tabel 3.13, er det primært regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne, som ikke får redegjort for, hvilke handlinger der er foretaget i relation til deres politikker.

¹²⁷ Den kønsmæssige sammensætning af ledelsen – udgivet oktober 2015, side 11, jf.

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/publikation/den_koensmaessige_sammensaetning_af_ledelsen_-_2015.pdf

Derudover er det undersøgt, hvor mange af de 95 virksomheder der oplyser om status på opfyldelse af måltallet. Her er det hele 89% af virksomhederne, som det fremgår af tabel 3.14, der redegør for opfyldelsen – underforstået antallet af det underrepræsenterede køn i forhold til det fastlagte mål.

Tabel 3.14 Redegør for opfyldelse af måltal			
	C	D	I alt
Ja	81 (90%)	4 (80%)	85 (89%)
Nej	9 (10%)	1 (20%)	10 (11%)
I alt	90	5	95

Som det fremgår af tabel 3.14, er der 11% af virksomhederne, som ikke redegør for status på opfyldelse af deres måltal. Af de 89% af virksomhederne, der redegør for opfyldelse af deres måltal, er det ikke alle, som får direkte redegjort for, hvorfor de ikke har opnået deres mål endnu. Oftest skriver virksomhederne blot, at status på repræsentation i den øverste ledelse er uændret i forhold til sidste år, eller at status fortsat er nul kvindelige medlemmer, men de skriver ikke selve årsagen til, hvorfor der ikke er sket nogen ændringer. I 2014¹²⁸ var en af de hyppigste forklaringer på, hvorfor der ikke var redegjort for opfyldelse af måltallet, at det var oplyst af modervirksomheden fastsatte måltal, som også omfattet datterselskaberne. Det var dog på flere ikke muligt at finde oplysninger i moderselskabets årsrapport eller på deres hjemmeside. Derudover blev det oplyst, at det ikke var hensigtsmæssigt med måltal på grund af ledelsesmodellen eller branchen.

Som i undersøgelsen fra 2014 kan det ligeledes i 2015 umiddelbart konkluderes, at der fortsat er en stor andel af virksomhederne, som ikke formår at opstille måltal og/eller redegøre for, hvorfor de ikke har opnået de fastlagte mål.

¹²⁸ Den kønsmæssige sammensætning af ledelsen – udgivet oktober 2015 jf.

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/publikation/den_koensmaessige_sammensaetning_af_ledelsen_-_2015.pdf

3.7.2 Øvrige ledelseslag

Virksomheder i regnskabsklasse C (stor) og D er endvidere forpligtet til at rapportere om deres politik på øvrige ledelseslag. Dog er der en undtagelse for virksomheder, som har under 50 ansatte. Disse har ikke pligt til at udarbejde en politik og redegøre for andelen af det underrepræsenterede køn på øvrige ledelseslag. I undersøgelsen var der fire virksomheder, som havde under 50 ansatte, og som derfor ikke er forpligtet til at skulle udarbejde og redegøre for en politik på øvrige ledelseslag. Som følge heraf bygger undersøgelsen på 166 virksomheder.

Tabel 3. 15 Redegør for politik			
	C	D	I alt
Ja	105 (74%)	19 (79%)	124 (75%)
Nej	37 (26%)	5 (21%)	42 (25%)
I alt	142	24	166

Som det fremgår af tabel 3.15, har 75% af virksomhederne redegjort for en politik for at øge andelen af det underrepræsenterede køn på virksomhedens øvrige ledelsesniveauer. I 2014-undersøgelsen var det kun 51% af virksomhederne, som havde redegjort for deres politik, hvorfor der er tale om en klar fremgang. Til gengæld er andelen af virksomheder, som har opnået en 40/60 fordeling, faldet i forhold til sidste år – fra at være 27 virksomheder¹²⁹ til nu kun at være fire virksomheder, hvilket næsten svarer til antallet fra 2013, hvor det kun var seks virksomheder. Det er umiddelbart en negativ tendens, men udviklingen kan også skyldes, at 2014-undersøgelsen i hovedtræk omhandler de samme virksomheder som undersøgelsen fra 2013 for at gøre det nemmere at analysere en eventuel udvikling. Til forskel fra de øvrige områder i undersøgelsen er både regnskabsklasse C- og D-virksomheder repræsenteret ca. ligeligt i årets undersøgelse i forhold til at have en politik på området.

¹²⁹ Undersøgelsen fra 2014 foretaget af Erhvervsstyrelsen og Deloitte

Tabel 3.16 Redegør for handlinger			
	C	D	I alt
Ja	91 (64%)	19 (79%)	110 (66%)
Nej	51 (36%)	5 (21%)	56 (34%)
I alt	142	24	166
Redegør for status på opfyldelse af måltal			
	C	D	I alt
Ja	104 (73%)	22 (92%)	126 (76%)
Nej	38 (27%)	2 (8)	40 (24%)
I alt	142	24	166

Som det fremgår af tabel 3.16, er det kun 66% af virksomhederne, som formår at redegøre for de handlinger og procedurer, som de vil implementere for at udleve politikken, hvorimod 76% af virksomhederne redegør for deres opfyldelse af måltallene. I undersøgelsen fra 2014¹³⁰ konkluderede Erhvervsstyrelsen, at kun ti af de 80 virksomheder, som oplyste, at de havde en politik, rent faktisk formåede at rapportere på alle forholdene. Derudover fremhæver Erhvervsstyrelsen, at der var 13 virksomheder, som oplyste om initiativer, hvilket styrelsen ikke vurderer som værende opfyldelse af lovkravene, men opfatter dem derimod som værende hensigtserklæringer.

Det må primært antages, at styrelsen har anlagt en hårdere vurdering af virksomhederne i forhold til den vurdering, som er anlagt i undersøgelsen i forbindelse med denne afhandling vedrørende vurdering af 2015-regnskaberne. Umiddelbart kan det ud fra undersøgelsen i 2015 konkluderes, at regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne er dårligst til at redegøre for handlinger og status på

¹³⁰ Den kønsmæssige sammensætning af ledelsen – udgivet oktober 2015 jf.

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/publikation/den_koensmaessige_sammensaetning_af_ledelsen_-_2015.pdf

målopfyldelse. Dette kunne indikere, at virksomhederne ikke har det fornødne overblik over virksomhedens ledelse eller ikke har taget initiativ til at kortlægge denne.

3.7.3 Delkonklusion på kønskvotering

165 virksomheder har redegjort for, om de har en politik for kønskvotering i det øverste ledelseslag eller ej. Af de 165 virksomheder opfylder 35% af virksomhederne ikke regeringens krav om en politik. Der er dog hele 12 virksomheder, som siger, at de overhovedet ikke har nogen politik på området.

Af de 95 virksomheder, som har en politik for det øverste ledelseslag, har 85% af virksomhederne redegjort for, hvordan de vil udleve politikken, mens 89% også har redegjort for status i forhold til at nå de ønskede mål.

Ud over måltal for det øverste ledelseslag er det også et krav, at der skal opsættes måltal for øvrige ledelseslag. 75% af virksomhederne har redegjort for deres politik for at øge andelen af det underrepræsenterede køn på øvrige ledelseslag, men kun 66% af dem formår at redegøre for deres handlinger. Til gengæld er 76% af virksomhederne i stand til at redegøre for status på måltallet.

I forhold til den øvrige ledelse har hele 75% af virksomhederne en politik, hvilket umiddelbart er en fremgang i forhold Erhvervsstyrelsens undersøgelse i 2014, hvor tallet var 51%. Undersøgelsen viser også, at der fortsat er stor forskel på, hvordan virksomhederne redegør for politikken, herunder hvilke handlinger og mål virksomhederne har. Dette forhold var også gældende i 2014, hvor Erhvervsstyrelsen kun fandt ti virksomheder, der rent faktisk havde redegjort for deres politik og handlinger i et sådant omfang, at Erhvervsstyrelsen vurderede, at de overholdte alle forhold. I forhold til undersøgelsen i 2015 understreger fordelingen mellem regnskabsklasse C (stor)- og D-virksomheder, at regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne i større grad halter bagefter i forhold til at efterleve kravene.

3.9 Revisors udtalelser

Som tidligere omtalt skal revisor afgive en modificeret revisorpåtegning, såfremt der i ledelsesberetningen ikke er redegjort for de lovkrav, som er opstillet i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. Som det ses af nedenstående tabel 3.17, har ingen af de undersøgte regnskaber haft en modificeret revisorpåtegning vedrørende ledelsesberetningen.

Tabel 3.17 Har revisor afgivet en blank udtalelse vedrørende ledelsesberetningen			
	C	D	I alt
Ja	144 (100%)	26 (100%)	170 (100%)
Nej	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
I alt	144	26	170

Ud fra de forhold, som er identificeret i forbindelse med undersøgelsen ovenfor, burde revisor i flere tilfælde have givet en modificeret udtalelse om ledelsesberetningen. I enkelte tilfælde burde revisor også have været givet en supplerende oplysning, idet der er tale om en væsentligt mangel, og derfor vil ledelsen kunne ifalde ansvar. Som omtalt i tabel 3.2 har hele ni virksomheder ikke redegjort for, om de har en politik for samfundsansvar eller ej, og i disse tilfælde burde revisor have afgivet en modificeret udtalelse og samtidig en supplerende oplysning, idet ledelsen ikke har overholdt sine pligter. Derudover burde revisor i de fem tilfælde, hvor virksomhederne ikke har redegjort for deres politik, jf. tabel 3.5, have afgivet en modificeret påtegning.

Revisor burde også i flere tilfælde, hvor virksomhederne enten ikke har redegjort for deres handlinger eller ikke har vurderet, hvilken effekt politikken har medført, afgive en modificeret revisorpåtegning.

Det er opsigtsvækkende, at ikke én eneste revisor har modificeret sin påtegning til trods for ovenstående tilfælde, og det viser umiddelbart, at revisor har svært ved at vurdere ledelsesberetningen og dens indhold. Det må alt andet lige også betyde, at de er dårlige til at rådgive virksomhederne omkring opfyldelse af lovkravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b.

Hvis der kigges på nogle af de øvrige forhold, er der hele 12 virksomheder, jf. tabel 3.6, som ikke skriver, om de har en politik for menneskerettigheder eller ej, hvilket er et lovkrav. Af de 158 virksomheder, som skriver, at de har en politik eller ej, har 57 af virksomhederne ikke en politik, jf. tabel 3.7, mens 67 virksomheder ikke redegør for de påtænkte handlinger, og 69 virksomheder redegør ikke for effekten, hvilket indikerer, at der ikke er synergi mellem de tre dimensioner. Dette indikere at revisor bør have afgivet en modificeret påtegning af ledelsesberetning.

Samme mønster viser sig, hvis man kigger på efterlevelse af kravene vedrørende klimapåvirkning. Her er der ligeledes 12 virksomheder, som ikke formår at redegøre for, om de har en politik eller ej. Som ved menneskerettigheder ville det forventes, at revisor havde omtalt forholdet i sin udtalelse og dermed modificeret sin påtegning. Dette er dog ikke tilfældet.

Kigger man på nogle af de tidligere undersøgelser, er ovenstående forhold ikke kommenteret i 2013-undersøgelsen. Forholdet er dog omtalt i Erhvervsstyrelsens analyse for regnskabsårene 2009, 2010 og 2011¹³¹. Heraf fremgår det, at der i ingen af de gennemgåede regnskaber er konstateret nogen modificering af revisionspåtegningen til trods for, at virksomhederne i flere tilfælde ikke har efterlevet kravene til CSR. I den forbindelse udtalte Erhvervsstyrelsen i analysen for hhv. 2010 og 2011, at man ville sætte større fokus på, at virksomhederne efterlever kravene, og at revisor overholder sine respektive forpligtelser i henhold til lovgivningen¹³².

Der er i forbindelse med opgaven foretaget en gennemgang af de afgørelser, der ligger fra Revisornævnet, og her er der kun konstateret en enkelt afgørelse, som omfatter ledelsesberetningen og direkte overholdelse af lovkravene til CSR. Dette forhold er tidligere omtalt i opgaven.

Det undrer umiddelbart forfatterne af denne afhandling, at der ikke foreligger flere afgørelse fra Revisornævnet vedrørende dette område, idet der i undersøgelsen er fundet flere eksempler på manglende overholdelse af kravene, uden at revisor har foretaget de nødvendige modificeringer af påtegningen jf. teori afsnit 2.5.

¹³¹ Der henvises til 2011.

¹³² Effekten af 2. år med rapporteringskrav i årsregnskabet, www.samfundsansvar.dk, side 18

I forhold til kønskvotering er der i undersøgelserne foretaget for regnskabsårene 2013- 2015 ikke konstateret nogen modificering af påtegningen.

3.9.1 Delkonklusion på revisors udtalelse

I forbindelse med analysen af 2015-regnskabet er der ikke konstateret nogen eksempler på, at revisor har modificeret sin udtalelse om ledelsesberetningen til trods for, at der i forbindelse med analysen blev konstateret flere mangler i forhold til både at efterleve årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. I analysen fra 2014 vedrørende effekten af kravet om kønskvotering fremgik det ligeledes, at der i forbindelse med undersøgelsen ikke blev konstateret nogen revisorpåtegninger med modifikationer til trods for, at styrelsen har vurderet, at kun ti virksomheder reelt har efterlevet kravene. Samme forhold har ligeledes gjort sig gældende i undersøgelserne fra 2009, 2010 og 2011 vedrørende effekten af samfundsansvar. Det må antages ud fra analysen, at revisor ikke har forstået lovgivningen og de krav, der pålægges revisor.

4.1 Analyse af problemstilling og interviews

I forbindelse med vores undersøgelse af CSR-rapporteringen i ledelsesberetningen for 170 regnskaber fordelt på både C (stor)- og D-virksomheder er vi kommet frem til en række overordnede problemstillinger:

- C (stor)- vs. D-virksomheder
- C (stor)-virksomheders manglende overholdelse af tretrinsreglen
- Revisors manglende modificering af revisorerklæringen
- Revisors ansvar vs. ledelsens ansvar

Vi vil nu analysere på baggrund af vores teori og de interviews, som vi har foretaget, for at se, om vi kan finde en forklaring på de ovennævnte problemstillinger.

Vi har i forbindelse med vores afhandling interviewet fire personer, som alle har en rolle i virksomhedernes CSR-rapportering. Johan Eriksson Dahl har det seneste år været ansat som manager hos Deloitte i deres Risk Advisory GR&R-afdeling. Inden da arbejdede han i en tilsvarende

stilling hos PwC i syv år. Johan anslår, at de i afdelingen hos Deloitte årligt gennemgår ca. 100 ledelsesberetninger med henblik på overholdelse af CSR-rapporteringskravene. I Deloitte er det hovedsageligt C (stor)-virksomheder, mens der i PwC også var en del D-virksomheder.¹³³

Jens Pultz Pedersen sidder som ansvarlig og director hos PwC i deres afdeling for Sustainability & Non-Financial Assurance. Jens anslår, at de i afdelingen årligt gennemgår 130-140 ledelsesberetninger i C (stor)- og D-virksomheder med henblik på at vurdere, om de opfylder kravene. Herudover sidder Jens i FSR's CSR-udvalg.¹³⁴ CSR-udvalget har bl.a. til opgave:¹³⁵

1. At overvåge CSR-området såvel nationalt som internationalt.
2. At vurdere revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant på CSR-området.
3. At etablere og opretholde kontakt til myndigheder og andre interessenter angående CSR-forhold.
4. At arbejde proaktivt med kvaliteten i CSR-rapportering.
5. At synliggøre revisorbranchen over for offentligheden på CSR-området.
6. At holde sig orienteret om lovgivningen, herunder lovgivningsarbejde inden for CSR-området.
7. At orientere foreningens bestyrelse og ledelse om områder, hvor der kan være behov for en indsats.
8. At understøtte foreningens politiske og strategiske arbejde.

Herudover har vi interviewet Tim Kjær-Hansen, som er partner i Deloitte. Tim har arbejdet som revisor siden 1993 og har været partner siden maj 2002. På nuværende tidspunkt er Tim underskrivende partner på primært C (stor)-virksomheder, men også på en enkelt D-virksomhed.¹³⁶

Til sidst har vi interviewet Max Damborg, som ligeledes er partner i Deloitte. Max har arbejdet som revisor siden 1998, og har været partner i Deloitte siden 2014. I sin tid i Deloitte har han endvidere siddet i Deloitte's faglige afdeling i seks år, hvor han har haft ansvar for udvikling og implementering

¹³³ Se transskriberet interview med Johan i bilag 4

¹³⁴ Se transskriberet interview med Jens i bilag 5

¹³⁵ <http://www.fsr.dk/Om%20os/Udvalg-i-FSR-danske-revisorer/CSR-udvalget>

¹³⁶ Se transskriberet interview med Tim i bilag 6, samt LinkedIn-profil

af Deloitte's revisionsmetodologi. Max sidder som underskrivende partner eller medunderskrivende partner på revisionen af C (mellem)- og C (stor)-virksomheder.¹³⁷

Vi har valgt ovenstående personer, da vi mener, at de hver især kan komme med en professionel vurdering og inputs til de problemstillinger, som vi har konstateret via vores undersøgelse ovenfor.

4.1.1 Problemstilling 1: C (stor)- vs. D-virksomheder

Problemstillingen ligger i den forskel, som vi ser i CSR-rapporteringer mellem C (stor)-virksomheder og D-virksomheder. Som det fremgår af undersøgelsen ovenfor, formår de fleste D-virksomheder at overholde alle CSR-lovkravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b, mens det kun er få C (stor)-virksomheder, som opfylder alle CSR-lovkravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b.

Denne problemstilling bekræfter bl.a. en del af den hypotese, som vi har sat op i forbindelse med problemformuleringen til denne opgave: *"Danske virksomheder i regnskabsklasse C (stor) opfylder ikke minimumslovkravet og hensigten med årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b for, hvad CSR-rapportering skal indeholde".*¹³⁸

Vi kan se, at C (stor)-virksomheder, sammenlignet med D-virksomheder, generelt halter bagefter på udformningen af deres CSR-rapportering. Dette giver anledning til en del spørgsmål, bl.a. hvorfor gør de det? Hvad er det, der får C (stor)-virksomhederne til at fravælge at følge lovkravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b?

Med udgangspunkt i legitimitetsteorien og den institutionelle teori kan man gå ind at kigge på, hvorfor virksomhederne gør, som de gør. Her kan man tydeligt se forskellen mellem teori og praksis, hvilket bl.a. er, at CSR-arbejdet sker efter pres udefra eller efter en konkret vurdering fra ledelsen, og at virksomhederne ikke har tilstrækkeligt beredskab.

Johan Eriksson Dahl udtalte til spørgsmålet, om man kan mærke en forskel mellem C (stor)- og D-virksomheder i forhold til, hvor meget der bliver lagt i CSR-rapporteringen fra ledelsens side: *"Man kan ikke mærke en forskel, men generelt kan man sige at de store virksomheder [henvisning til D-virksomheder], hvor der er rigtig mange som interessere sig for det de laver. De plejer normalt at*

¹³⁷ Se transskriberet interview med Max i bilag 6, samt LinkedIn-profil

¹³⁸ Udklip af problemformulering, jf. afsnit 1.2

have styr på § 99a og b, med hvad det er de skal rapportere på. Altså de kender de her lovkrav, og de har bare ikke lyst til at havne i medierne pga. at de ikke lever op til dem. Så de har typisk enten en integreret årsrapport med CSR og den finansielle data eller en separat CSR rapport. Så der ser vi typisk ikke de der problemer – det er nok mere de der som kommer lidt under radaren. De virksomheder som er Business to Business, som er store C, som folk ikke kender. Det er typisk der man finde de lidt mere svage. [...] Især de der virksomheder som der ikke er så meget fokus på. Som folk ikke kender – ingen kommer til at læse vores regnskab, så vi tager den nemme løsning. Vi skriver bare at vi ikke har noget som helst”.

Jens har samme mening om forskellen og udtaler: *”Altså det der med hvem der er gode og dårlige, [...] det er de store der er bedst, ikke, og de børsnoterede i særklasse, de har nogle andre interessenter der lægger vægt på dem, også end bare lovgivningen, og dem der er dårlige det er selvfølgelig holdingselskaberne, og de der små, dem der lige er blevet store C, de har et problem for de har aldrig prøvet det her før, de kommer fra en paragraf 99 hvor de kan skrive, ja, så har vi et par patenter og det er vigtigt for os at vores medarbejdere bliver så længe som muligt [...]”.*

Og partneren Tim kan se forskel blandt sine kunder: *”Altså jo større virksomhed jo mere professionel er de omkring, men det har meget at gøre med hvilken branche de er i, og hvor meget fokus der er på det, altså hvis der er meget public interest i det jamen så gør de også mere ud af det. Der er kæmpe stor forskel på dem der lever en CSR-strategi i hele deres forretningsmodel i forhold til dem der siger, det er bare noget vi skal skrive noget om for at opfylde nogle mindstekrav”.*

Redegørelse for samfundsansvar

Redegørelse for mangfoldighed i ledelsen

Selskabet har pt. ingen kvindelige bestyrelsesmedlemmer, men har vedtaget en målsætning om, at bestyrelsen, inden for fire år fra bestyrelsens vedtagelse af måltallet, skal have ét kvindeligt bestyrelsesmedlem.

Udklip fra K.W. Bruun Logistik A/S vedrørende redegørelse for samfundsansvar i ledelsesberetningen

Ovenstående er et udklip fra en C (stor)-virksomhed, som ikke overholder reglerne i årsregnskabslovens § 99 a og til dels heller ikke reglerne i § 99 b, idet der under samfundsansvar ikke er redegjort for nogen politikker eller angivet at virksomheder ikke har nogen politikker.

Derudover er der i forhold til § 99 b ikke beskrevet de handlinger som skal undersøgte en tilgang af kvindelige bestyrelsesmedlemmer. Udklipet understøtter hypotesen om at C (stor)-virksomheder ikke opfylder kravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b.

Til kontrast hertil er der nedenfor indsat et udklip fra en D-virksomheden, hvor det ses at virksomheden opfylder kravene til CSR rapportering inden for klimapåvirkning og miljø jf. årsregnskabslovens § 99 a.

Climate and environment

Through the Company's core business of producing and selling renewable energy and environmental activities of water and sludge treatment, Greentech directly contributes to set a positive footprint in terms of reducing the environmental and climate impact.

In line with Greentech's business goal of enlarging the operational portfolio, Greentech strives to generate

and distribute clean energy production in order to preserve the environment and to contribute to a world sustainable growth.

During the past years, Greentech has provided an overall increasing production of renewable energy providing environmental advantages in terms of savings of fossil fuels and reduction of CO₂ emissions.

	2015	2014	2013	2012	2011
Gross production* (GWh)	415.5	443.6	465.7	413.7	327.3
Clean Power Supply (Number of house-holds in 1 year)	138.514	147.866	155.235	137.907	109.092
Emission of CO ₂ avoided (tons)	220.237	220.237	235.107	246.823	173.456
Oil saved (Barrels)	567.255	605.556	605.556	635.733	446.764

* Excluding production from Wormlage and Tiefenthal wind plants.

In 2015, the production of Greentech's gross installed capacity supplied 138,000 families with non-polluting energy - an increase of more than 27% compared to 2011.

In 2015, Greentech's clean energy gross production corresponded to a reduction of approx. 220,000 tons CO₂ - equalling the elimination of emissions from more than 90,000 cars.

Udklip fra Greentech Energy Systems A/S

Som nævnt under teori afsnittet 2.2.1 handler legitimitetsteorien om, hvordan virksomheden håndterer og styrer sit omdømme. Her må det antages, som Johan udtaler, at flere C(stor)-virksomheder mener, at de kan snige sig under radaren, hvorfor manglende CSR-rapportering ikke skader deres omdømme og forretningsmuligheder.

Sammenholdt med den institutionelle teori, der er gennemgået i afsnit 2.2.3, skal samfundsmæssige problemer og udfordringer erkendes og igennem en række faser, før institutionernes modvilje mod

ændringer er overvundet, og en ny institutionalisering finder sted. Et eller andet sted i disse faser har virksomhederne enten ikke ville anerkende, at de skulle indordne sig de nye retningslinjer, som var blevet stillet dem, eller de kunne ikke se, hvad de havde at bidrage med.

En del af forklaringen ligger i det tidligere omtalte forskel mellem teori og praksis, nemlig den manglende kapacitet hos C (stor)-virksomhederne. Her udtaler Johan bl.a.: *” Vi prøver at være relative pragmatiske. Vi har selvfølgelig forståelse for at det en stor C-virksomhed på Fyn, som slet ikke har den samme kapacitet til at udarbejde CSR redegørelse, bliver nødt til at gøre det på en lille skala. [...] Vi mener ikke det skal være nedskrevet på et stykke papir, hvor der står menneskeretspolitik, men at man i sin redegørelse måske omtaler det som et selvstændigt område ligesom sociale forhold, hvor man fx nævner menneskerettigheder i en bred kontekst at man arbejder med det, så siger vi tjek”*.

Ressourcer og kapacitet har en rigtig stor betydning. Både som nævnt ovenfor, men også tidligere, besidder D-virksomheder ofte flere ressourcer og har i nogle tilfælde særskilte afdelinger, som tager sig af alt CSR-arbejdet. Dette er i modsætning til nogle C (stor)-virksomheder, som ofte først kigger på ledelsesberetningen sidst i processen, og så er tiden for bl.a. folk som Johan og Jens ikke til at nå at rette op på så meget i forhold til, at virksomhederne skal overholde kravene.

Men hvad skal der til for at øge C (stor)-virksomhedernes interesse for CSR? Som Johan udtaler ovenfor, tror mange C (stor)-virksomheder, at samfundsansvar er en politik, som er skrevet sort på hvidt på et stykke papir.

I teori afsnittet 2.4 om forklaring af årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b kom vi også ind på, at vejledningen fra Erhvervsstyrelsen er relativ begrænset i forhold til uddybning og kommentering, og der henvises til praktiske eksempler fra internationale standarder. Dette kan virke uoverskueligt for de virksomheder, som ikke har ressourcerne og kapaciteten til at finde rundt i alle de fortolkninger, der er på området.

Der iværksættes dog stadig tiltag fra revisionshusenes side for at få virksomhederne til at indse, at samfundsansvar ikke er så indviklet. Johan fortæller bl.a.: *”Men som sagt, har jeg også hjulpet en del virksomheder her sidste år, hvor vi forsøger at lave en lille workshop, sammen med CFO, hovedansvarlige og et par enkelte nøglemedarbejdere, og prøver at få dem i tale. ”Prøv at fortælle mig lidt om hvad laver I på medarbejderområdet” og pludselig kan de selv se, at de laver faktisk*

rigtig mange ting, og ikke ser det som CSR, det var en del af vores forretning. [...] Og så var det meget nemt for dem at skrive en redegørelse så den levede op til alle kravene”.

Det er Johans indtryk, at noget af forklaringen for den manglende forståelse af CSR blot ligger i, hvad virksomhederne fortolker som værende CSR. Nogle virksomheder tror nemlig, at de skal skrive, hvis de har gjort noget ekstra, noget mere eller nyt, men det er, som Johan også nævner ovenfor, ikke nødvendigvis tilfældet. Meget kan findes i mange af dagligdagens almindelige rutiner og ønsker for virksomhedens omdømme.

Dette er Jens enig i og uddyber: *”Meget af det her, mener jeg, kan redegøres for ved at man går rundt til de rigtige mennesker og spørger hvad er det lige vi gør på det her område, er der noget af det vi kan genbruge i den her kontekst, altså praktisere det på en ny måde, og så sige det er samfundsansvar eller det er det underrepræsenterede køn. [...] Dybest set alle virksomheder i den her del af verden har jo sparet på energien de sidste mange år, og bare fordi du ganger det med en omregningsfaktor og så kalder det CO2 så ved alle at det er klima og så har vi alle sammen en holdning, så er det jo din energibespareindsats du skal beskrive, ikke din klimaindsats, og det, ja, så er det jo ikke så svært lige pludselig, og miljø så kan du nok finde du også af økonomihensyn spare lidt på vandet og måske også sortere lidt på din affald, så er den ged barberet, og så er der i forhold til menneskerettigheder, ja, men så laver du måske nogle screeninger ift. at din leverandør både skal opfylde nogle finansielle krav, altså have en bankgaranti måske, ikke have svindlere i bestyrelsen og sådan nogle ting, det handler måske- der kunne du måske godt kæde lidt i retning af at det handler om menneskerettigheder, fordi du jo heller ikke ønsker at blive associeret med de her slavearbejder, inddrog folks pas når de arbejdede på deres fabrikker, eller hvad det nu kunne være”.*

Da vi er en handelsvirksomhed har vi ingen politik omkring klima.

Udklip fra Nordic Seafood A/S

Ovenstående udklip er konstateret i forbindelse med analysen og forklaringen anses ikke som et gyldigt argument for ikke at redegøre for klimapåvirkning, idet der selv for handelsvirksomheder er

mulighed for at arbejde med klimapolitik, som Jens nævner ovenfor. Det er f.eks. små ting som at spare på vandet, energibesparelse ved f.eks. at have selvsluk på lys mv.

4.1.1.1 Delkonklusion

Det ses af vores undersøgelse, at flere C (stor)-virksomheder, sammenlignet med D-virksomheder, halter bagefter i forhold til at opfylde lovkravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. På baggrund af interviews med to CSR-gennemgangsansvarlige fra hhv. Deloitte og PwC vurderes det, at dette skyldes, at D-virksomheder har bedre ressourcer og kapacitet til at sætte sig ind i lovkravene og til at arbejde dedikeret med dem. D-virksomheder har endvidere med deres børsnotering, interessenter og mediebevågenhed også en større grund til at have mere fokus på CSR og samfundsansvar. Derimod lægger C (stor)-virksomheder ikke så meget vægt på dette, da de finder sig selv uden for radaren og ikke mener, at der er så mange interessenter og medier, som læser deres årsrapport. Derfor er det oftest i sidste øjeblik, at de tager fat i ledelsesberetningen og deres CSR-rapportering, hvilket resulterer i manglende overholdelse af lovkravene. Dog er der enighed mellem vores to interviewede personer om, at det ikke behøves at være så svært, da mange handlinger allerede bliver udført af virksomhederne – dog ikke med tanken om, at det dækker samfundsansvar. Det er derfor vigtigt, at C (stor)-virksomhederne får åbnet øjnene for, at selv sortering af skrald, spare på vandet mv. dækker CSR og samfundsansvar.

4.1.2 Problemstilling 2: C (stor)-virksomheders manglende overholdelse af tretrinsreglen

Som en udløber af den første problemstilling skyldes C (stor)-virksomhedernes halten efter D-virksomhederne, at de ikke overholder alle tre trin – politik, handling og resultat.

Vi har i vores undersøgelse konstateret flere C (stor)-virksomheder, som beskriver, hvad deres hensigt er, men som hverken kommer med handlinger eller resultater.

Environmental responsibility

Dako Denmark A/S finds it very important to be in compliance with or exceed applicable environmental regulations of the countries and local communities in which it operates. Acting in a responsible manner is essential and the company acknowledges that environmental sustainability goes hand-in-hand with an efficient use of resources, which is why it strives to reduce the use of energy, water and raw materials and the production emission and waste. Dako Denmark A/S systematically considers environmental aspects when remodeling any of its sites, in particular with respect to initiatives that can reduce energy consumption.

Udklip fra Dako Denmark A/S

Ovenstående er blot et af mange eksempler på manglende forståelse af årsregnskabslovens § 99 a. Jens er enig i den betragtning og udtaler: *"Der har været nogle undersøgelser, men der har erhvervsstyrelsen hver gang valgt at se i undersøgelserne som 75 % var i stand til at formulere end politik, ja og 72 % var i stand til at følge op med noget indsats, så var der kun 50 % der var i stand til at vise nogle resultater, men det går da rigtig godt. Og hvis jeg så den som revisor og som advokat så ville jeg sige 25 % fatter her fem år efter at loven blev implementeret stadig ikke hvad det her går ud på, og er ikke i stand til at lave en ledelsesberetning der lever op til kravene. Det er jo, det er i høj grad tankevækkende".*

Vi er enige i Jens' betragtning og må også konkludere, at virkeligheden ikke har ændret sig, siden Erhvervsstyrelsen lavede sin sidste undersøgelse tilbage i 2013. Af vores tal ovenfor fremgår det, at der fortsat skal en del forbedring til, før alle virksomheder følger reglerne 100%.

Men det er ikke kun årsregnskabslovens § 99 a, som virksomhederne ikke overholder i forhold til de tre trin – også i forhold til årsregnskabslovens § 99 b ser vi manglende handlinger og resultater.

Johan fortæller om sin erfaring med C (stor)-virksomhedernes formulering af årsregnskabslovens § 99 b: *"Der vi tit ser problemet når vi taler 99b f.eks., så er det det her med politikken for det øvrige ledelsesslag. Der er mange mange virksomheder – vi har lige lavet en analyse for erhvervsstyrelsen, hvor vi har kigget på 170 rapporter, som de [henvisning til Erhvervsstyrelsen] så har valgt ud og hvor vi så skal vurdere, overholdelse af måltallet politik for det øvrige ledelsesslag. Men især politikdelen, handlinger og resultatet, der er der mange virksomheder som er virkelige svage. Hvor man ikke rigtig kan læse -er det en hensigtserklæring eller er det en decideret politik, som de har udarbejdet, og især hvordan følger de op på det med handlinger, altså hvad har vi lavet i 2015. Mange gange er det*

mere generelle handlinger, men man kan ikke se at det faktisk er ting, som er sket i 2015 og hvad kom der ud af de handlinger i 2015. Så der findes virkelig potentiale for forbedringer”.¹³⁹

Ligestillingspolitik

Virksomheden ønsker at repræsentere samfundets fordeling af kvinder og mænd og har derfor fokus på at øge andelen af kvinder i organisationen. Gennem bl.a. rekruttering tilstræbes at opnå en andel på 25%.

Udklip fra Disa Industries A/S

Som Johan nævner, kan det af ovenstående eksempel være svært at se, om der er tale om en politik eller blot en hensigtserklæring. Ud over at der mangler en decideret politik, mangler der også handlinger (det kan diskuteres, hvorvidt omtale af rekruttering kan anses som en decideret handling) og, hvilke resultater de har opnået, siden de satte dette mål. I de regnskaber, som er tilgængelige på portalen BiQ¹⁴⁰, er samme vending anvendt siden 2013. Derfor må det antages, at selskabet har mulighed for at måle udviklingen i regnskabet for 2015.

I forhold til resultater inden for årsregnskabslovens § 99 b er Jens spændt på 2017-regnskaberne, eftersom mange måltal blev sat inden for en fire- til fem-årig periode, da kravet kom frem i forbindelse med aflæggelse af regnskaberne for 2013: *”Nu kan vi se her om et år eller to når 99b kravene -de første der har sat de der lange ambitiøse mål på en tre-fire-fem år, de begynder at komme her næste år, ’17, ikke? Lovgivningen fra ’13 og man foreslog fire år, så der bliver rigtig mange selskaber næste år der skal sidde og krænge deres hjerte ud for at finde på gode forklaringer på hvorfor de ikke har nået målet”.*

Igen er spørgsmålet, hvad der skal til for, at virksomhederne bliver bedre til at udforme en fuldstændig CSR-rapportering? Det bedste svar er nok som tidligere nævnt, at f.eks. revisionshusene

¹³⁹ Den omtalte undersøgelse er ikke udgivet i perioden, hvor afhandlingen er blevet udformet, hvorfor det ikke har været muligt at inddrage resultaterne fra denne.

¹⁴⁰ BiQ, en erhvervs-database, hvor det er muligt at søge informationer om virksomheders finansielle data, herunder regnskaber m.v. jf. <http://www.biq.dk/>

eller Erhvervsstyrelsen afholder workshops, laver et inspirationskatalog el.lign. for at give eksempler på udformninger, som ikke fylder 30 sider, da det ikke er det C (stor)-virksomhederne ønsker.

I forbindelse med at vi talte om de nye CSR-regler, som træder i kraft fra regnskabsåret 2016 for de 50 største virksomheder i Danmark, udtalte Jens: *"Den sidste vejledning der kom på de nye krav, for eksempel, jeg tror ikke den indeholder et eneste godt eksempel, altså nogle modelregnskaber så virksomhederne har noget at spejle sig i. Man kunne jo lave, sige, hvis man skulle lave en forretningsmodel eller en risikovurdering, så er der et niveau hvor man lige kryber over gærdet, og så er der et niveau hvor man ligger sig i mellemgruppen og sådan her, så er man oppe i top 5 %, ikke? Give nogle eksempler på, hvordan det kunne se ud, eventuelt med praktiske eksempler fra den virkelige verden, men også at man lavede et type K A/S og så brugte det som udgangspunkt og så sige, der er de karakteristika, der kunne man skrive sådan og sådan, og så give nogle eksempler på hvad det er man gør, fordi selv, også med det underrepræsenterede køn, hvordan man fører en politik for det underrepræsenterede køn ud i livet, altså det er jo sådan et eller andet inspirationskatalog man sådan hiver ned baseret på anekdoter og historier man har hørt. Kunne I ikke skrive lidt om det? Jo vi har da lidt træning og har også været ude på nogle messer og snakke med nogle universiteter, studerende og sådan noget, men altså "*

Det er dog ikke kun virksomhederne selv, som skal hanke op. Det er via erklærings-bekendtgørelsen bestemt, at revisor skal afgive en erklæring på, at ledelsesberetningen i er overensstemmelse med årsregnskabsloven og selskabsloven, jf. afsnit 2.5. Så hvis revisor gennemgår ledelsesberetningen, hvorfor bliver der så ved med at være virksomheder, som ikke lever op til lovkravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b? Dette spørgsmål leder os hen til vores næste problemstilling.

4.1.2.1 Delkonklusion

Hvad er det, der gør, at C (stor)-virksomhederne halter efter i forhold til lovkravene? Både vores undersøgelse og undersøgelser foretaget af andre viser, at der ofte mangler beskrivelse af handlinger og resultater i virksomhedernes ledelsesberetninger, samt at selve politikken til dels kan sidestilles med en hensigtserklæring. Som vi også nævnte under den forrige problemstilling, kan en af løsningerne være afholdelse af workshops, hvor virksomhederne kan tale med erfarne CSR-ansvarlige eller personer fra andre virksomheder om, hvad der kan skrives i ledelsesberetningen,

for det er ikke altid så umuligt, som det lyder. En anden ting, som Jens kommer ind på, er, at der fra Erhvervsstyrelsens side laves et inspirationskatalog, hvori der gives forskellige eksempler alt efter, om virksomhederne ønsker at være i top-fem, mellemgruppen eller bare lige vil krybe over, hvor gærdet er lavest.

4.1.3 Problemstilling 3: Revisors manglende modificering af revisorerklæringen

Som nævnt afslutningsvist i forrige problemstilling ligger en del af ansvaret hos de revisorer, som reviderer årsregnskabet, og som har pligt til at gennemlæse ledelsesberetningen i forbindelse med overholdelse af regelgrundlaget (årsregnskabsloven og selskabsloven). Men som tidligere nævnt, og som det kan ses af vores undersøgelse ovenfor, er der på trods af flere mangler hos virksomhederne ikke modificeret en eneste revisorerklæring.

Som gennemgået under teorien, jf. afsnit 2.5, skal revisor, når denne konstaterer uoverensstemmelser mellem de oplysninger, som revisor er blevet bekendt med i forbindelse med revisionen, og det, som fremgår af ledelsesberetningen, lade dette komme til udtryk i revisors erklæring om ledelsesberetningen. Faktisk anses tilfælde, hvor virksomhederne ikke lever op til kravene ved f.eks. manglende omtale af årsregnskabslovens § 99 b, som en væsentlig mangel, og revisor skal medtage en supplerende oplysning i regnskabet. Dette er dog ikke set i et eneste tilfælde.

Med udgangspunkt i nedenstående udklip fra K.W. Bruuns Logistik A/S, som også er anvendt tidligere, er det tydeligt at se, at denne langt fra overholder kravene i årsregnskabslovens § 99 a – som faktisk overhovedet ikke er omtalt. Samtidig er der væsentlige mangler i forhold til kravene i årsregnskabslovens § 99 b.

Redegørelse for samfundsansvar

Redegørelse for mangfoldighed i ledelsen

Selskabet har pt. ingen kvindelige bestyrelsesmedlemmer, men har vedtaget en målsætning om, at bestyrelsen, inden for fire år fra bestyrelsens vedtagelse af måltallet, skal have ét kvindeligt bestyrelsesmedlem.

Udklip fra K.W. Bruuns Logistik A/S

Man burde i den forbindelse forvente, at den tilhørende revisorerklæring indeholdt en modificering eller for den sags skyld en supplerende oplysning. Dette er dog ikke tilfældet, jf. nedenstående.

Udtalelse om ledelsesberetningen

Vi har i henhold til årsregnskabsloven gennemlæst ledelsesberetningen. Vi har ikke foretaget yderligere handlinger i til-læg til den udførte revision af årsregnskabet.

Det er på denne baggrund vores opfattelse, at oplysningerne i ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnska-bet.

Udklip af revisorerklæring i regnskabet for K.W. Bruuns Logistik A/S

Men selvom det er tydeligt at se, at revisor ikke overholder sine pligter, er det kun i meget få tilfælde, hvor revisor er blevet straffet for manglende modificering eller supplerende oplysning vedrørende virksomhedens manglende oplysninger omkring årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. Dette er omtalt tidligere i opgaven, og Jens pointerer under interviewet: *"Jeg kan se et af jeres spørgsmål er omkring bøder- der har jo ikke været nogen sager, de sager der har været omkring 99a indtil nu, det har været sager hvor virksomheder har, eller hvor revisor er i revisornævnet, har fået bøder for at, jamen, han have ikke værdiansat to ejendomme ordentligt, og der var også nogle ulovlige aktionærlån han ikke havde taget forbehold for, og når ja, så var der i øvrigt heller ikke set efter 99a, så der har jo ikke kørt en selvstændig sag på noget samfundsansvar, eller underrepræsenteret køn endnu overhoved"*.

Men selvom der ikke er nogen enkeltstående sager, er kravet til revisor stadig, at der skal laves et konsistentstjek af ledelsesberetningen. Men hvad menes der med et konsistentstjek, og hvor meget skal der lægges i opgaven? Dette gennemgik vi under teoriafsnittet 2.5.1, hvor konsistentstjek dækkede over følgende:

- Sammenholde oplysningerne heri med oplysningerne i årsregnskabet og et eventuelt koncernregnskab,
- Sammenholde oplysningerne heri med den viden og de forhold, revisor er blevet bekendt med i forbindelse med sin revision, og
- Ud fra sin viden om regelgrundlaget tage stilling til, om der er fejl eller mangler i ledelsesberetningen.

Men Jens stiller dog spørgsmålstegn ved det såkaldte konsistentstjek: *"Men det der står omkring revisors forpligtigelser, det er det her konsistentstjek de skal foretage, og så skal de sige at den manglende konsistens, har den betydning for sammenhængen til det finansielle regnskab som man giver erklæring på? Og det jo der hvor revisor- det er jo det figenblad de dækker sig under og så siger du kan skrive døre op og stolpe ned om samfundsansvar men det har ingen betydning for om regnskabet det er rigtigt eller forkert, og det er jo der hvor man nok har sprunget over hvor gærdet er lavest fra myndighedernes side, for på konsistentstjekket ja, men hvis det ikke ligesom kan sige at have en egentlig udgørende- en mangelfuld ledelsesberetning kan vel ikke siges, at have en egentlig risiko for, om det der står i regnskabet er rigtig og den sammenhæng, der er imellem de to, hvor meget lider den under om der er et samfundsansvar eller ej, det er jo der, hvor revisorer nogen gange er lige så forstokkede som virksomheden og hvor man så bliver enige om at det gør vi ikke mere ved".*

Også Max finder det heller ikke værdifuldt: *"Så den første del er jo, at man blot laver et konsistentstjek, på at det man har opfattet og beset i sin øvrige revision det er jo det man konsistentstjekker hen imod ledelsesberetningen. Det er vel det første. Og min holdning til det er, at hvis jeg skal tale lidt værdi, så synes jeg at det er en lidt blød ting der er kommet ind i lovgivningen, at revisor skal afgive en udtalelse om noget, og jeg har tænkt over en del gange, også at skulle forklare kunder formålet med det, og det er jo at hvis man skal prøve at sætte sig op i regnskabsbrugeren sted, så skal man kunne være nogenlunde sikker på, at det man læser i en ledelsesberetning om det så er noget om CSR, eller om det er noget om kønskvotering eller om det er noget om almen udvikling, at så skal der være en eller anden sikkerhed for at det ikke bare er løse, fuldstændig løse floskler og drømmetanker, som ledelsen har puttet ind i det her dokument. Og det får man jo så revisor til at tænke over, men når jeg så siger det på den måde så er der heller ikke mere end det i det, der må bare ikke stå noget der ikke kan underbygges af den øvrige revision, men det bliver ikke tjekket i detaljen".*

Der er ingen krav om, at revisor skal ud og indhente ny dokumentation for at kunne underbygge virksomhedens tekst i ledelsesberetningen. Revisor skal blot forholde sig til det, han ved fra den foretagne revision af den finansielle del. Dog nævner lovgivningen, at revisor ud fra sin viden om regelgrundlaget – her henvises der både til kravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b samt øvrige krav til ledelsesberetningen – selvom revisor ikke er bekendt med, om virksomheden har en politik

for samfundsansvar, klimapåvirkning, menneskerettigheder mv., fortsat er forpligtet til at orientere virksomheden om, at denne skal rapportere på de tre trin (politik, handlinger og resultat), eller at virksomheden skal skrive i ledelsesberetningen, at den ingen politik har på området (følg-eller-fortæl).

Det blev omtalt under interviewene, at det i C (stor)-virksomheder hænder, at ledelsesberetningen først bliver lavet i sidste øjeblik, hvorfor det kan være svært at nå at rette op på alle fejlene. Her fortalte Johan, at han i den situation forsøgte at finde en løsning, som både han kunne være tilfreds med, og som revisor ville skrive under på. Tim fortalte dog også, at man skal tænke på kunden og det samarbejdsklima, der er. Så er revisorer tilbageholdende med at modificere erklæringen eller give en supplerende oplysning på grund af manglende omtale af CSR? Det kunne man godt forestille sig, når vi nu kan se, at der ikke bliver givet nogen modificerede erklæringer eller supplerende oplysninger.

En anden forklaring kunne være, at revisors honorar ikke er fastsat til, at der kan bruges uanede mængder af tid på at tilrette i bl.a. redegørelsen for samfundsansvar mv. Her kommenterer Max: *"Jeg tror det er noget der skal ske af frivillighedens vej. Og jeg synes i øvrigt også det er vildt mærkeligt at man som revisor bliver bedt om at kigge ind i noget af det her. Det er jo ikke at vi nogensinde har sat prisen op. Og det er jo bare en ny tidsrøver, jo flere elementer der er og vi skal kigge på og overveje, jo mere tid tager det sådan set".*

En tredje forklaring kunne være, at revisor ikke mener, at rollen som politibetjent bør tilfalde ham, men det vil vi komme nærmere ind på i næste problemstilling.

4.1.3.1 Delkonklusion

Det var forventet, at vores undersøgelse ville give anledning til at se mange modificerede revisorerklæringer eller supplerende oplysninger om manglende omtale af elementer i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. Det har dog vist sig ikke at være tilfældet en eneste gang blandt de 170 regnskaber, som vi har undersøgt. Der bliver heller ikke fulgt op på det fra Revisornævnets side, da vi kan konstatere, at der ikke er nogen enkeltstående sager om manglende overholdelse af årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. Bøder i forbindelse hermed er kun givet i sager, hvor revisor er blevet udtaget for andre regnskabsmæssige problemstillinger, f.eks. kapitaludvidelse.

Flere af de interviewede personer peger på, at udformningen af konsistentstjekket af ledelsesberetningen ikke er optimal. Det nævnes både, at den er for vag, og at der bliver sprunget over, hvor gærdet er lavest. Det er dog vores opfattelse, at revisor skal være mere stringent, da det står i vejledningen til lovgivningen, at revisor ud fra sin viden om regelgrundlaget skal tage stilling til, om der er fejl eller mangler i ledelsesberetningen. En forklaring på den manglende modificering eller supplerende oplysning kan være, fordi ledelsesberetningen først kommer i sidste øjeblik, og revisor i den forbindelse vægter samarbejdsklimaet med kunden højere end diktering af en ny og forbedret ledelsesberetning, samt at honoraret ikke tillader, at der bruges ekstra tid på ledelsesberetningen.

4.1.4 Problemstilling 4: Revisors ansvar vs. ledelsens ansvar

Som nævnt ovenfor kom det til udtryk under vores interviews, at man ikke mener, at CSR skal høre hjemme i årsregnskabsloven – og slet ikke med revisor som vagthund. Her går spørgsmålet på, hvorfor det er revisor, der skal straffes med bøde, når det er ledelsen, som ikke finder interesse i at skrive om CSR i deres ledelsesberetning?

Tim udtalte bl.a. følgende: *"Det jeg synes der er fuldstændig urimeligt det er at det er os der er sat ind som vagthunde, og at vi hvis man ikke har de rigtige overskrifter med og hvis man ikke har skrevet noget om politik og de der tre overskrifter, jamen så skal vi have en supplerende oplysning [...], men så skal vi skrive det i vores påtegning, og hvis vi ikke gør det, så kan vi få bøder men ledelsen, der er ingen straf eller konsekvens for ledelsen ikke at gøre det. Det virker fuldstændig tåbeligt. Altså fuldstændig tåbeligt. Men jeg tror det er den eneste måde som myndighederne siger det- det presser vi ned over revisorerne for at tvinge den, den vej. Det er jo bare den virkelighed vi lever i".*

Et løsningsforslag til denne problemstilling kunne være både at straffe ledelsen og revisor, således at der også er incitament fra ledelsen til at udforme en redegørelse, som overholder lovkravene, og ellers vil de blive ramt på pengepungen. Dette kræver dog også mere fokus fra Revisornævnet, der som tidligere nævnt ikke har haft et særlig stort fokus på overholdelse af reglerne i ledelsesberetningen, men de har til gengæld udstedt en bøde i forbindelse med en anden sag.

Det er som udgangspunkt ledelsens ansvar, at ledelsesberetningen lever op til de lovmæssige krav, mens revisors rolle i en teoretisk verden, bare er at løbe en tjekliste igennem og kontrollere, om alle lovkrav er opfyldt. Men hvorfor er det ikke så nemt i praksis?

Emnet kan være svært at få kunder i C (stor)-segmentet til at forstå meningen med. Til vores spørgsmål om det er en byrde at skulle kommunikere og forklare disse krav til kunderne, fortæller Tim: *"Ja, meget. Fordi de typisk ikke har ressourcerne til at sætte sig ind i de formelle lovkrav og så, de sætter sig ikke ind i hvad reglerne er, og så skriver de et eller andet som hverken er fugl eller fisk, og så kan man bruge massere af tid på at rette det til sådan så det i hvert fald bare ikke totalt dumper når det- hvis det bliver taget ud til noget kontrol. Så i relation til det, der- hvis det er- hvis det ikke på nogen måde interesserer virksomheden, så går jeg efter og sikrer at absolut minimumskravet er overholdt og så ved jeg godt at det der er skrevet det ikke kan dokumenteres yderligere".*

CSR er kommet for at blive, og det bliver en vigtigere og vigtigere del af interessenternes vurdering af de enkelte virksomheder. Men skal det være et krav, at ledelsen medtager det i deres årsrapport?

Max kan ikke se, hvorfor CSR skal være en del af ledelsesberetningen, som er underlagt revisors gennemgang, og udtaler følgende: *"Personligt synes jeg overhoved ikke at kravene om CSR hører hjemme i, de hører jo ikke rigtig hjemme i årsregnskabsloven, de- jeg synes sådan set ikke at de hører hjemme i regnskabet, der synes jeg at hvis man skulle stille det krav her, så skulle man stille det som- ligesom man jo også åbner mulighed for at det var en separat beretning som man kan- man kan godt offentliggøre den i tilknytning til regnskabet, men jeg synes egentlig den hører til på hjemmesiden, eller en separat redegørelse, som så blev påtegnet separat. Så ville vi også få lidt mere fokus på om der er efterspørgsel på den, og også hvad værdien var af den".*

Ville det give en mere positiv effekt, hvis CSR-rapportering blev frivillig, og virksomhederne udarbejdede denne på deres respektive hjemmesider eller i en separat beretning med separat revisorerklæring?

Max forklarer følgende: *"Jeg synes jo man med de her CSR krav, dem synes jeg man skulle tage ud af årsrapporten, og så putte dem over i en særskilt rapportering, og så skulle man, hvis man så ville når der så skal være en udtalelse på den rapportering eller ej, det ved jeg faktisk ikke rigtig, det synes jeg igen det er markedet der skal kræve det. Hvis der er nogen der synes der skal være det så kan*

man lave det, og eller så er det oplysninger ligesom jeg snakkede om der er oplysninger der blev givet på virksomhedens hjemmeside, så det er nok min grundholdning til det”.

Max antyder også, at det bør være op til markedet og interessenterne at lægge et naturligt pres på virksomhederne for at få dem til at arbejde med samfundsansvar. Jens nævnte også efter vores interview med ham, at virksomhederne ikke tager så mange frivillige områder med på grund af de obligatoriske krav.

Dette kan vi også se på virksomhedsledernes modtagelse af de nye CSR-krav, som kommer fra 2016. Alle de obligatoriske CSR-krav hæmmer ledernes motivation.

Men i bund og grund siger lovgivningen på nuværende tidspunkt, at ledelsen skal udforme en CSR-redegørelse, og at det er revisors ansvar at sikre, at regelgrundlaget i ledelsesberetningen er overholdt. Dette kan vi ikke komme uden om, og før der sker noget på området, må revisor blive bedre til at tage tyren ved hornene og sikre, at ledelsesberetningen lever op til de lovbestemte krav. Ligeledes må der komme et skærpet opsyn fra Revisornævnet, således at der kommer en 100% overholdelse af reglerne, og ikke som Jens omtalte: *”25 % fatter her fem år efter at loven blev implementeret stadig ikke hvad det her går ud på, og er ikke i stand til at lave en ledelsesberetning der lever op til kravene”.*

4.1.4.1 Delkonklusion

Er det ledelsens eller revisors ansvar, at samfundsansvar mv. skal omtales i ledelsesberetningen? Det er som sådan ledelsens ansvar, mens revisor har rollen som vagthund. Det er dog den rolle, som vores interviewede personer fra revision ser lidt skeptisk på. De mener således ikke, at denne bør tilfalde dem. De mener heller ikke, at det kan være korrekt, at det kun er dem, som kan ifalde ansvar, hvis der i ledelsesberetningen mangler oplysninger om samfundsansvar (om det så er de tre dimensioner eller generelt). Det er vores vurdering, at revisorerne ikke ønsker at modificere deres erklæring eller give en supplerende oplysning, da det har påvirkning på samarbejdsklimaet med kunden, samt at kunderne i de fleste tilfælde ikke har de ressourcer, der skal til for at få et overblik over lovkravene til samfundsansvar. En mulighed for at få ledelsen til at sætte mere fokus på ledelsesberetningen er at ændre bødestraffen, således at ledelsen også kan ifalde en bøde for manglende oplysninger om samfundsansvar.

Max udtaler også, at han slet ikke mener, at redegørelsen om samfundsansvar skal være en obligatorisk del af årsregnskabsloven, men derimod skal være frivillig for virksomhederne at arbejde med. Dette ville gøre, at det er markedet og interessenterne, som styrer efterspørgslen. Her var Jens enig, da han mener, at meget frivilligt forsvinder med alle de obligatoriske områder.

4.2 Nye regler om CSR-rapportering

Til trods for at vi ikke ser nogen tydelig fremgang i virksomhedernes udformning af CSR ifølge årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b, har regeringen valgt at skærpe kravene i netop § 99 a og § 99 b og har dermed tilføjet yderligere områder, som skal omtales i ledelsesberetningen.

PwC har været ude og undersøge virksomhedernes modtagelse af de nye CSR-krav¹⁴¹, som kommer til at have virkning fra hhv. 2016 og 2018, jf. omtalen under afsnit 2.6. Pulsmålingen er foretaget på svar fra over 300 virksomheder.

Som tidligere omtalt er de nye CSR-krav blevet skærpet i forhold til, hvad virksomheder tidligere har været vant til, og hertil udtaler Henrik Steffensen, partner i PwC, i ovenstående artikel, at: *"Virksomhederne skal efterhånden rapportere om mange ikke-finansielle data i årsrapporten - om alt fra corporate governance over CSR til sammensætning af ledelsen. Det er alle relevante emner, men man skal passe på, at de stigende krav til rapportering ikke bliver for detaljerede. Det er væsentligt for virksomhederne, at de med afsæt i få rammeregler kan udforme deres rapportering, så den bedst afspejler forholdene i den enkelte virksomhed"*. Denne udtalelse er i overensstemmelse med tidligere nævnte udtalelser fra Max Damborg og Jens Pultz Pedersen om, at alt det obligatoriske kvæler alle de frivillige områder, som virksomhederne kunne tænke sig at skrive om.

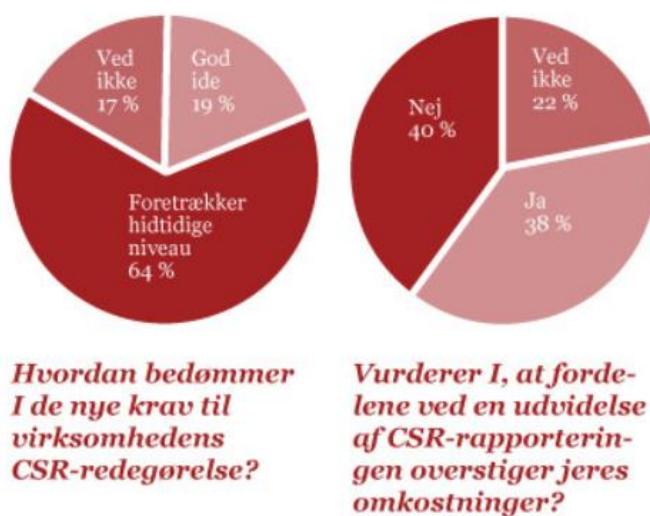
Pulsmålingen foretaget af PwC viser, at 64% af de adspurgte danske virksomheder ønsker, at kravene til virksomhedernes CSR-rapportering skal forblive på det nuværende niveau. Hertil fortæller Henrik Steffensen følgende: *"Målingen viser, at mange virksomheder ikke oplever rapporteringskravene som værdiskabende i forhold til at lave en god årsrapport. Vi ser målingen som udtryk for, at virksomhederne foretrækker rammeregler, som de selv kan udfylde i forhold til*

¹⁴¹ <http://www.pwc.dk/da/presse/meddelelser/2015/nye-regler-csr-rapportering.html>

den enkelte virksomheds konkrete forhold. Det er for os at se langt bedre, end at man sætter 'checkmark' på en liste over detailkrav".

Der er dog mange delte meninger om, hvorvidt fordelene ved en udvidelse af redegørelsen for samfundsansvar overstiger virksomhedernes omkostninger herved. Her svarer 40 % nej, mens 38 % svarer ja.

Nedenfor er et uddrag af de pulsmålinger, som PwC har foretaget¹⁴²:

Under vores interview med Johan udtalte han sig også om kundernes reaktion på de nye regler: "Afhængig hvem du taler med, som CSR ansvarlig, synes jeg det er fedt at der bliver mere fokus på CSR i rapporteringen. For dem giver det selvfølgelig mening, og det er altid rart at få compliance krav. Så er det nemmere at løfte det op til ledelsen og sige at nu skal vi gå i gang med det her, som jeg har sagt i så lang tid. Mens dem som sidder lidt længere oppe, måske føler at der begynder at komme lidt for meget om de her krav oppefra".

Dette passer meget godt med den fordeling, der er i forhold til fordelene ved udvidelse af CSR-kravene, jf. ovenfor.

Samtidig kan Johan også allerede nu mærke forskellen i tilgangen til de nye krav, som gælder for de 50 største virksomheder i 2016, mens de resterende virksomheder, som er omfattet af loven, først

¹⁴² <http://www.pwc.dk/da/presse/meddelelser/2015/nye-regler-csr-rapportering.html>

skal være klar til 2018: ”Som sagt de store er jo startet en lille smule. Vi har en del sparingsmøder, med en del som skal leve op til alle de her krav og spørger hvordan man kan rapportere smart om lige præcis omkring det her? Der er jo ligesom en del, som kun rapportere i årsrapporten, som er en del bange for at det her afsnit vil begynde at fylde alt for meget. De har typisk et begrænset antal sider, og pludselig skal de omtale en masse nye områder – risikoområder, due dilligence ect. Men altså jeg tror de store virksomheder –mange af dem mestre det område alligevel. Det er nok en større mundfuld for store C virksomheder, især dem som ikke laver så meget pt, og som prøver at skrive det hele på en halv side. De får noget af en opgave. Til gengæld så holder vi et par år mere, hvor de kan arbejde med det –det er først i 2018. Alligevel er det nu en god ide –vi prøver at sige til dem, at husk nu det er en god ide at starte i god tid, så de ikke sidder i efterår/vinter 2017 og skal prøve at få det hele på plads. Det er lidt sent”.

Jens forudser en lignende reaktion på de nye regler for C (stor)-virksomhederne og fortæller: ”Om to år så får vi helvede på jorden, når alle de store C’er som er holdingselskaber eller som er døtre af udenlandske koncerner eller på anden måde- når de skal til at beskrive alle de her ting, så bliver der ballade, for det vil være nyt og det vil være voldsomt, det vil være ledelsesberetninger som typisk bliver lavet som en ren standart, hvor sikkert også jeres hus har en eller anden template man bare går ind og ændrer dato og navn på virksomheden, så er 90 % af det skrevet allerede. Det kan man selvfølgelig også gøre på det her, men det bliver alligevel ikke noget der helt spiller overens, fordi det her, det kommer nogle andre steder fra end de finansielle regnskaber, hvor du har en regnskabslov og hvor du har nogle krav som virksomhederne ved de skal efterleve for at kunne lave et årsregnskab”.

Vi kan konkludere med den nuværende situation, som vi har skitseret i vores undersøgelse ovenfor, at en skærpelse i kravene til samfundsansvar ikke vil blive modtaget lige vel af alle de omfattede virksomheder. Dette bliver vi også bekræftet i af de interviewede fagpersoner, Jens og Johan.

Dog pointerer Max, at han også kan se fordelene ved dele af de nye regler: ”Så jeg synes de er lidt fjollede nogen af de her ting, men, og derfor kan jeg egentlig meget godt lide konceptet om at lave følg eller forklar, fordi så kan man vurderer om man gider at skrive om det, og hvis man ikke synes det tilfører nogen værdi, så skrive; vi har valgt ikke at tage det med, fordi det fører ikke nogen værdi med sig. Så kan dem som føler at der mangler en oplysning så bare spørge selskabet ad”.

Så selvom der er flere områder, som virksomhederne skal omtale, har de også mulighed for at forklare sig uden om politik, handlinger og resultater, hvis de ikke mener, det skaber værdi for dem.

4.2.1 Delkonklusion

Generelt har de nye CSR-regler fået en lunken modtagelse blandt PwC's adspurgte respondenter. Faktisk synes 64% af de adspurgte danske virksomheder, at kravene til virksomhedernes CSR-rapportering skal forblive på det nuværende niveau. PwC's Henrik Steffensen udtaler, at de ser målingen som at udtryk for, at virksomhederne foretrækker rammeregler. Dette er i overensstemmelse med de udtalelser, som vi har fra Max Damborg og Jens Pultz Pedersen om, at alt det obligatoriske kvæler alle de frivillige områder, som virksomhederne kunne tænke sig at skrive om.

Johan fortæller også, hvordan han oplever modtagelsen af de nye regler. For CSR-ansvarlige vil det være godt, for så er det nemmere at løfte det op til ledelsen og sige, at nu skal vi gå i gang. Samtidig tror han dog også, at CEO'er og CFO'er vil synes, at der kommer for mange krav fra regeringen. Han oplever dog flere store virksomheder, som er begyndt at tænke de yderligere krav ind i processen. Dog tror han, at det bliver en større mundfuld for C (stor)-virksomhederne. Dette er Jens enig i og forudser, at "helvede bryder løs" i 2018, når de også skal til at udarbejde CSR ud fra de nye krav. Dog er der også indført et nyt begreb – følg-eller-forklar – som gør det muligt for virksomhederne at udlade at skrive om emner, som, de ikke mener, er værdiskabende for dem ved at forklare, hvorfor de ikke har nogen politik på de udvalgte områder.

5.1 Videreudvikling af CSR i Danmark

Hvilken retning skal Danmark gå for at få alle relevante virksomheder med på CSR-rapportering? I ovenstående afsnit blev der fremhævet nogle problemstillinger, og i den forbindelse kom nogle af de adspurgte fagfolk og revisorer med løsningsforslag til problemstillingerne, som vil blive behandlet yderligere i dette afsnit.

I forbindelse med den foretagne analyse i del 3 og 4 blev det konstateret, at virksomhederne i regnskabsklasse C (stor) primært springer over, hvor gærdet er lavest og ikke altid formår at

efterleve regeringens krav i henhold til årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. De løsningsforslag, som vil blive behandlet i dette afsnit, vil danne grundlag for et forslag til regeringen for at få flere til at efterleve reglerne og kravene.

5.1.1 Inspirationskatalog og workshops

Løsningsforslaget *"Inspirationskatalog og workshops"* kom fra de interviewede fagfolk Johan Dahl Eriksson og Jens Pultz Pedersen, som beskæftiger sig med at gennemgå virksomhedernes CSR-rapportering, inden revisor underskriver sin påtegning, samt rådgiver revisorer og virksomheder i CSR-rapportering i forhold til overholdelse af minimumskravene mv.

Forslaget fremkom på baggrund af, at fagfolkene ud fra deres arbejde har kunnet konstatere, at flere regnskabsklasse C (stor)-virksomheder ikke forstår begrebet *"Politik"*, samt at de ikke anser deres handlinger for værende samfundsansvarsrelaterede.

På baggrund af både undersøgelsen i del 3 og tidligere undersøgelser foretaget af f.eks. Erhvervsstyrelsen er der mulighed for at målrette workshops til den eller de virksomhedsgrupper inden for regnskabsklasse C (stor), som ikke opfylder kravene på nuværende tidspunkt. Ved at sammenholde svar fra analysen på f.eks. nettoomsætning, balance og antal ansatte vil det være muligt at finde frem til, om det er den nedre gruppe i regnskabsklasse C (stor) eller hele regnskabsklasse C (stor), som kunne få gavn af workshops sammen med fagfolk fra f.eks. CSR-afdelinger i revisionsfirmae, eller andre virksomheder, som heller ikke besidder så store ressourcer og kapacitet, men som alligevel formår at overholde CSR-kravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b.

Med workshops vil man kunne gennemgå virksomhedernes strategier og dagligdags gerninger, som sagtens vil kunne betegnes som samfundsansvarspolitikker, da politikker, som Johan Dahl Eriksson udtalte, ikke altid behøves at være nedskrevet sort på hvidt.

Det samme gælder for et inspirationskatalog. Dette er dog et mere generelt tiltag for alle regnskabsklasse C (stor)- og D-virksomheder. Et inspirationskatalog anbefales at give konkrete eksempler på, hvordan en CSR-rapportering kan udformes i hhv. ledelsesberetningen, som supplerende beretning eller på hjemmesider med eksempler på, hvad der kan være politik, handling

og resultater inden for samfundsansvar, klimapåvirkning, miljø, socialt ansvar, menneskerettigheder (og de nye områder, som kommer i forbindelse med den nye årsregnskabslov, der udrulles i regnskabsåret 2016). Her udtalte Jens Pultz Pedersen, at man kunne lave eksempler for virksomheder, som gerne vil være i top fem, mellemkategorien eller dem, som blot vil bestå minimumskraverne.

Da vi kan konstatere, at det ofte er regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne, og ikke regnskabsklasse D-virksomhederne, som har problemer med at følge CSR-kraverne, kan inspirationskataloget tage udgangspunkt i regnskabsklasse D-virksomhedernes CSR-rapporteringer og supplerende beretninger som eksempler på top fem-kategorien.

Vi finder, at workshops og inspirationskatalog er gode løsningsforslag, men hvor inspirationskataloget forventes at være en gratis og offentlig informationskilde, vil workshops formentlig blive betalingsbetingede, da det f.eks. vil være revisionshuse, der kører nogle rådgivningsforløb. Vi vil dog anbefale, at workshops også bliver gratis, da det vil nå flest mulige virksomheder.

5.1.2 Bøde til ledelsen for manglende overholdelse af årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b

Vi har via vores interviews af fagfolk og revisorer fået den overbevisning, at det ofte er ledelsen, som ikke prioriteret at få afleveret udkast til ledelsesberetningen til revisor, og at det ofte sker i sidste øjeblik, da der er mere fokus på den finansielle del af årsrapporten. Derfor kan det være svært for fagfolk som Jens Pultz Pedersen og Johan Dahl Eriksson at nå at få ledelsesberetningen med bl.a. CSR-rapporteringen til gennemgang samt at give en brugbar rådgivning omkring fejl og mangler i virksomhedens CSR-rapportering.

Den manglende motivation omkring emnet vurderes bl.a. ud fra det manglende opsyn med overholdelse af reglerne. Som nævnt flere gange i opgaven findes der ingen eksempler på sager, hvor Revisornævnet har pålagt revisor en bøde for ikke at have gjort virksomheden opmærksom på, at den ikke har forholdt sig til samfundsansvar i ledelsesberetningen i henhold til kravene.

Det må antages, at hvis Revisornævnet holdt bedre opsyn på dette område og tildelte flere bøder, ville det øge opmærksomheden på problemstillingen.

Men så kommer spørgsmålet, om det kun er revisor, der skal ifalde ansvar, eller om virksomhedens ledelse også skal have del i ansvaret og bøderne.

For de virksomheder, som p.t. ikke vurderes at opfylde lovkravene, skyldes det ofte manglende ressourcer og kapacitet. At ansvaret også falder på dem, vil dog ikke øge hverken ressourcer eller kapacitet, men vil være med til at ændre den tankegang og fordeling af ressourcer, som ledelsen p.t. har. En økonomisk konsekvens vil på sigt have en indvirkning på ledelsen, hvilket tvinger ledelsen til at sætte mere fokus på CSR-rapporteringen.

Dog vil denne metode fjerne endnu mere af det frivillige i CSR, som alle definitionerne omtalt i afsnit 2.1 lægger op til.

5.1.3 Valg eller fravalg af redegørelse for samfundsansvar – skal det gøres frivilligt?

Som det også er nævnt ovenfor, er de fleste definitioner på CSR bygget på frivillighed, og det gælder også den danske, som regeringen kom med i 2009. Men selvom de fleste definitioner, som vi har skrevet om i afsnit 2.1, er baseret på frivillighed, gør udviklingen i samfundet, at interessenterne stiller flere krav til oplysninger om virksomhedernes optræden på både det lokale og globale marked, og frivilligheden forsvinder i takt hermed.

Dette er også et punkt, som Jens Pultz Pedersen bringer op under interviewet, og hvor han efterfølgende må konstatere, at mange af de områder, som virksomhederne ville tage med frivilligt, bliver ædt op af alle de områder, som er lovkrav.

Max Damborg pointerede også, at han ikke mener, at kravene til CSR hører hjemme i årsregnskabsloven og heller ikke i årsrapporten. Derimod vil det at gøre det frivilligt at omtale CSR i en separat beretning med særskilt revisorpåtegning eller på virksomhedernes hjemmeside give en større efterspørgsel og interesse blandt virksomheder, interessenter og investorer.

Det må antages, at nogle af de regnskabsklasse C (stor)-virksomheder, som i dag er omfattet af reglerne, vil falde fra, hvis CSR-rapporteringen bliver gjort frivillig, men til gengæld vurderes det, at udbyttet for de virksomheder, som vælger at skrive om den frivillige CSR, vil blive større og mere fyldestgørende, og vi vil komme til at se flere CSR-områder end dem, vi kender i dag.

5.1.4 Delkonklusion

Her fem år efter, at regeringen indførte de første CSR-regler i årsregnskabsloven, findes der stadig virksomheder, som ikke opfylder kravene om at angive politik, handling og resultat inden for de lovnævnte områder, hvilket primært skyldes, at virksomhederne ikke har kapaciteten, motivationen eller evnerne til det. Regeringen bliver dog ved med at udvide de lovkrav, der er til omtale af CSR i ledelsesrapporteringen. På baggrund af de problemstillinger, som er konstateret, er det i afhandlingen forsøgt at opsætte nogle løsningsforslag til at forbedre den CSR-rapportering, som findes blandt regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne. Forslagene er: 1) inspirationskatalog og workshops, 2) bøde til ledelsen ved manglende overholdelse af årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b samt 3) valg eller fravalg af redegørelse for samfundsansvar – skal det gøres frivilligt?

Løsningsforslag 1 lægger op til, at der udarbejdes et inspirationskatalog på baggrund af gode eksempler fra regnskabsklasse D, som øvrige virksomheder kan finde inspiration i. Eksemplerne skal sprede sig fra at ligge i top fem til at dække minimumskravene. Derudover lægges der også op til, at fagfolk såsom Jens Pultz Pedersen og Johan Dahl Eriksson afholder workshops, hvor virksomheder kan få hjælp til at sætte deres initiativer ind i en CSR-kontekst. Begge forslag anbefales at være gratis, da det ellers vurderes, at virksomhederne vil fravælge hjælpen, hvis de skal betale, da de i så fald ikke finder det værdiskabende nok. Ulempen ved dette forslag skal findes hos de folk, som skal finde tid og ressourcer til gratis at rådgive på områder, hvor de tidligere har tjent penge.

Løsningsforslag 2 lægger op til, at det ikke kun er revisor, som kan ifalde ansvar og bøde, hvis CSR-kravene ikke er opfyldt. Her foreslås det, at ledelsen også vil kunne ifalde ansvar for at tvinge lovkravene mere igennem i virksomheden. Ulempen ved dette forslag er, at frivilligheden omkring CSR vil forsvinde endnu mere, og virksomhederne vil føle sig mere tvungne til at skulle forholde sig til CSR.

Det sidste løsningsforslag går på, om CSR-rapporteringen til føres tilbage til at være frivillig. Dette vil gøre, at det er op til markedet, interessenterne og investorerne at sætte gang i efterspørgslen på CSR-rapportering. Fordelen herved vil være, at virksomhederne kan være mere frie omkring, hvor meget de vil skrive, og rapporteringen vil være mere udbytterig for virksomhederne selv. Ulempen ved dette forslag er, at virksomheder, som i dag er omfattet af reglerne, vil vælge CSR-

rapporteringen fra, da de ikke mener, at det er værdiskabende for dem, og fordi de mener, at de er uden for radaren.

6.1 Konklusion

Der findes mange definitioner på, hvordan CSR skal forstås, men den mest fyldestgørende er den firedelte definition af Dr. Archie B. Carroll og Ann K. Buchholtz, der opdeler CSR i økonomisk, lovmæssigt, etisk og filantropisk ansvar, og som også er illustreret som en pyramide. Efterfølgende kom EU-Kommissionen med en definition, som den danske regering støttede sig til, da den kom med sin version i 2009; *”Gennem forretningsdrevet samfundsansvar kan virksomhederne bidrage til at løse samfundsmæssige udfordringer og samtidig skabe bedre forretningsmuligheder for sig selv. Med forretningsdrevet samfundsansvar menes, at virksomhedens samfundsansvar skal kombineres med virksomhedens kerneforretning”*. Alle definitioner er baseret på frivillighed, men udviklingen i samfundet gør, at interessenterne (banker, leverandører, kunder, miljøorganisationer mv.) stiller flere krav til oplysninger om virksomhedernes optræden på både det lokale og globale marked.

For at forstå virksomhedernes CSR-arbejde og CSR-rapportering har vi været inde at kigge på et par centrale teorier – legitimitetsteorien og den institutionelle teori. Samlet set kan legitimitetsteorien anvendes ved fastlæggelse af, hvorfor en given virksomhed på kort sigt gennemfører specifikke og konkrete CSR-initiativer. Teorien er mere anvendelig til forklaring af, hvorfor en given CSR-praksis bliver almindeligt anerkendt i en specifik sammenhæng.

Teorierne giver udtryk for, at der er mange gode grunde til, at virksomheder bør arbejde med CSR, men det er vores opfattelse, at mange virksomheder kun gør det i mindre omfang i praksis. Denne forskel kan hænge sammen med, at der er gab mellem teori og praksis f.eks. siger teorierne at CSR skal indgå som parameter, der understøtter virksomhedens konkurrencekraft, mens CSR-arbejdet i virkeligheden sker efter pres udefra.

Med den øget fokus på CSR i verden, kom regeringen med en handlingsplan i 2008, hvor der blev opsat som et lovkrav at virksomheder i regnskabsklasse C(stor) og D skulle skrive om CSR i deres ledelsesberetning. Kravet blev indsat i årsregnskabsloven som § 99 a. Handlingsplanen fra 2008 bestod af i alt 30 initiativer fordelt på fire indsatsområder. I 2012 blev der lavet en opfølgning, der

resulterede i, at regeringen vedtog en ny handlingsplan. Handlingsplanen satte en ny retning for Danmarks CSR-indsats med 42 initiativer fordelt på fire indsatsområder. I 2012 blev der ligeledes sat fokus på indførelse af krav om måltal og politik for det underrepræsenterede køn. Reglen blev indført i årsregnskabsloven som § 99 b.

Reglerne i årsregnskabsloven § 99a og § 99b skal medtages i ledelsesberetningen. Der er ikke nogen direkte eksempler på, hvordan ledelsesberetningen skal udarbejdes. Der er dog nogle minimumslovkrav til hvilke områder ledelsen skal redegøre for i ledelsesberetningen. Minimumskravene kræver, at ledelsen redegør for miljø, klimapåvirkninger, sociale forhold og medarbejderforhold samt respekt for menneskerettigheder, antikorruption og bestikkelse. Ledelsen skal både redegøre for virksomhedens politik, hvordan man vil implementere denne (handling) og resultaterne.

Virksomheder kan vælge at henvise til rapporter udarbejdet efter internationale retningslinjer f.eks. Principper for ansvarlig investeringer (PRI), FN Global Compact's 10 principper og Global Reporting Initiative (GRI). Ud fra et teoretisk synspunkt så er PRI retningslinjen begrænset i forhold til at den primært er rettet imod finansielle virksomheder. FN Global Compact er 10 principper hvor til der er tilhørende vejledninger som gør, at de krav der stilles til hvad beskrivelserne og rapporteringens skal indeholde, er væsentlig mere detaljeret i forhold til både årsregnskabsloven og PRI. Global Reporting Initiative (GRI), består af en masse guidelines inden for de forskellige områder. Foruden de områder, som er krav i henhold til årsregnskabsloven, indeholder GRI også en del ekstra områder og en rapport efter GRI vil derfor i større grad indeholde flere forhold end lovkrævet i Danmark.

Derudover skal der redegøres for virksomhedens politik og måltal for andelen af det underrepræsenterede køn i det øverste ledelseslag i virksomheden. Virksomheder med mere end 50 ansatte skal også udarbejde en politik for det underrepræsenterede køn i de øvrige ledelseslag.

Revisor har pligt til at foretage et konsistentstjek af ledelsesberetningen, dvs. kontrollere at ledelsesberetningen er udarbejdet i overensstemmelse med regnskabet, lovgivningen og den viden, som revisor ellers er kommet i besiddelse af i forbindelse med revisionen. Er der ikke overensstemmelse, eller er der væsentlige fejl eller mangler, skal revisor modificere sin påtegning og eventuelt medtage en supplerende oplysning om ledelsesansvar.

Til besvarelse af problemformuleringen er der foretaget en analyse af 170 regnskaber fordelt på regnskabsklasse C-(stor) og D. Analyse viser, at 95% af de undersøgte 170 virksomheder oplyser, hvorvidt de har en politik for samfundsansvar eller ej. Dermed er der 5% af virksomhederne, som ikke oplyser, hvorfor de ikke har nogen politik for samfundsansvar, hvilket vil sige, at ni af de undersøgte virksomheder ikke opfylder lovkravene, og det anses som en væsentlig mangel, jf. Erhvervsstyrelsens vejledning.

Af de 95% af virksomhederne oplyser 72%, at de har en politik for samfundsansvar. I 2013 var det 77% af virksomhederne, som havde en politik. Der er således som udgangspunkt tale om en dårlig udvikling set fra et politisk synspunkt.

Af de 72% af virksomhederne som angiver, at de har en politik for samfundsansvar, redegør 96% af disse for deres politik, mens kun 89% redegør for de handlinger, som politikken afleder, og kun 80% formår at redegøre for effekten. Det er primært regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne, som halter bagefter i forhold til at redegøre for alle tre dimensioner, hvor det kun er 77% af regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne, som redegør for effekten af deres politik og handlinger.

Af de 158 virksomheder, svarende til 93%, som angiver, at de har en politik for menneskerettigheder, er det kun 64% som reelt redegør for politikken, og kun 58%, som også redegør for handlinger og effekten heraf. Dette er en forbedring siden 2013, hvor det kun var 49%, som redegjorde for både handlinger og effekt.

Af de 158 virksomheder, svarende til 93%, der har angivet, at de har en politik for klimapåvirkning, er det kun 68%, som faktisk redegør for politikken, og kun 65% og 62%, som også hhv. redegør for handlinger og vurderer effekten heraf. Dette er en tilbagegang i forhold til 2013, hvor 77% redegjorde for deres handlinger og effekten heraf.

Virksomhederne er dog blevet bedre til at rapportere om sociale forhold. Her er det hele 84%, som rapporterer om deres politik, mod 84% i 2013 og kun 81% i 2011.

På anti-korruptionsområdet halter virksomhederne fortsat en del bagefter i forhold til de øvrige områder, idet kun 76% af virksomhederne har en politik på området i 2015. Der ses dog en fremgang

på området i forhold til, at det i 2011 kun var 46% af virksomhederne, som havde en politik vedrørende antikorrruption.

Kigger vi på miljø, er det et af de områder, hvor virksomhederne er bedst til at redegøre for deres politik. Hele 91% af virksomhederne har således i 2015 en politik for miljø.

Som det også blev konkluderet i undersøgelsen fra 2013, er det fortsat regnskabsklasse D-virksomhederne, som er konsistente i forhold til redegørelse for politik, handlinger og effekt heraf, mens regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne er begrænsede i deres detaljeringsgrad samt i forhold til at have konsistens mellem de tre dimensioner.

I alt 165 virksomheder (5 virksomheder var ikke målbare) har redegjort for, om de har en politik for kønskvotering i det øverste ledelseslag eller ej. Af de 95 virksomheder, som har en politik for det øverste ledelseslag, har 85% af virksomhederne redegjort for, hvordan de vil udleve politikken, mens 89% også har redegjort for status i forhold til at nå de ønskede mål.

Ud over måltal for det øverste ledelseslag er det også et krav, at der skal opsættes måltal for øvrige ledelseslag. 75% af virksomhederne har redegjort for deres politik for at øge andelen af det underrepræsenterede køn på øvrige ledelseslag, men kun 66% af dem formår at redegøre for deres handlinger. Til gengæld er 76% af virksomhederne i stand til at redegøre for status på måltallet.

I forhold til den øvrige ledelse er det umiddelbart en fremgang i forhold Erhvervsstyrelsens undersøgelse i 2014, hvor tallet var 51%. I forhold til undersøgelsen i 2015 understreger fordelingen mellem regnskabsklasse C (stor)- og D-virksomheder, at regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne i større grad halter bagefter i forhold til at efterleve kravene.

I lighed med tidligere undersøgelser, er der i forbindelse med analysen af 2015-regnskabet ikke konstateret nogen eksempler på, at revisor har modificeret sin udtalelse om ledelsesberetningen til trods for, at der i forbindelse med analysen blev konstateret flere mangler i forhold til både at efterleve årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. Det må antages ud fra analysen, at revisor ikke har forstået lovgivningen og de krav, der pålægges revisor.

I forbindelse med undersøgelsen af CSR-rapporteringen i ledelsesberetningen for 170 regnskaber fordelt på både C (stor)- og D-virksomheder er følgende overordnede problemstillinger identificeret:

- C (stor)- vs. D-virksomheder
- C (stor)-virksomheders manglende overholdelse af tretrinsreglen
- Revisors manglende modificering af revisorerklæringen
- Revisors ansvar vs. ledelsens ansvar

Problemstilling 1: Det ses af undersøgelsen, at flere C (stor)-virksomheder, sammenlignet med D-virksomheder, halter bagefter i forhold til at opfylde lovkravene i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. På baggrund af interviews med Johan Dahl Eriksson og Jens Pultz Pedersen vurderes det, at dette skyldes, at D-virksomheder har bedre ressourcer og kapacitet til at sætte sig ind i lovkravene og til at arbejde dedikeret med dem. D-virksomheder har endvidere med deres børsnotering, interessenter og mediebevågenhed også en større grund til at have mere fokus på CSR og samfundsansvar. Derimod lægger C (stor)-virksomheder ikke så meget vægt på dette, da de finder sig selv uden for radaren og ikke mener, at der er så mange interessenter og medier, som læser deres årsrapport.

Problemstilling 2: Hvad er det, der gør, at C (stor)-virksomhederne halter efter i forhold til lovkravene? Både ovenstående undersøgelse og undersøgelser foretaget af andre viser, at der ofte mangler beskrivelse af handlinger og resultater i virksomhedernes ledelsesberetninger, samt at selve politikken til dels kan sidestilles med en hensigtserklæring, hvilket må antages at skyldes manglende interesse fra virksomhederne.

Problemstilling 3: Det var forventet, at undersøgelsen ville give anledning til at se modificerede revisorerklæringer eller supplerende oplysninger om manglende omtale af elementer i årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. Det har dog vist sig ikke at være tilfældet en eneste gang blandt de 170 regnskaber, som er blevet undersøgt. Der bliver heller ikke fulgt op på det fra Revisornævnets side, da det kan konstatere, at der ikke er nogen enkeltstående sager om manglende overholdelse af årsregnskabslovens § 99 a og § 99 b. Flere af de interviewede personer peger på, at udformningen af konsistentstjekket af ledelsesberetningen ikke er optimal. Det nævnes både, at den er for vag, og at der bliver sprunget over, hvor gærdet er lavest.

Problemstilling 4: Er det ledelsens eller revisors ansvar, at samfundsansvar mv. skal omtales i ledelsesberetningen? Det er som sådan ledelsens ansvar, mens revisor har rollen som vagthund. Det er dog den rolle, som Tim Kjær-Hansen og Max Damborg ser lidt skeptisk på. De mener således ikke, at denne bør tilfalde revisorerne. De mener heller ikke, at det kan være korrekt, at det kun er revisorerne, som kan ifalde ansvar, hvis der i ledelsesberetningen mangler oplysninger om samfundsansvar. Det antydes, at revisorerne ikke ønsker at modificere deres erklæring eller give en supplerende oplysning, da det har påvirkning på samarbejdsklimaet med kunden, samt at kunderne i de fleste tilfælde ikke har de ressourcer, der skal til for at få et overblik over lovkravene til samfundsansvar.

I forbindelse med det nye EU Regnskabsdirektiv 2013/34/EU om CSR-rapportering har Folketinget været inde og skærpe kravene til den danske CSR-rapportering. Lovændringerne blev endeligt vedtaget ved lovbekendtgørelse nr. 1580 10/12/2015, som var gældende fra den 16. december 2015. I den forbindelse er der i årsregnskabslovens § 99 a tilføjet nogle flere områder, som virksomhederne skal rapportere på, bl.a. virksomhedens forretningsmodel, primære risici, implementerede due diligence-processer og nøglepræstationsindikatorer (KPI'er). De nye CSR-regler skal implementeres for de ca. 50 største virksomheder i Danmark for regnskabsåret 2016, mens det for de resterende selskaber i regnskabsklasse C (stor) og D vil være for regnskabsåret 2018.

PwC har undersøgt virksomhedernes modtagelse af de nye CSR-krav. Generelt har de nye CSR-regler fået en lunken modtagelse blandt PwC's adspurgte respondenter. Faktisk mener 64% af de adspurgte danske virksomheder, at kravene til virksomhedernes CSR-rapportering skal forblive på det nuværende niveau. PwC's Henrik Steffensen udtaler, at de ser målingen som at udtryk for, at virksomhederne foretrækker rammeregler. Dette er i overensstemmelse med de udtalelser, som vi har fra Max Damborg og Jens Pultz Pedersen om, at alt det obligatoriske kvæler alle de frivillige områder, som virksomhederne kunne tænke sig at skrive om.

Johan Dahl Eriksson oplever flere store virksomheder, som er begyndt at tænke de yderligere krav ind i processen. Dog tror han, at det bliver en større mundfuld for C (stor)-virksomhederne. Dette er Jens Pultz Pedersen (PwC) enig i og forudser, at "helvede bryder løs" i 2018, når de også skal til at udarbejde CSR ud fra de nye krav.

Generelt kan man konkludere at her fem år efter, at regeringen indførte de første CSR-regler i årsregnskabsloven, findes der stadig virksomheder, som ikke opfylder kravene om at angive politik, handling og resultat inden for de lovnævnte områder. Regeringen bliver dog ved med at udvide de lovkrav, der er til omtale af CSR i ledelsesrapporteringen. På baggrund af de problemstillinger, som er konstateret, er det i afhandlingen forsøgt at opsætte nogle løsningsforslag til at forbedre den CSR-rapportering, som findes blandt regnskabsklasse C (stor)-virksomhederne.

Løsningsforslag 1 lægger op til, at der udarbejdes et inspirationskatalog på baggrund af gode eksempler fra regnskabsklasse D, som øvrige virksomheder kan finde inspiration i. Derudover lægges der også op til, at fagfolk afholder workshops, hvor virksomheder kan få hjælp til at sætte deres initiativer ind i en CSR-kontekst. Begge forslag anbefales at være gratis, da det ellers vurderes, at virksomhederne vil fravælge hjælpen, hvis de skal betale, da de i så fald ikke finder det værdiskabende nok. Ulempen ved dette forslag skal findes hos de folk, som skal finde tid og ressourcer til gratis at rådgive på områder, hvor de tidligere har tjent penge.

Løsningsforslag 2 lægger op til, at det ikke kun er revisor, som kan ifalde ansvar og bøde, hvis CSR-kravene ikke er opfyldt. Her foreslås det, at ledelsen også vil kunne ifalde ansvar for at tvinge lovkravene mere igennem i virksomheden. Ulempen ved dette forslag er, at frivilligheden omkring CSR vil forsvinde endnu mere, og virksomhederne vil føle sig mere tvungne til at skulle forholde sig til CSR.

Det sidste løsningsforslag går på, om CSR-rapporteringen til føres tilbage til at være frivillig. Dette vil gøre, at det er op til markedet, interessenterne og investorerne at sætte gang i efterspørgslen på CSR-rapportering. Fordelen herved vil være, at virksomhederne kan være mere frie omkring, hvor meget de vil skrive, og rapporteringen vil være mere udbytterig for virksomhederne selv. Ulempen ved dette forslag er, at virksomheder, som i dag er omfattet af reglerne, vil vælge CSR-rapporteringen fra, da de ikke mener, at det er værdiskabende for dem, og fordi de mener, at de er uden for radaren.

7.1 Litteraturliste

7.1.1 Bøger

Corporate Social Responsibility – en guide for virksomheder og organisationer, B. Mogensen, A.M. Christiansen, M.L.H. Pedersen og A. Holbech, 1. udgave, 1. oplag, 2011

CSR med succes, Annabeth Aagaard, 1. udgave, 1. oplag, 2012

Den skinbarlige virkelighed, Ib Andersen, 5. udgave, 2. oplag, 2013

Virksomhedens CSR: Implementering og rapportering, Jens Frederiksen, 2011, 1. udgave, 1. oplag

7.1.2 Hjemmesider

B

<http://www.bdo.dk/media/5393238/erhvervsstyrelsens-vejledning-februar-2013-.pdf>

http://www.beierholm.dk/fileadmin/user_upload/pdf/Faglig_udviklingsafd/Beierholm_Guide_til_ny_AArsregnskabslov_web.pdf

<http://www.biq.dk/>

http://borsen.dk/nyheder/generelt/artikel/1/36101/topkarakterer_til_noerby-udvalget.html#ixzz4PKSpHSq6

C

<https://corporategovernance.dk/sites/default/files/noerby-udvalgets-rapport-fra-2001.pdf>

<http://csr.dk/de-sociale-medier-tvinger-virksomheder-til-%c3%a5benhed>

<http://www.csrfonden.dk/>

<http://www.csrfonden.dk/csr-fonden/mission-og-vision.aspx>

<http://www.csrfonden.dk/csr-awards/csr-awards-2015.aspx>

<http://www.csrfonden.dk/csr-fonden/bestyrelse.aspx>

<http://www.csrkompasset.dk/hvad-er-csr>

<http://www.csrkompasset.dk/fns-global-compact>

<http://www.csrkompasset.dk/principper-ansvarlige-investeringer>

D

<https://www.danskerhverv.dk/Nyheder/Sider/Nye-krav-til-rapportering-om-samfundsansvar-.aspx>

<https://www.danskerhverv.dk/Politik/Verden/CSR/Sider/Redeg%C3%B8relseforsamfundsansvar.aspx>

<https://www.danskerhverv.dk/Nyheder/Sider/Nyt-EU-direktiv-paa-CSR-rapportering-maalrettes-store-virksomheder.aspx>

<http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/dk/Documents/audit/aendring-af-regnskabsloven-i-hoering.pdf>

<http://www.dr.dk/nyheder/viden/miljoe/i-dag-har-vi-opbrugt-jordens-ressourcer-i-aar>

E

<https://www.e-conomic.dk/regnskabsprogram/ordbog/regnskabsklasser>

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/revisor/50-2012_11oktober_2013.pdf

F

http://www.fsr.dk/~media/Files/Faglig%20viden/Publikationer/FSR_Faktaark_Banker-januar-2014.ashx

http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/CSR/Faglige%20notater%20og%20artikler/Handlingsplan%20for%20virksomheders%20samfundsansvar%202012-2015

http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/CSR/Faglige%20notater%20og%20artikler/Udbredelse%20af%20ansvarlig%20vaekst

http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Revision%20og%20andre%20erklaeringsopgaver/Revisionsteknisk%20Udvalg%20-%20Kopi

http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/CSR/Faglige%20notater%20og%20artikler/Redegorelse%20for%20samfundsansvar%2099a

<http://www.fsr.dk/Om%20os/Udvalg-i-FSR-danske-revisorer/CSR-udvalget>

I

<https://www.information.dk/2007/07/maalet-tredobbelt-bundlinje>

L

<https://www.linkedin.com/pulse/20140905115337-70750023-carroll-s-pyramid-of-corporate-social-responsibility>

N

http://www.nnmarkedsdata.dk/produkter/navne-numre-erhverv/?gclid=CPrvjlGnmc8CFePFcgod_4gCvw

P

http://pure.au.dk/portal/files/10634/CSR_-_en_teoretisk_og_empirisk_tilgang.pdf

<https://www.pwc.dk/da/publikationer/assets/pwc-aarsregnskabsloven.pdf>

<http://www.pwc.dk/da/presse/meddelelser/2015/nye-regler-csr-rapportering.html>

<http://www.pwc.dk/da/nyt/finance/regnskab/aendringer-til-aarsregnskabsloven-forhoejelse-af-stoerrelsesgraenser-medfoerer-flere-b-virksomheder.html>

S

<https://samfundsansvar.dk/regeringens-handlingsplan-2012-15-ansvarlig-vaekst>

<https://samfundsansvar.dk/tidligere-handlingsplan-2008-2012>

https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/media/handlingsplan_virksomheders_samfundsansvar_september_2008.pdf

<https://samfundsansvar.dk/hvad-skal-der-redegoeres-om-2015>

https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/rapport_redegoerelse_samfundsansvar_2013_0.pdf

https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/media/ansvarlig_vækst_csrhandlingsplan_2012.pdf

V

<https://vinderstrategi.dk/2015/10/14/verdens-bedste-leder-er-dansk-og-en-af-forklaringerne-er-fokus-paa-den-4-bundlinje/>

Publikationer

Effekten af 2. år med rapporteringskrav i årsregnskabet:

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/csr_rapport_2011.pdf

Erhvervsstyrelsens vejledning om måltal og politikker for den kønsmæssige sammensætning af ledelsen og for rapportering herom, marts 2016:

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/vejledning_om_maaltal_og_politik_faerdig_version.pdf

Erhvervsstyrelsens erklæringsvejledning: <https://erhvervsstyrelsen.dk/vejledninger-til-uddannelse-og-eksamen>

Den kønsmæssige sammensætning af ledelsen, udgivet oktober 2015:

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/publikation/den_koensmaessige_sammens_aetning_af_ledelsen_-_2015.pdf

Dom, kendelse: https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/revisor/50-2012_11oktober_2013.pdf

GRI's G4 Reporting and Standard Disclosures:

<https://www.globalreporting.org/resource/library/GRIG4-Part1-Reporting-Principles-and-Standard-Disclosures.pdf>

Nørby-udvalgets rapport om Corporate Governance i Danmark:

<https://corporategovernance.dk/sites/default/files/noerby-udvalgets-rapport-fra-2001.pdf>

Plancer fra PwC updatekursus, september 2016

Redegørelse for samfundsansvar- praktisk vejledning og inspiration:

https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/Redeg_Samfundsansvar_Lang_vejl_t_lovkrav_dec_2010.pdf

Redegørelse marts 2013 – Effekten af 3. år med rapporteringskrav i årsregnskabsloven:

https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/samfundsansvar_rapportering_danmark_0.pdf

Redegørelse oktober 2014 – Kortlægning af danske virksomheders redegørelse for samfundsansvar:

https://samfundsansvar.dk/sites/default/files/rapport_redegoerelse_samfundsansvar_2013.pdf

Vejledning: Gode råd til redegørelse for samfundsansvar: www.samfundsansvar.dk

7.1.3 Love/bekendtgørelser

<https://www.retsinformation.dk/eli/ft/201212L00017>

<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=175792>

Bilag 1 – Ændring i størrelsesgrænser for klasse B og C

Oversigt over ændringer for regnskabsklasser:¹⁴³

Regnskabs- klasse	B	B		C (mellem)		C (stor)	
	Mikrovirk- somheder	Små virksomheder		Mellemstore virksomheder		Store virksomheder	
	Fremover	Nuvæ- rende	Frem- over	Nuvæ- rende	Frem- over	Nuvæ- rende	Frem- over
Balancesum, mio. kr.	0-2,7	0-36	0-44	36-143	44-156	>143	>156
Nettoomsætning, mio. kr.	0-5,4	0-72	0-89	72-286	89-313	>286	>313
Antal ansatte	0-10	0-50	0-50	50-250	50-250	>250	>250
Forøgelse		25 %		10 %		10 %	

Det er muligt at førtidsimplementere reglerne vedrørende de forhøjede størrelsesgrænser allerede i 2015, hvis virksomhedens regnskabsår slutter den 31. december 2015. Det betyder eksempelvis, at en mellemstor C-virksomhed, der ligger under to af de nye størrelsesgrænser for klasse B-virksomheder i både 2014 og 2015 – to på hinanden følgende år – har mulighed for at aflægge årsrapport efter de lempeligere regler for klasse B-virksomheder allerede i 2015. Det er således muligt at benytte de nye størrelsesgrænser med tilbagevirkende kraft.¹⁴⁴

¹⁴³ <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/dk/Documents/audit/aendring-af-regnskabsloven-i-hoering.pdf>

¹⁴⁴ <http://www.pwc.dk/da/nyt/finance/regnskab/aendringer-til-aarsregnskabsloven-forhoejelse-af-stoerrelsesgraenser-medfoerer-flere-b-virksomheder.html>

Bilag 2 – GRI standarder

Oversigt over sub-kategorier¹⁴⁵:

Category	Economic		Environmental	
Aspects ^{IV}	• Economic Performance • Market Presence • Indirect Economic Impacts • Procurement Practices		• Materials • Energy • Water • Biodiversity • Emissions • Effluents and Waste • Products and Services • Compliance • Transport • Overall • Supplier Environmental Assessment • Environmental Grievance Mechanisms	
Category	Social			
Sub-Categories	Labor Practices and Decent Work	Human Rights	Society	Product Responsibility
Aspects ^{IV}	• Employment • Labor/Management Relations • Occupational Health and Safety • Training and Education • Diversity and Equal Opportunity • Equal Remuneration for Women and Men • Supplier Assessment for Labor Practices • Labor Practices Grievance Mechanisms	• Investment • Non-discrimination • Freedom of Association and Collective Bargaining • Child Labor • Forced or Compulsory Labor • Security Practices • Indigenous Rights • Assessment • Supplier Human Rights Assessment • Human Rights Grievance Mechanisms	• Local Communities • Anti-corruption • Public Policy • Anti-competitive Behavior • Compliance • Supplier Assessment for Impacts on Society • Grievance Mechanisms for Impacts on Society	• Customer Health and Safety • Product and Service Labeling • Marketing Communications • Customer Privacy • Compliance

¹⁴⁵ <https://www.globalreporting.org/resource/library/GRIG4-Part1-Reporting-Principles-and-Standard-Disclosures.pdf>, side 9

Bilag 3 – Sammenholdelse mellem GRI og FN Global Compact

Sammenholdelse mellem GRI og FN Global Compact:¹⁴⁶

UN Global Compact Principles, 2000	GRI Guidelines
Principle 1. Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights	Sub-Category: Human Rights (all Aspects) Sub-Category: Society • Local Communities
Principle 2. Businesses should make sure they are not complicit in human rights abuses	Sub-Category: Human Rights (all Aspects)
Principle 3. Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining	G4-11 Sub-Category: Labor Practices and Decent Work • Labor/Management Relations Sub-Category: Human Rights • Freedom of Association and Collective Bargaining
Principle 4. Businesses should uphold the elimination of all forms of forced and compulsory labour	Sub-Category: Human Rights • Forced and Compulsory Labor
Principle 5. Businesses should uphold the effective abolition of child labour	Sub-Category: Human Rights • Child Labor
Principle 6. Businesses should uphold the elimination of discrimination in respect of employment and occupation	G4-10 Sub-Category: Labor Practices and Decent Work (all Aspects) Sub-Category: Human Rights • Non-discrimination
Principle 7. Businesses should support a precautionary approach to environmental challenges	Category: Environmental (all Aspects)
Principle 8. Businesses should undertake initiatives to promote greater environmental responsibility	Category: Environmental (all Aspects)
Principle 9. Businesses should encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies	Category: Environmental (all Aspects)
Principle 10. Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery	Sub-Category: Society • Anti-corruption • Public Policy

¹⁴⁶ <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRIG4-Part1-Reporting-Principles-and-Standard-Disclosures.pdf>, side 87

Bilag 4 – Interview med Johan Dahl Eriksson

Johan: Er det jeres spørgsmål eller hvad?

Nikolaj: Det er sådan lidt .. det er ikke noget bestemt men bare nogle guidens til hvad vi gerne vil ind på. Som sagt så skriver vi speciale med henblik på at kigge på CSR, overholder virksomhederne de krav der ligger, og også lige så meget revisors påtegning på selve erklæringen, altså modificere de hvis de ikke overholder kravene og alt sådan nogle ting. Og i den forbindelse kunne vi godt tænke os hører jeres erfaring – hvad har I af erfaring hernede, med overholde de, og alt sådan nogle ting? Men inden da kunne vi tænke os at hører hvad din erfaring er, og hvor lang tid har du været her, og sådan lidt af hvert om dig?

Johan: Okay, jeg starter med min profil og rolle. Så har jeg arbejdet i Deloitte i 1 år nu og i PwC i samme tilsvarende stilling i 7 år, med sustainability. Så jeg har lavet rigtig mange gennemgange med CSR rapportering og så har jeg i perioden fra december til marts/april, hvor det vælter ind med de her vurderinger fra revisor, hvor de bedes os om at tjekke compliance i forhold § 99a og b. Og laver så selv rigtig meget med assurance og CSR rapporter, datterrapporteringer og så tjekker at data nu er korrekt opgjort.

Nikolaj: Så tænkte vi på, hvad er det for nogle regnskabsklasser, som du typisk møder. Nu ved vi godt det er klasse C stor og D der er underlagt, men hvad er det typisk i gennemgår – er det primært børsnoteret eller?

Johan: Jamen vi gennemgår jo det hele – altså alle som skal gennemgås, alle de her store C og D virksomheder. Revisor er blevet bedre til at begynde at sende til os de her forskellige redegørelser, i stedet for de selv laver redegørelser, så er det os som laver dem. For at sikre at alle de her nye lovkrav de bliver overholdt

Mia: Der er ikke noget hovedvægt – hovedsageligt børsnoteret, eller hovedsageligt C stor?

Johan: Man kan sige – kigger man på Deloitte, så er det sådan at man primært arbejder med store C. Vi har ikke så mange af de helt store i forhold til at jeg nu har arbejdet i PWC, hvor de har mange af de helt store – som Novozymes, Novo Nordisk, Vestas. Dem som har lidt større fokus herpå.

Nikolaj: Kan du mærke en forskel mellem de to – altså hvor meget der bliver lagt fra ledelses side af, og hvor meget revisor gør ud af det – ligesom overholdelse af kravene og sådan nogle ting?

Johan: Man kan ikke mærke en forskel, men generelt kan man sige at de store virksomheder, hvor der er rigtig mange som interessere sig for det de laver, de plejer normalt at have styr på § 99a og b. Med hvad det er de skal rapportere på. Altså de kender de her lovkrav, og de har bare ikke lyst til at havne i medierne pga. at de ikke lever op til dem. Så de har typisk enten den integreret årsrapport med CSR og den finansielle data eller en separat CSR rapport. Så der ser vi typisk ikke de der problemer –det er nok mere de der som kommer lidt under radaren. De virksomheder er Business to Business, som er store C, som folk ikke kender. Det er typisk der man finde de lidt mere svage

Nikolaj: Det er der hvor du kommer ind på banen.

Johan: Ja, lidt mere. Det vil jeg nok sige. Selvfølgelig kan vi finde ting i sager, nu hvor der kommer nu lovgivning. Det skal blive interessant at se her i det nye år, med hensyn til de nye lovkrav som kommer. Som bliver udrullet her i 2016, hvor de store D virksomheder nu skal forholde sig til risiko, due diligence

Nikolaj: forretningsplan

Johan; Ja lige præcis. Det bliver betydeligt mere som skal ind i rapporten.

Nikolaj: Hvordan tror du egentligt – nu hvor du sidder og har lidt erfaring i branchen – hvordan tror du egentlig at kunderne tager i mod det. Nu ved jeg godt det ikke er noget du direkte ved

Johan: Afhængig hvem du taler med, som CSR ansvarlig, synes jeg det er fedt at der bliver mere fokus på CSR i rapporteringen. For dem giver det selvfølgelig mening, og det er altid rart at få compliance krav. Så er det nemmere at løfte det op til ledelsen og sige at nu skal vi gå i gang med det her, som jeg har sagt i så lang tid. Mens dem som sidder lidt længere oppe, måske føler at der begynder at komme lidt for meget om de her krav oppefra.

Nikolaj: Det vil sige i og med at forretningsplan nu skal lægges frem og gøres til skue for alle og sådan nogle ting. Om der kan være noget tolkning i forhold til hvad man vil have offentligt

Johan: F.eks. det med risikodeling. Er det noget som vi mærker at virksomhederne måske har en lille smule problemer med at få formuleret – så er det lige præcis med hvordan vi skal arbejde med risiko og CSR og hvordan vi skal rapportere om det. Der er mange som vi taler med som spørger os – hvad gør de andre, men de andre har ikke gjort så meget endnu, så det bliver lidt spændende at se hvordan

de griber det hele an. Hvordan man connecter risiko med den øvrige forretningsstrategi og det øvrige CSR arbejde.

Nikolaj: Hvis du så bare –nu springer vi måske lidt i det – hvis du sådan skal anslå det, hvor mange af de store gennemgår du i forhold til de små. Nu ved jeg godt det måske har ændret sig så'n, men hvor mange render du igennem på et år?

Johan: Altså jeg tror at i vores afdeling, altså sidste år, så tror jeg måske har haft.. øhm .. Nu gætter jeg en lille smule. Jeg ved at jeg talte op i foråret og der var deromkring 45, og så er der kommet lidt efterfølgende, så på et år er det helt sikkert 60-70 som jeg selv. Og så med de andre i afdelingen, så er vi lidt over 100 i CSR afdelingen. Det er jo klart der kommer jo også en del som har skæve regnskabsår

Nikolaj: Er der nogle områder på selve CSR – prioritering i forhold til overlevelse, er det så 99a eller 99b hvor du oftest ser virksomheder har svært ved at efterleve kravene.

Johan: Ja, man kan jo sige generelt, så vil jeg sige at oftest er det lidt bedre på 99a. Der vi tit ser problemet når vi taler 99b f.eks., så er det det her med politikken for det øvrige ledelsesslag. Der er mange mange virksomheder –vi har lige lavet en analyse for erhvervsstyrelsen, hvor vi har kigget på 170 rapporter, som de så har valgt ud og hvor vi så skal vurdere, overholdelse af måltallet politik for det øvrige ledelsesslag.

Nikolaj: I har kun kigget på 99b?

Johan: Ja, kun b. Det er kun den de skal lave en rapport på efterfølgende, som kommer i efteråret. Men især politikdelen, handlinger og resultatet, der er der mange virksomheder som er virkelige svage. Hvor man ikke rigtig kan læse –er det en hensigtserklæring eller er det en decideret politik, som de har udarbejdet, og især hvordan følger de op på det med handlinger, altså hvad har vi lavet i 2015, mange gange er det mere generelle handlinger, men man kan ikke se at det faktisk er ting, som er sket i 2015 og hvad kom der ud af de handlinger i 2015. Så der findes der virkelig potentiale for forbedringer.

Og så er der det med menneskerettigheder, som stadig har vakt en del problemer for en del virksomheder. For menneskerettigheder, især de her lidt mindre eller store C virksomheder, som måske ikke helt føler –hvad er det for os? Så en del skriver stadig at vi har ikke en decideret politik

for menneskerettigheder, eller prøver at skrive det sammen –eller connecter det med sin Code of Conduct.

Nikolaj: Vi har også valgt en hel del regnskaber ud, hvor vi ligesom har gået –nu er vores gennemgang måske ikke lige så kvalificeret som jeres er, men har ligesom prøvet at være inde og tage stilling til overholder de 99a og 99b. Vi kan godt genkende det du sagde, det her med at man har lidt svært ved at se om de har de her 3 parameter med. En ting som vi også undrede os over i forhold til henvisning til internationale regler. Hvordan –hvad gør i normalt hvis de henviser. Er I nede og kigge på rapporterne, og sådan nogle ting, fra ..

Johan: Ja, det skal vi. Vi skal tjekke, når de nu siger at de henviser til moderselskabet rapport, så skal vi i hvert fald gå ind og tjekke om de taler om de her forskellige områder, som der er krav om. I hvert fald miljø, klima og menneskerettigheder. Måske de andre områder også for de store virksomheder, som henviser opad.

Nikolaj: Jeg tænkte mere på FN Global Compact, hvis nu virksomheden er omfattet af den, og laver en rapport der –fordi det ser vi nogle steder, at de bare henviser dertil og så siger de at de er certificeret indenfor AA1000 eller den der hedder AA2600 – de er certificeret inden for det. Men der står ikke sådan hvad de videre gør

Johan: Nej altså. De skal stadig leve op til kravene om rapportering, så om de henviser til Global Compact –det er fint nok, men vi skal stadig sikre at de rapportere enten i en COP rapport, separat eller om de nævner det i sin ledelsesberetning, hvor alle de områder som loven siger, de skal omtale, er omtalt korrekt. Så vi laver måske ikke en vurdering om de lever op til COP-kravene, hvis de ikke selv efterspørger det. Det gør vi for den enkelte virksomhed –følger de de her forskellige principper og har de været inde og omtale f.eks. året der gik. Så det er en del, af den her samlede vurdering som vi laver – men normalt så har vi fokus på 99a og b.

Nikolaj: Men er der nogle steder –nu har vi siddet og undersøgt lidt, og sådan frem og tilbage. Jeg kan ikke se nogle steder hvor der står præcis hvad det er for nogle internationale retningslinjer – hvad det egentlig er erhvervstysrelsen godtager som værende en rapport. Jeg synes ikke jeg kunne finde nogle links til hvad de synes –Det er de her 5, hvis de aflægger efter dem og de selvfølgelig har alle parameter med på alle områder, som er krav, så er det dem.

Johan: Jeg tror typisk erhvervsstyrelsen læner sig meget op af UN Global Compact. Altså hele den nye lovgivning er placeret på principperne om Global Compact. Så jeg tænker har man en COP rapport sendt ind, så mener man nok i erhvervsstyrelsen at man har forholdt sig til principperne, men vi skal selvfølgelig alligevel tjekke at de har gjort det.

Nikolaj: Men jeg tænkte bare på om I –om du havde kendskab til om erhvervsstyrelsen om de her 5 internationale standarder/guidens man kan anvende, hvis man nu

Johan: De siger selvfølgelig at en GRI er en rapporterings standard, men til gengæld så er det ikke sikkert at man har nævnt alt, selvom det ikke er væsentligt, så skal man i hvert fald forholde sig til en GRI rapport. Men jeg tror nu nok, at GRI er en rapporterings standard, ligesom UN Global er en standard. De siger jo ikke hvordan du skal rapportere, du skal bare forholde dig til principperne.

Nikolaj: De nævner bare vad du skal forholde dig til.

Johan: Jeg skal nok sige at det er de der 2(GRI og Global Compact), som er de primære. Mens de andre 2 er mere væsentlighed –det er lidt et andet fokus. Det er ikke så meget om hvilke områder du skal.

Nikolaj: Nej de nævner bare de 10 principper du skal rundt omkring. Men hvor mange ser i der henviser til dem – er det ofte eller?

Johan: Altså der er mange som arbejder efter global compact –dem er der mange af. Se vi er tilslutte Global Compact, og mange af dem laver måske en separat CSR rapport alternativt integreret i årsrapporten. Så sender man bare den ind til Global Compact, og siger her er vores COP rapport. Men jo, dem er der relativ mange af.

Nikolaj: Men der er ikke nogen hvor de decideret kun henviser til COP rapporten? Eller hvad?

Johan: Jo, det sker at de laver henvisninger og siger at redegørelse om vores samfundsansvar kan findes i COP rapporten. Og der skal der så stå om redegørelse om samfundsansvar i den, og så skal selvfølgelig tjekke at den udkommer –at den foreligger, så vi kan tjekke den inden årsregnskabet offentliggøres. Men det er mere det der, at mange måske henviser til moderselskabets CSR rapport, som datterselskab, og så ser man bare et link eller måske bare skriver se rapport fra moderselskab, og der mangler typisk det der med at man har linket direkte, og en anden problematik, som vi også

ser en gang imellem er at rapporteringsåret eller perioden ikke er den samme – fx er kalenderåret 2015 for koncernrapporten og de andre har skævt regnskabsår, og så henviser man til en rapport som ikke har samme regnskabsperiode –og den går jo ikke helt. Det skal –det siger erhvervsstyrelsen også i sin vejledning at regnskabsperioden skal være den samme.

Mia: Hvad gør i så? Siger i så at de skal skrive det ind?

Johan: Ja, men altså. Vi har lige haft en ide, som vi har kørt lidt frem og tilbage. Vi har den samme tilgang, men vi prøver at være lidt pragmatiske. Det er lidt svært at sige til revisor ”nej det duer ikke, de skal lave en helt ny redegørelse og det skal de havde gjort til i morgen”.

Nikolaj: Nej, det er sjældent at der liver taget fat i det i god tid.

Johan: Nej ”det skal være klart i morgen”. Men så prøver vi at lave en form for pragmatisk tilgang, hvor vi siger jo det er fint nok at de henviser derop, fordi så kan vi i hvert fald få overblikket – virksomheden hvad de laver –men de bliver nødt til at skrive at det er skævt regnskabsår, at den ikke følger helt og så i den periode der ikke dækkes af koncernrapporten, at de selv fylder på med hvad de selv har lavet for nogle handlinger og resultater. Så får man ligesom et samlet overblik alligevel. Så man prøver –erhvervsstyrelsen siger det må vi se –men det er i hvert flad den måde vi prøver at holde en lidt pragmatisk tilgang til det.

Nikolaj: Nu kigger vi også på revisors erklæring, har du være bekendt med at revisor har været nede og sige

Johan: Nej nej. Vi kigger også de her 170 rapporter for erhvervsstyrelsen, og ikke en eneste revisor har sagt noget som helst, på trods af at vi fandt virkelig mange fejl. Så var der intet i de der erklæringer. Det gider de ikke –de har slet ikke lyst til at lave noget ekstra på påtegningen, for manglende overholdelse.

Mia: Nej, det kan vi også godt se på dem vi er kommet igennem indtil videre. Der er ikke modificeret overhovedet.

Johan: Nej det er der ikke

Nikolaj: Det er fordelt på 70 stk indtil nu fordelt på C og D, og der er ikke nogen endnu.

Johan: Nej, så det prøver vi altid, når de kontakter os ”arh kan vi ikke finde en god løsning på dette?” Vi har en lovgivning, det skal i hvert fald minimum leve op til det, og så prøver vi selvfølgelig at komme med anbefalinger til hvordan de kan fylde op. Om de bare har nævnt et resultat og en handling under de respektive punkter om klima, menneskerettigheder, så siger tjek, tjek tjek. Det skal ikke være en lang novelle, men det skal være i hvert fald bare findes et eneste resultat under de respektive områder og en handling. Så kan vi så er det minimumskrav som de har opfyldt.

Mia: Vi kom ind på de nye regler ..

Johan: De nye regler ja. At se forskel i rapporteringen. Som sagt de store har jo starter en lille smule, vi har en del sparingsmøder, men en del som skal leve op til alle de her krav og spørger hvordan man kan rapportere smart om lige præcis omkring det her? Der er jo ligesom en del, som kun rapportere i årsrapporten, som er en del bange for at det her afsnit vil begynde at fylde alt for meget. De har typisk et begrænset antal sider, og pludselig skal de omtale en masse nye områder – risikoområder, due dilligence ect. Men altså jeg tror de store virksomheder –mange af dem mestre det område alligevel. Det er nok en større mundfuld for store C virksomheder, især dem som ikke laver så meget pt, og som prøver at skrive det hele på en halv side. De får noget af en opgave. Til gengæld så holder vi et par år mere, hvor de kan arbejde med det –det er først i 2018. Alligevel er det nu en god ide –vi prøver at sige til dem, at husk nu det er en god ide at starte i god tid, så de ikke sider i efterår/vinter 2017 og skal prøve at få det hele på plads. Det er lidt sent

Nikolaj: Men har du kunne mærke en stigende interesse på CSR? Har i fået mere arbejde eller hvordan er det?

Johan: Ikke rigtig. Vi prøver selvfølgelig om vi kan sælge en GAP analyse, om vi kan assistere med due dilligence processer, med risiko

Nikolaj: Det er ikke sådan at I har kunne mærke –okay nu ved jeg godt det ikke er de nye krav –men over de sidste par eller senere par år har tilføjet nye krav og øget fokus?

Johan: Man kan måske mærke på enkelte virksomheder at, det har løftes lidt højere op fra CSR afdelingen, til CFO agende og det skal på bestyrelsens bord. Så har jeg arbejdet for en del af de store virksomheder, hvor vi virkelig kunne følge en 5 års periode hvor det i starten var meget meget lidt fokus på det her område, og i slutningen –når vi skulle have closing-meeting, der sad ligesom alle de

høje herrer og var med, og det var ligesom chefen for den interne revision –alle skulle have vores anbefaling, hvordan man går videre. Fokus på fx den ikke finansielle del blev meget meget stor, den skulle næsten have samme kvalitet, som den finansielle del. Men igen, det er måske en undtagelse, det er ikke alle virksomheder som er så ambitiøse endnu.

Nikolaj: Det er i hvert fald også den opfattelse vi får når vi render regnskaber igennem. Jeg ved ikke lige hvor meget mere vi lige har.

Mia: Du har ikke været inde over den nye revisorerklæring, som kommer?

Johan: Nej, ikke selve erklæringen. Nej ikke videre den finansielle revisor erklæring.

Mia: Nej det regnede vi heller ikke med, så der har vi ikke taget nogle spørgsmål med.

Johan: Vi laver ikke den finansielle. Det følger nogle helt andre regler

Nikolaj: Ja, det tror jeg var lidt det. Vi har jo set på nogle af de her –det er jo svært at tolke hvornår er nok nok. Nu ligger der jo nogle standarder fra erhvervsstyrelsen, og der henviser jo hen til sådan nogle som Novo Nordisk og Lego, og det er jo sådan nogle som går og vinder alle priserne. Har i sådan eksempel på hvad er minimumskravet? Eller hvordan tolker i det?

Johan: Vi prøver at være relative pragmatiske. Vi har selvfølgelig forståelse for at det en stor C-virksomhed på fyn, som slet ikke har den samme kapacitet til at udarbejde CSR redegørelse bliver nødt til at gøre det på en lille skala. Og vi tolker relativt frit med politik fx med menneskerettigheder. Vi mener ikke det skal være nedskrevet på et stykke papir, hvor der står menneskeretspolitik, men at man i sin redegørelse måske omtaler det som et selvstændigt område ligesom sociale forhold, hvor man fx nævner menneskerettigheder i en bred kontekst at man arbejder med det, så siger vi tjek. Eller miljø og klima –mange gange ser vi at virksomheden har et miljø afsnit, men som dækker over energibesparelser mv., som faktisk er klima. Så plejer jeg at anbefale at man skriver fx miljø og klima, som rubrik og måske om ik allerede kan tilføje nogle resultater –man kan måske vise deres energi forbrug er blevet reduceret som følge af de her energibesparelses tiltag. Jamen så har du pludseligt dækket de der krav om handlinger og resultater. For ingen siger at resultatet skal være kvantitativt, det er nok at de er kvalitative

Nikolaj: Ja, for nogle af de eksempler vi kom igennem, det er jo hvor de bare henviser og siger vi har en politik for menneskerettigheder, vi prøver ligesom at understøtte vores leverandør lever op til det

Mia: Code of Conduct

Nikolaj: Ja, code of conduct og sådan nogle ting. Men der står ikke rigtig hvad den går ud på og sådan og der har man lidt svært ved, når man sidder og læser dem igennem –har de en politik eller skriver de bare at de har en code of conduct? De skriver ikke rigtig hvad den går ud på og sådan nogle ting. Hvad har de af mål? Hvad har de af –alle skal efterleve de her code of conduct eller hvordan og hvorledes?

Johan: Ja lige præcis. Det er også når man har en code of conduct, så plejer jeg at bare at tilføje som kommentar at man ikke bare kan skrive at man har en code of conduct, har man nogle som ikke har levet op til code of conduct, så er det lige pludselig i hvert fald et eksempel på handlinger og resultat, som man kan tilføje i teksten i stedet for kun at nævne at man har en code of conduct. Så det er den måde vi ligesom prøver at hjælpe virksomhederne på, med at de lige komme over det det compliance kravet

Nikolaj: Vi sad også og kiggede på –nu tager vi bare et konkret eksempel – SMB bank, som direkte i deres, at de ikke har nogen politik, hvor man sidder og tænker okay, en international bank, som ikke har nogen politik på de her væsentlige områder, og revisor har ikke kommenteret på det

Johan: Men det er jo det. Dem ser vi også, dem ser vi også en del, og så tænker jeg en gang imellem –okay så er der en produktionsvirksomhed som skrive direkte vi har ingen politik for samfundsansvar. Så plejer jeg at skrive til revisor nå det er meget flot, men det er en produktionsvirksomhed. Enkelte gange skriver de måske lige at de har ISO-certificering, hvor det er et krav at man har miljø politik. Det er så bør man i hvert fald omtale den, og man kan være helt sikker på sikkerhed og arbejdsmiljø når det er en produktionsvirksomhed. Det er det der med at folk tror at en politik skal være på papir. De ser retningslinjer de arbejder med, strategisk fokus på det, så er det et område som skal omtale i rapporten.

Mia: Vi havde også et eksempel med en virksomhed som skrev, vi kan ikke have noget på miljø og klima fordi vi er en handelsvirksomhed

Johan: Ja oka, igen

Nikolaj: Der var vi inde og tænke, man kan jo godt selvom du er en handelsvirksomhed, så kan man godt.

Johan: Selvfølgelig kan man have en impact

Nikolaj: Det virker lidt som om folk de prøver

Johan: Ja prøver. Det er nemt, kan vi skrive det, så fint. Især de der virksomheder som der ikke er så meget fokus på. Som folk ikke kender – ingen kommer til at læse vores regnskab, så vi tager den nemme løsning. Vi skriver bare at vi ikke har noget som helst

Nikolaj: Hvis du skulle sige et offentlig regnskab, som er tilgængeligt, hvor man kunne sige de her de er gode. Hvem ville du så tage fat i? Okay benchmark op med dem

Johan: Nu kan jeg ikke lige komme på en stor C'er. Altså de store D virksomheder, der findes rigtig mange selvfølgelig. Vi kigger lidt på Top Danmark sidste år, som var en virksomhed som allerede der begyndt lidt på risikodelen –vi havde lidt sparring frem og tilbage, fordi de allerede nu gerne ville tænke på de nye krav til trods for at det først er om et stykke tid de skal rapportere fuldt. Når man snakker uddelinger, bedste CSR rapport priser, som var for et par uger siden, der var det jo Mærsk, som vandt for sin rapportering og det er jo selvfølgelig en kæmpe virksomhed, som også laver den relativt kort, 30 sider, som dækker hele koncernen. Man bør kigger på hvordan de har gjort, med at ligge sin ambition, målsætning, KPI'er er kortfattet, og så ligesom stående ved siden af. Den måde kan hvilken som helst virksomhed prøve at gribe det an når man vil fortælle sin historie –hvad er det man arbejder med, hvad for nogle målsætninger. Det behøver ikke være flere hundrede sider rapport.

Nikolaj: Ja, det er jeg enig i. Det er sjovt at se dem der primært vinder priserne. Det er jo dem der ligger i børsnoteret. Jeg har i hvert fald ikke lige kunne se nogle som

Johan: Nej, vi ser det jo selv i den her vurderingsgruppe når vi laver den første screening, inden vi sender dem til Jørgen(FSR). Og det er altid de samme virksomheder som sender ind. Det er svært at finde en ny vinder, for det er alle de bedste de er så gode, altså Mærsk, Novozymes og Carlsberg, og alle de her. Det er svært at se at nogen anden skal vinde fordi de er bare ikke gjort i samme standard,

som de er. Men det er også derfor man har delt det op i gruppe for de mindre/mellemstore virksomheder, hvor man typisk får de her lidt skæve virksomheder, som man ikke kender til fx Vandcenteret Sydfyn, som laver en udmærket rapport om vandforsyning, og som også vandt for nogle år siden. Og vi har en kunde her i husket som hedder Palskov, som hører til fødevarersektoren, som også vandt for –var det sidste år. Men som også laver en virkelig god CSR redegørelse. Men igen de har også ressourcerne til det.

Nikolaj: Fordi det er lidt det vi går på –at dem der har ressourcerne, de lever også op i en større grad, mens dem som ikke har en CSR afdeling de har svært ved at finde

Johan: finde strukturen. Hvordan skal det se ud. Men som sagt, har jeg også hjulpet en del virksomheder her sidste år, hvor vi forsøger at lave en lille workshop, sammen med CFO, hovedansvarlige og et par enkelte nøglemedarbejdere, og prøver at få dem i tale. Prøv at fortælle mig lidt om hvad laver i på medarbejder området og pludselig kan de selv se, at de laver faktisk rigtig mange ting, og ikke ser det som CSR, det var en del af vores forretning. Nævn det der, nævn det der og i driften, så laver i lidt der, som har med energi og miljø at gøre. Og så var det meget nemt for dem at skrive en redegørelse så den levede op til alle kravene.

Mia: Men det er også som du siger, man tænker at det skal være sådan en sort på hvid politik på papir.

Johan: Ja, en CSR politik. Vi har ingen CSR afdeling. Nej, men hvad er det i laver som har med samfundsansvar at gøre, for ligesom at fortælle den historie.

Nikolaj: Ja, men så tror jeg ikke vi har så meget mere.

Bilag 5 – Interview med Jens Pultz Pedersen

Nikolaj: - det er bare for at vi ligesom har lidt baggrund og hvad vi ellers ikke lige kan finde på dig, så -

Jens: Ja, altså jamen jeg sidder jo her som ansvarlig for alt det der hedder CSR insurance eller ikke finansiell insurance, kært barn har mange navne, men vi har jo også en del erklæringer som egentlig er compliance erklæringer, men som ikke passer ind i årsregnskabsloven, men som kommer ud af et krav om tilsætning af biobrændstof eller kvoter, CO²-kvoter eller bortskaffelse af elektroniskrot, det er sikkert også noget Johan har kunne fortælle om men generelt om erklæringer hvor ISA3000 ligesom er den overliggende bar, at det passer det hele ind, og der kan vi give erklæring om det er subjekt matter vi selv definerer, og det kan både være, hvad skal man sige på godt dansk, behavior, altså om man følger nogle retningslinjer eller- og det kan være om data decideret, og hvor vi nok prøver at adoptere og genbruge så meget fra den finansielle revision omkring revisionsmål og risiko og væsentlighed og i det hele taget vurdering af hvordan vi bedst muligt får dækket mest muligt af data, for hvis man sådan helt skarpt går til ISA3000 så kan man nøjes med at kigge på om der er årsagsforklaringer i forhold til sidste år, og så kan man give en erklæring på det, og så kan Novo Nordisk få en erklæring til 10.000kr. Den har de så ikke så meget at bruge til, for der vil ikke rigtig stå noget udført arbejde, vi har ikke lavet noget i så fald. Der vil heller ikke være så meget gennemgang af deres systemer og deres data som vil muliggøre et managementletter, der gør at de løbende kan få noget sparring og blive bedre, så det er der vi også føler at vi giver mest værdi, det er egentlig internt i den sparring, frem for at bare sige at vi giver et kvalitetsstempel på rapporteringen. Og derfor så tror jeg at vi var nogle af de første der helt tilbage i starten af århundrede begyndte at interessere sig for den paragraf 99 der kom dengang, som i første omgang var frivillig, og som for de store og de hellige affødte selvfølgelig at man begyndte at sige endelig kan vi få lov til at skrive om alle de steder vi skaber værdi andet end på det finansielle, der var bare ikke ret mange der gjorde det, ud over den der lille gruppe af front runners, kan man sige, og så med introduktionen af den nye 99a i 2008, så vejrede vi jo morgenluft og begyndte at interessere os for det, og vi lavede nogle sammenhænge- for nogle virksomheder prøvede vi også at samle ind, for hvis man som virksomhed skulle til at konsolideret at skrive hvordan man efterlever 99a så måtte man lave en information og for globale organisationer som jo egentlig skulle skrive om både hvad der foregik i Danmark men nok så meget i alle de fem andre verdensdele, der var det jo svært

ligesom at vide, hvad er grundlaget ligesom konsolideret på. Men det er jo stadig frivilligt, om man ville, man kunne faktisk nøjes med at skrive at man ikke havde politikker for CSR og samtidig var det jo ikke givet nødvendigvis, hvad det var for nogle emner inden for CSR man kastede sig over. Der var mange kreative ting til, det kunne være noget om patentrettigheder, det kunne være noget om medarbejderdata og sikkerhed på den front, så der var mange tilgang til hvad det var. Det var først med opdateringen i '13 hvor det blev obligatorisk at skulle redegøre for miljø og klima og menneskerettigheder, så begyndte der sådan for alvor at komme, en hvis- så begyndte vi i hvert fald sådan at kunne føle modstanden fra virksomhederne, ikke, fordi nu var det lige pludselig ved at blive ret konkret hvad det var man skulle og senest der med det nye krav, så blev det jo endnu mere udtrykt hvad virksomhederne kan og vil, og hvad kravene og forventningerne er til dem. Så vi gennemgår i størrelsesordenen en 130-40 ledelsesberetninger pr. år i store C-virksomheder og D-virksomheder, men henblik på at vurderer om de opfylder kravene, og så sparrer vi med revisorerne om hvordan feedbacket skal være og i ni ud af ti tilfælde vil virksomhederne jo gerne spille bold, og nogen gange så er det jo en eller anden afsøgning efter laveste fællesnævner, så må vi jo se, hvad vil de leve med og hvad kan vi leve med, og hvad vil revisoren lægge navn til og ja, dem er der også nogen af, og så er der selvfølgelig stadig hele frontgruppen rigtig mange af KFX'erne som jo laver rigtig meget frivillig rapportering allerede, som har rigtig nemt ved at lave de her ting, og som måske allerede har en COP-rapport at henvise til og derigennem er sådan set på den grønne gren i forhold til de her nye krav. Selvfølgelig bliver det lidt mere eksplicit med de nye krav og beskrive risici, forrentningsmodeller og due diligencen-processer. Min erfaring vil nok være at for de dygtige virksomheder, dem der har en hvis modenhed at bygge på, der vil det egentlig bare være at tage noget fra de forskellige steder på hylderne og så sætte ind i den kontekst, og så er der jo ikke noget i vejledningen eller i lovkrav der sådan ligesom præcist beskriver hvad der er godt nok, så der vil være en eller anden periode hvor man vil afsøge, igen den her laveste fællesnævner, hvad kan vi nøjes med og hvad vil være godt nok og hvad skal der til hvis man vil være den bedste i sin klasse, så, så det var egentlig.

Nikolaj: Hvordan tænker du på, sådan den der måske lidt lavere klasse altså nu ikke de der frontløbere, men den øvrige, vil tage imod den, den nye erklæring?

Jens: Om to år så får vi helvede på jorden, når alle de store C'er som er holdingselskaber eller som er døtre af udenlandske koncerner eller på anden måde- når de skal til at beskrive alle de her ting,

så bliver der ballade, for det vil være nyt og det vil være voldsomt, det vil være ledelsesberetninger som typisk bliver lavet som en ren standart, hvor sikkert også jeres hus har en eller anden template man bare går ind og ændrer dato og navn på virksomheden, så er 90 % af det skrevet allerede. Det kan man selvfølgelig også gøre på det her, men det bliver alligevel ikke noget der helt spiller overens, fordi det her, det kommer nogle andre steder fra end de finansielle regnskaber, hvor du har en regnskabslov og hvor du har nogle krav som virksomhederne ved de skal efterleve for at kunne lave et årsregnskab, så har du også systemer for det, det her har man jo ikke systemer for som udgangspunkt nødvendigvis, så jeg forudser at, nu kan man sige, Danmark overimplementerer – jeg så en undersøgelse vi havde lavet på europæisk plan, hvor man sagde at det faktisk kun var to lande der havde overimplementeret det nye direktiv; det er jeg ikke enig i, fordi Danmark stod som en af dem der bare havde lavet compliance, men vi har overimplementeret, fordi vi har ca. tusind virksomheder som kommer med ind under det her om 2 år, som egentlig ikke var pligtige i henhold til regnskabsdirektivet, fordi de er for små, og det bliver interessant at se om der så bliver en eller anden folkebevægelse for at få den lovgivning rullet tilbage, men det var det der var erhvervsstyrelsens mulighed, det var at sige, da det nye krav kom, enten så kan vi rulle loven tilbage for de her virksomheder, eller også kan vi gøre som man så har gjort at introducere en karenstid hvorefter de så er inde under de nye krav, ikke? Og det, der vil blive skelet til de store virksomheder, om hvordan de kommer omkring det her, og hvor meget de gør ved det, så må man dividere med ti og så må man forsøge at føre det igennem, hvis man bare er store C og ikke har nogen interesse i det her i øvrigt. Hvis man så skal se det som glasset halvt fyldt så kan man sige at nogen af de ting der er kommet med det nye lovkrav selvfølgelig gør det muligt at lægge CSR-delen tættere op af det finansielle regnskab. Du har jo en regnskabsnote der går på beskrivelse af forretningsmodel, du har en- eller en del af ledelsesberetningen der skal gå på det, du har en- noget af ledelsesberetningen der handler om governance, du har noget af ledelsesberetningen der handler om risikovurdering. Problemet er så at få skabt forbindelse imellem de finansielle risici som opererer med et eller andet væsentlighedskriterie, eller det man bruger i regnskabet på flere milliarder, og så en risiko ved at energipriserne stiger en lille smule, eller man får lidt flere arbejdsskader. Der vil være en størrelsesmæssig niveauforskel på de to ting der gør det sværere at integrere umiddelbart, men det er jo den samme måde at tænke på, et stykke hen ad vejen. Og andre årsager så begynder virksomheder også at blive mere opmærksomme på anti-korruption og på whistleblower-funktioner

og derigennem Business effective i et eller andet omfang, så der vil jo være noget at skrive derom også der, hvis de er klar til at lægge det frem, hvis de vil offentliggøre den form for information.

Nikolaj: Men tror du der er mange der vil tilbageholde oplysninger, altså i forhold til at de lige pludselig skal lægge forretningsstrategier op-

Jens: Nej, men at beskrive forretningsmodellen er ikke at beskrive strategien nødvendigvis, men- Jeg vil hellere gå den anden vej og sige vi skal som- som rådgiver skal vi vise at det vi egentlig gør med det her er måske at informationskravene nærmer sig hvad man skal på det finansielle område under forudsætning af om man tror man skaber værdi eller har en impact på andre bundlinjer så at sige, og så skal vi vise at det måske kun er en lille justering af den forretningsmodel man har beskrevet på nuværende tidspunkt der skal til for at det også skal leve op til det her, det er den her del af kravet. Så, i teorien burde det ikke være svært. I praksis så vil folks- i samme øjeblik de hører ordet CSR så bliver de trætte i øjnene, ikke? Og tænker lovkrav og compliance, og øv, kan vi ikke slippe med noget der er nemmere osv. og der skal vi jo prøve med gode eksempler og høvisk tale at få dem til at forstå at det her godt kunne være en fordel for dem og det ikke er så svært som det ser ud til. Men det vil- Det bliver sjovt om to år, så bliver det heftigt, vil jeg sige, så bliver der meget rådgivning.

Nikolaj: Så bliver der nogen der råber og skriger?

Jens: Jamen der vil jo komme et pres, og så kan man jo få sådan en situation ligesom Audionord der gik i Ekstrabladet med at de ikke ville have kvinder i bestyrelsen, ikke, dem vil der formentlig komme et par stykker af til den tid også, og så vil dem som ikke gør noget overhoved og hvor man har en revisor som også siger, jeg synes heller ikke det er vigtigt, så nu ser vi lige, hvad der sker. Jeg kan se et af jeres spørgsmål er omkring bøder- der har jo ikke været nogen sager, de sager der har været omkring 99a indtil nu, det har været sager hvor virksomheder har, eller hvor revisor er i revisornævnet, har fået bøder for at, jamen, han have ikke værdiansat to ejendomme ordenligt, og der var også nogle ulovlige aktionærlån han ikke havde taget forbehold for, og når ja, så var der i øvrigt heller ikke set efter 99a, så der har jo ikke kørt en selvstændig sag på noget samfundsansvar, eller underrepræsenteret køn endnu overhoved. Der har været nogle undersøgelser, men der har erhvervsstyrelsen hver gang valgt at se i undersøgelserne som 75 % var i stand til at formulere end politik, ja og 72 % var i stand til at følge op med noget indsats, så var der kun 50 % der var i stand til

at vise nogle resultater, men det går da rigtig godt. Og hvis jeg så den som revisor og som advokat så ville jeg sige 25 % fatter her fem år efter at loven blev implementeret stadig ikke hvad det her går ud på, og er ikke i stand til at lave en ledelsesberetning der lever op til kravene, men det er jo-

Nikolaj: Det vi også slog på det var at der også stod i den der, jeg tror den seneste er fra 2013, da man lavede den, at der er ikke nogen steder i dem man har gennemgået at revisor har modificeret sin påtegning og det synes jeg også er sådan lidt- tankevækkende

Jens: Nej, det er jo, det er i høj grad tankevækkende, men det der står omkring revisors forpligtigelser, det er det her konsistens tjek de skal foretage, og så skal de sige at den manglende konsistens, har den betydning for sammenhængen til det finansielle regnskab som man giver erklæring på? Og det jo der hvor revisor- det er jo det figenblad de dækker sig under og så siger du kan skrive døre op og stolpe ned om samfundsansvar men det har ingen betydning for om regnskabet det er rigtigt eller forkert, og det er jo der hvor man nok har sprunget over hvor gærdet er lavest fra myndighedernes side, for på konsistenstjekket ja, men hvis det ikke ligesom kan sige at have en egentlig udgørende- en mangelfuld ledelsesberetning kan vel ikke siges, at have en egentlig risiko for, om det der står i regnskabet er rigtig og den sammenhæng, der er imellem de to, hvor meget lider den under om der er et samfundsansvar eller ej, det er jo der, hvor revisorer nogen gange er lige så forstokkede som virksomheden og hvor man så bliver enige om at det gør vi ikke mere ved. Vi har da haft sager ind i mellem hvor vi siger, at den måde vi kører det på her det er at vi bliver rådført eller vi rådfører- man rådfører sig med os og vi laver nogle tjeklister, vi vurderer om de krav til ledelsesberetningen de er opfyldt, og hvis de ikke er det, så er det det vi giver besked om til revisor, og så har vi nogle kvalitetsfolk der så følger op på om revisor så tager det for gode varer og egentlig går tilbage og forlanger at virksomheden nu skal klappe ind til højre, og både det første med revisor går tilbage og kvalitetskontrol strander som sagt ofte på det her med, jamen har det betydning for vores erklæring? Har det egentlig betydning for det finansielle regnskab som er det vi egentlig giver erklæring på og som vi kan drages til ansvar for om er rigtigt, der synes jeg måske ikke at det der konsistenstjek er nok hvis man-

Nikolaj: Men der står jo også at han skal følge regelgrundlaget altså tjekke at det er overensstemmelse med regelgrundlaget.

Jens: Det står i vejledningen, ikke?

Nikolaj: Jo.

Jens: Det står ikke i lovgivningen.

Nikolaj: Nej, det er rigtigt.

Jens: Så- altså der står rigtig meget godt i vejledningen, men jeg ved ikke hvor hårdt i går til den over hos jer, men her der er det noget med at vejledningen ikke helt har samme vægt som hvis det stod i en lovebekendtgørelse eller en paragraf, og det er jo fordi det er jo erhvervsstyrelsens måde at tolke på, men indtil det har været prøvet ved en retssag om det er den tolkning eller en anden tolkning der er den rigtige, så er det jo alene det der står i lovgivning og bekendtgørelse, der egentlig har, hvad skal man sige, man har pligt til at efterleve, så. Så det der med hvor stor en overtrædelse der skal til før revisor pålægges en bøde, det skal i nok spørge om inde i revisornævnet, fordi det har vi jo ikke set endnu, og som sagt når erhvervsstyrelsen lægger det frem, så vil de gerne vise den positive udvikling i stedet for som sagt at understrege, at her tre-fire år efter de opdaterede krav og syv-otte år efter 2008, hvor det kom til, og 16 år efter at det her element blev introduceret i ledelsesberetningen oprindeligt, så er der altså stadig 25 procent af de omfattede virksomheder som ikke fatter nødvendigheden af det her, eller ikke fatter hvad det går ud på.

Nikolaj: Ja og der er vel også nogle revisorer der sidder og ikke har kendskab til kunden, altså grundlaget for hvornår er nok nok.

Jens: Jo og der kan man sige, altså, vi kunne jo- vi prøver med kærlighed en stærk arm, de har ikke nogen pligt til at spørge mig, om den ledelsesberetning er god nok, hvis de selv føler den er god nok, og de vil skrive under på det, så gør de det, men de har muligheden og vi har vel, jeg ved ikke hvor mange kunder vi har totalt i store C og D, men vi har måske 60-70 % af de ledelsesberetninger igennem med de der 130-40 stykker vi ser, ikke? Så på den måde synes jeg vi er meget godt med, og det stiger hvert år, fordi det er også et spørgsmål om når folk får en god behandling og vi kommer med inspiration de kan tage med tilbage til kunden så ser de også godt ud, og så får vi løftet niveauet generelt, samtidig med at vi har tillid til at vi ikke bare sabler dem ned og siger, det kan I godt glemme at skrive under på, det får I ikke lov til, før de har skrevet sådan og sådan og sådan. Det er alt andet lige den underskrevne revisors eget ansvar.

Nikolaj: Hvad tænker du der skulle gøres anderledes hvis man skulle komme det her mere til livs og måske er det?

Jens: Den sidste vejledning der kom på de nye krav, for eksempel, jeg tror ikke den indeholder et eneste godt eksempel, altså nogle modelregnskaber så virksomhederne har noget at spejle sig i. Man kunne jo lave, sige, hvis man skulle lave en forretningsmodel eller en risikovurdering, så er der et niveau hvor man lige kryber over gærden, og så er der et niveau hvor man ligger sig i mellemgruppen og sådan her, så er man oppe i top 5 %, ikke? Give nogle eksempler på, hvordan det kunne se ud, eventuelt med praktiske eksempler fra den virkelige verden, men også at man lavede et type K A/S og så brugte det som udgangspunkt og så sige, der er de karakteristika, der kunne man skrive sådan og sådan, og så give nogle eksempler på hvad det er man gør, fordi selv, også med det underrepræsenterede køn, hvordan man fører en politik for det underrepræsenterede køn ud i livet, altså det er jo sådan et eller andet inspirationskatalog man sådan hiver ned baseret på anekdoter og historier man har hørt. Kunne I ikke skrive lidt om det? Jo vi har da lidt træning og har også været ude på nogle messer og snakke med nogle universiteter, studerende og sådan noget, men altså.

Nikolaj: En af de ting vi faldt over var også at når vi gennemgik vejledning og alle de her ting, men der står jo ikke ret meget i forhold til de danske, men de henviser meget til de internationale for inspiration, og sådan nogle ting.

Jens: Hvad tænker du, tænker du på standarderne?

Nikolaj: Ja.

Jens: Ja men det er hvis du som virksomhed allerede er koblet op på Global Compact eller laver en GRI rapport eller under de der principper for ansvarlig investering som finanssektoren er underlagt, ikke? Men det er jo ikke eksempler på hvordan, altså det-

Nikolaj: Det er jo retningslinjer på, hvordan-

Jens: Ja, men, jeg synes ikke man bliver nævneværdigt klogere af bare at blive henvist til Global Compact, du skal stadig ind og sige hvad har de skrevet, altså hvad har de konkret skrevet, er det godt nok at skrive sådan der? De fleste virksomheder, når vi snakker ledelsesberetning, rigtig mange af de der tusind store C'er, de vil helst bare have en ledelsesberetning hvor du bare ændrer datoen, de har jo ikke ambitioner om, det er jo datterselskaber af udenlandske koncerner, måske er det

koncernselskaber, hvor al aktiviteten ligger nede i driftsselskabet, og så altså, altså de har ikke nogen ambition om at den der skal læses, den skal bare overstås.

Nikolaj: Det jo ligesom pligten til at aflægge regnskab.

Jens: Jo men regnskabet der er alligevel nogle tal, der er noget om overskudsgrad og omsætning og antal medarbejdere, der er sådan nogle mere indarbejdede KPI'er.

Nikolaj: Mange af dem har en intern rapportering.

Jens: Ork ja, der er ikke noget ledelsesmæssigt nyt i det der kommer i et årsregnskab fra sådan et sted, det er rigtigt. Men jeg tror flere praktiske eksempler kunne være en vej. Og så tror jeg også pisk og gulerod, ikke? At det vil være godt at statuere nogle eksempler snart for hvad der ikke var godt nok, men altså det er jo- ej det må jeg nok hellere lade være at sige til citaten. Der er ikke nogen tvivl om det minder ikke så meget om et finansielt regnskab, det der skal skrives på det her punkt, så det vil sige, de mennesker der har lavet det, er måske ikke helt synkroniseret med de regnskabsfolk der sidder ude i virksomhederne og skal få det her til at ske. At tro at de så derude mobiliserer og har folk der ved en masse om CSR eller samfundsansvar inden for de rammer der bliver udstukket og at de bare bliver en del af regnskabsprocessen, det er måske også lidt optimistisk. Det kan man de store steder, og det kan man de steder hvor der ligesom er noget at bygge på, og hvor man har en historik og en modenhed, men-

Nikolaj: Det er vel også dem der går forrest-

Jens: Jaja, jojo-

Nikolaj: det er jo dem der har en afdeling for CSR-

Jens: men altså, det var faktisk Mari selv der sagde at, en af de første gange hvor vi begyndte sådan at- det er jo fantastisk at man kan tage en paragraf der fylder en halv side, så kan man skrive en kommenteret årsregnskabslov der fylder 20 sider, og så hvis man skal lave en vejledning så fylder den endnu mere, og når man så skal til at omgå alle de tvivlstilfælde der er, og beskrive alle de situationer der kan opstå med forskellige konstruktioner af koncerner, datterselskaber, associerede selskaber, alt mellem himmel og jord, så bliver det endnu længere. Det tyder på at det ikke er særligt præcist beskrevet, et eller andet sted, ikke? Og specielt det der med forskellige koncernstrukturer

og virksomhedsstrukturer, slet ikke rigtig er blevet -altså man har ikke forstået kompleksiteten af de krav man satte.

Nikolaj: Man har bare taget samlet og sat ..

Jens: Man har sat one fit all og så har man slet ikke tænkt på hvad med det der datterselskab af en udenlandsk mor som ikke har noget råderum overhoved, hvad med det koncernregnskab som i henhold til 128, som skal beskrives som om det var én virksomhed, og man så pludselig får alle de udenlandske enheder med, hvad skal vi stille af krav til at når vi har datterselskaber hele verden rundt, hvilken information skal kræves ind derfra, hvordan har vi sikret os at vi har en koncernpolitik og sådan nogle ting. De ting er jo ikke- de virker ikke som om det helt har været gennemtænkt fra starten af i hvert fald- det der kan ske for nogen virksomheder i den forbindelse, i hvert fald.

Nikolaj: Der er jo heller ikke nogen steder der står at det skal være nedskrevet hvordan de skal formulere sig, der står bare det skal være nogle interne retningslinjer, og hvornår er en politik, en politik.

Jens: Jo jo men en politik kan selvfølgelig gradbøjes, kan du sige, ikke, men i princippet når du har et dansk selskab omfattet af 99a, og det ejer nogle udenlandske selskaber, som man laver koncernregnskab for, for det skal man, så er de udenlandske selskaber omfattet, om de vil det eller ej, så skal de være omfattet af de retningslinjer, politik, guidelines eller hvad du vælger at kalde det, som så måtte gælde for samfundsansvar. Alternativt kan du selvfølgelig skrive at det kun er vores danske selskab, vores danske driftsselskab der egentlig er omfattet af den politik, resten er ikke- har ikke egentlige politikker for samfundsansvar. Det kan være den nemme vej ud, men det er så der, hvor revisor er nød til at sige, jamen de er jo ISA14000 certificeret, så de har en miljøpolitik, de har måske også en arbejdsmiljøpolitik fordi de har en OHSAS18001, så bliver det sådan lidt mod bedre vidende, og vi har også eksempler på virksomheder som skriver, vi har jo ingen politikker for samfundsansvar, men vi gør alt det her, så skriver de fire siders redegørelse som egentlig godt kunne siges at dække, men hvor de tror at de ikke kan slippe afsted med at ikke bliver vurderet i den kontekst, ved at sige, vi har ikke politikker for samfundsansvar, men det har de så et eller andet sted alligevel. Hvad gør revisor så? Så der er alle mulige snedige måder at, som ikke altid er, synes jeg, er håndteret eller beskrevet i vejledning og lovgivning.

Nikolaj: Det kan vi kun nikke genkendende til, i forhold til vores gennemgang-

Jens: og så kan man sige hvis- det var der jeg kom fra, jeg tror da Mari sagde efter et par år og vi evaluerede på det her, så siger hun, ja, vi vil jo ikke pege fingre af nogen, nu må vi lige se hvordan det går, og lige få skaffet en god udvikling og jeg har det sådan lidt, prøv at høre, det er lovgivning, altså kan man opfylde lovgivningen, eller kan man være lidt i opfyldelse af lovgivningen, altså hvorfor bliver det gradu- enten opfylder man lovgivningen eller også opfylder man ikke loven. Der kan da ikke være noget midt imellem, det er da et ja-nej spørgsmål, er det ikke?

Nikolaj: Ja, så skal man hen og implementere ligesom i GRI, hvor man har forskellige steps. Det ved jeg ikke om det-

Jens: Øh, ja men det har man både og altså – det ved jeg ikke, du kunne jo godt sige at du kunne have en eller anden. Men så skulle man have lagt ind i lovgivningen at du kunne sådan, ease ind i det her over en tre-fire årig periode eller hvor længe der nu skulle gå. Nu kan vi se her om et år eller to når 99b kravene de første der har sat de der lange ambitiøse mål på en tre-fire-fem år, de begynder at komme her næste år, '17, ikke? Lovgivningen fra '13 og man foreslog fire år, så der bliver rigtig mange selskaber næste år der skal sidde og krænge deres hjerte ud for at finde på gode forklaringer på hvorfor de ikke har nået målet. Og hvad vil man gøre ved det? Hvis de ikke har nået målet, hvis ikke forklaringen er god nok, eller hvis altså, det er jo elastik i metermål, og som sagt langt størstedelen af de her regnskaber bliver jo aldrig læst af interessenter. Der er nogen af dem der gør, dem der er PIE virksomheder eller børsnoterede eller store nok i kraft af at de være Lego eller Danfoss eller noget, men der er jo rigtig mange virksomheder som ikke bliver læst, og så kan man jo godt sige når man søger job, ah, jeg vil ikke arbejde for dem, fordi de havde ikke en politik for ligestilling, eller dem her de har ikke nogen samfundsansvarsredegørelse i ledelsesberetningen, men det er jo ikke virkeligheden, så. Og der ved jeg ikke rigtig hvad man fra myndighedernes side vil gøre, men altså når det så er sagt, igen, hvis glasset er halvt fyldt, for eksempel på 99b, alle de virksomheder vi har været igennem, jamen jeg har været overrasket over hvor relativt mange virksomheder, der fordi de fik sat en mål på bestyrelsesniveau, det øverste ledelsesorgan, egentlig formåede at få flyttet sig på det punkt, fordi det der med som bestyrelse, der har man jo en indarbejdet holdning og opfattelse af det der med at arbejde med mål, er det mit indtryk mange steder i hvert fald, og det vil sige, de kan jo ikke have siddende på sig at der er mål de har fuldstændigt negligeret igennem fire år. Så det at det er blevet sat op som mål, fordi at det var et krav om at man lavede et mål, har faktisk flyttet lidt. Ikke flyttet så meget som man håbede og heller

ikke flyttet det hele, men dog noget. Virksomheder som jeg tænkte, de har aldrig set kvinder i den her branche, de vidste ikke engang hvad de skulle kigge efter, de har alligevel formået og finde nogen, og det er jo derfor også der er lempet i den seneste version af vejledningen, hvor hvis man nu sad fem og havde fundet en, at man så ikke behøvede simultant at sætte sig et nyt mål, så man næsten blev straffet for sin gode indsats, eller hvad man skal sige .. at man fik lov til at køre perioden igennem med den ene, og det at man havde nået målet så man lige fik et pusterum inden man så i næste periode sagde, nu har vi en, så må vi have en til indtil vi har de fyrre procent vi skal have, så må vi se hvad vi så gør, ikke? Så. Så der er, ja, det er et lidt differentieret billede af hvordan det her bliver efterlevet, men, der er stadig et stykke vej til at alle i hvert fald er i overensstemmelse.

Nikolaj: Nu ved jeg godt, vi ikke har været inde på, men nu sidder du også inde i CSR-rådet, kunne vi ikke se hvordan-

Jens: CSR-udvalget- rådet lyder flot, det kunne være vi skulle-

Nikolaj: -ændre navn dertil- ja, hvordan håndtere man alle de her, hvordan ser man på det fra udvalgets side?

Jens: Jamen, CSR-udvalget bruger vi jo sådan set til at prøve at hjælpe hinanden til at have en nogenlunde ensartet tilgang til hvad der er godt nok, og hvordan vi vurderer de her ting og forsøger også at agerer sparringspartner for styrelsen og bruger også det til at få afklaret tvivlsspørgsmål og fælles interesser. Der har været forhold ind imellem hvor vi sagde, vi er stødt på den her struktur, hvad gør man så, den der lempelse der kom i 99b, hvor man kunne nøjes med at redegøre for de danske selskaber i stedet for at tage hele koncernen med, det var jo, jeg ved ikke om det var alene i kraft af os, men vi havde i hvert fald det spørgsmål på blokken længe inden at det sådan ligesom var noget der gik op for virksomhederne og længe inden at erhvervsstyrelsen selv var opmærksom på at det egentlig var et problem, og der brugte vi CSR-udvalget til så at sige som branche at tale med én stemme og stille de spørgsmål til den relevante myndighed som vi havde behov for at klare noget overfor -så jeg tror ikke at vi har på den måde fælles fodslag i forhold til hvor strikt man skal administrere det, eller hvad man kan slippe afsted med, jeg tror nok vi har ry for som hus, at være lidt mere sorte, at når ikke det står mere præcist end det, så tager vi det som vi kan nøjes med, og så er det det, hvor i hvert fald når jeg hørte Helena fortælle om det så var hun da mere obs. på at vi skulle rådgive i forhold til at de skulle lægge sig højere end kun lige op over, ikke?

Nikolaj: Hvordan gør- altså CSR-udvalget har ikke gjort noget i forhold til at sige, bring det her længere tættere på- hvornår er -udover når der har været specifikke tilfælde-

Jens: Nå men altså man kan sige, nej altså både og, altså vi har lavet tjeklisterne, som for alle revisorer giver mulighed for at gå ind og have en fælles tilgang til det, og det er jo egentlig bare en forlængelse af lovgivningen, der er jo ikke noget nyt i tjeklisterne på den måde, vi er jo ikke gået ind og stillet øvrigt hårdere krav eller forventet mere af virksomhederne end der ligger i lovgivningen, det er ikke vores opgave. Jeg synes som sagt at når der har været tvivl, så har vi forsøgt at få sparret indbyrdes og afstemt indbyrdes, hvad er egentlig, hvad er problemet i det her, så har vi rejst det over for erhvervsstyrelsen, og haft møder med dem løbende og dialog med dem om hvordan det skulle tolkes, og det må være i virksomhedernes interesse, også at vi har en fælles tilgang til hvordan det bliver administreret, så der ikke er forskel på PWC eller Deloitte eller E&Y der er ens revisor, ikke? Og vi giver jo også eksempler fra tid til anden, altså jeg tror også nogle af de publikationer vi har lavet ind imellem giver inspiration til hvor man kan kigge og hvad virksomhederne kan bruge i den relation til at kunne redegøre for de her ting, men vi går ikke ind som sådan og sætter regler der ligger højere eller stiller højere forventninger til virksomhederne end lovgivningen fordrer.

Nikolaj: Det bliver spændende at se om der kommer noget med de nye regler og den nye påtegninger der kan komme noget-

Jens: Jeg har ikke hørt at der skulle komme noget. Det er jo en erklæringsstandart der laves om, det er jo ikke revisors rolle ift. regnskabet, så jeg tænker egentlig ikke at man- kunne godt være at man i erklæringsstandarten ønskede, det kan I jo prøve at undersøge, om man der ønsker en mere udførlig beskrivelse af hvad det er for et konsistentstjek man laver på ledelsesberetningen. Jeg tror det ikke, men I kan jo prøve at se om det ligger noget der også, om det også bliver længere, det man skal som jeg husker er at man skal ind og beskrive de risici man har identificeret for at kunne lave den revisionsplan, og de resultater man så er kommet op med, og det har jo ikke betydning for ledelsesberetningen, så at sige, så jeg tror egentlig ikke at opgaven er øget eller ændret, eller redegørelsen er ændret ift. ledelsesberetningen, det kan I prøve at tjekke, jo.

Nikolaj: Det tror jeg var lidt det vi var ude efter.

Jens: Jeg tror også vi har været rundt om det.

Nikolaj: Det er jo lidt det der, krav i metermål, eller elastikmål, som- Vi har selv siddet og analyseret 170 regnskaber, ikke? Eller prøver på at komme igennem dem, for at kunne sammenligne lidt med de undersøgelser der er lavet tidligere -vi kan jo bare se at -jo der er nogle forbedringer men man hælder stadig til at revisoren slet ikke-

Jens: Jo men der er forbedringer, altså i starten der har der hele tiden været den her tredeling, du skulle have en politik, en indsats og et resultat der skulle gå inden for det samme emne, hvor de første år derefter '08, det kunne man jo ikke forstå, det var de ikke særligt gode til, der gik meget af vores kommentering på at de havde en miljøpolitik og så skrev de om arbejdsmiljø og så konkluderede de på noget om korruption måske. Det er de blevet bedre til, helt sikkert, de er også blevet bedre til at finde de rigtige, lægge ansigtet i de rigtige folder, have de rigtige formuleringer omkring indsats og sådan nogle ting, så kan man sige at man godt kan se at det stod der også forrige år og forrige år igen, I har bare flyttet årstallet, men sådan er det jo med dele af ledelsesberetningen, der er jo nogle af de ting der er lidt mere rigide, governance afsnittet bliver heller ikke lavet om hvert år, selvom man måske godt kunne forvente det, ikke? Så, så det synes jeg virksomhederne er blevet bedre, men der hvor det måske så mangler for eksempel for indsats for det underrepræsenterede køn, eller for politikken der, er det så godt nok? De laveste fællesnævnerne der ligger om at være på messer og når man laver search and selection så skal man have både mænd og kvinder som kandidater, det beder man headhunterfirmaet om at levere, er det nok? Hvad siger styrelsen til det, hvad havde de forventet, det er der ikke nogen der ved lige nu? Lige nu er det ved at de der ting de spreder sig, og folk finder ud af, nå okay, hvis vi nøjes med det, så kan vi nok også lige krybe op til det her, så begynder der at etablere sig sådan en praksis omkring det, ikke? Men der kunne det da være fint at man fra styrelsens side sagde, ej det er fandme uambitiøst, eller, jamen det er fint, nu har I alle sammen forstået at det er de ting I skal lægge vægt på, de fleste af jer gjorde det allerede, fordi, hvem vil ikke gerne forsøge at holde på sine medarbejdere, hvem vil ikke gerne kunne sige at de tilvejebringer lige muligheder for drenge og piger i karriere forløber og sender dem på MBA osv. hvem vil ikke kunne sige at de egentlig ikke ønsker at give afkald på 50 % af befolkningen når de skal have nyt talent, for det er jo det der sker, det er- man har brancher hvor der kun er mænd, så er der 50 % af de kloge hoveder som man ikke får adgang til. Det kan nogle gange få folk i ledelsen til at tænke lidt når man siger det til dem, men... Men også kun en gang imellem. Så der hvor man godt kunne trænge til at få etableret, skal kravene øges, eller skal det

være, er det okay, er det ambitiøst nok? Jeg ved ikke hvor mange, der er vel undersøgelser også viser hvor mange kvinder der er kommet i bestyrelser siden det er trådt i kraft, men er det en vedvarende udvikling, eller er det bare nu, hvor man tog de der 30-40 der var på markedet og satte ind nogle steder og i takt med at de bliver pensioneret så glider det tilbage til niveauet fra før, altså, det ved jeg heller ikke.

Nikolaj: Men nu som jeg hører på dig, din anbefaling til erhvervsstyrelsen, eller styrelsen det ville være at komme med en vejledning der ligesom indikerede på om der skulle være noget branchesegmentering eller-

Jens: Arh brachesegmentering, det synes jeg er at stikke hovedet i busken et eller andet sted, det kan ikke være rigtigt at man har brancher, hvor- altså så er det et spørgsmål om at ændre noget kultur i hvert fald, og det tror jeg nogle af de brancher ville have rigtig godt af, hvis de så gik foran og ændrede noget kulturelt, således så man også som kvinde kunne se sig i sådan en virksomhed, i stedet for at løbe skrigende væk bare fordi det var stålindustri eller skibsfart eller hvad det nu kunne være-

Nikolaj: Fodboldklub.

Jens: Ja, fodboldklubber, eller landmænd.

Nikolaj: Men så er det mere at der kommer nogle forslag til hvad er bedst practice på de her områder, hvor-

Jens: Hvad kunne den gode indsats bestå i, hvordan vil man redegøre for den gode indsats, hvor meget skulle der ofres? Så er der nogle virksomheder der vil sige, der, der kommer vi aldrig til at krybe under radaren for det der, og så er der andre der siger, nå men det gør vi jo faktisk rigtig allerede, men det var jo ikke vores indtryk at det var det vi skulle skrive, vi havde indtryk af at vi skulle skrive hvis vi havde noget ekstra, noget mere eller nyt, men det er jo ikke nødvendigvis tilfældet. Meget af det her, mener jeg jo, kan redegøres for ved at man går rundt til de rigtige mennesker og spørger hvad er det lige vi gør på det her område, er der noget af det vi kan genbruge i den her kontekst, altså praktisere det på en ny måde, og så sige det er samfundsansvar eller det er det underrepræsenterede køn.

Nikolaj: Hvad er klimapåvirkning, hvad er miljø, altså forstå mig ret-

Jens: Jaja, men dybest set alle virksomheder i den her del af verden har jo sparet på energien de sidste mange år, og bare fordi du ganger det med en omregningsfaktor og så kalder det CO₂ så ved alle at det er klima og så har vi alle sammen en holdning, så er det jo din energispareindsats du skal beskrive, ikke din klimaindsats, og det, ja, så er det jo ikke så svært lige pludselig, og miljø så kan du nok finde du også af økonomihensyn spare lidt på vandet og måske også sortere lidt på din affald, så er den ged barberet, og så er der i forhold til menneskerettigheder, ja, men så laver du måske nogle screeninger ift. at din leverandør både skal opfylde nogle finansielle krav, altså have en bankgaranti måske, ikke have svindlere i bestyrelsen og sådan nogle ting, det handler måske- der kunne du måske godt kæde lidt i retning af at det handler om menneskerettigheder, fordi du jo heller ikke ønsker at blive associeret med de her slavearbejder, inddrog folks pas når de arbejdede på deres fabrikker, eller hvad det nu kunne være.

Nikolaj: En af de ting vi synes var sjove da vi gennemgik, det var at mange henviste til når de havde en leverandør ift. menneskerettigheder, så havde de code of conduct, men de beskrev aldrig hvad det bestod af.

Jens: Nej nej, og det ville jo være der hvor en code of conduct være et naturligt første trin, derfor de første år når man skriver menneskerettigheder så accepterede vi jo ofte en indsats der gik på at man havde formuleret en code of conduct, og så året efter, vi har formuleret en code of conduct- nej det gjorde I sidste år, hvad gjorde I i år? Og så bliver de sådan lidt mere tænsomme, ikke? Men det er jo klart at hvis du har den code of conduct så bør den følges op med, i år der har vi fået de vigtigste 50 leverandører til at skrive under på den her code of conduct, og så året efter, i år har vi også i forbindelse med at vi var derude og indgå kontrakter for det næste år, så gik vi lige rundt på fabrikken og tjekkede at den her code of conduct faktisk blev overholdt, det gjorde vi måske fem steder. Jeg ved ikke hvad ambitionsniveauet skulle være, men et eller andet passer med hvor mange man har og hvor mange ressourcer man agter at smide efter det, og den der naturlige udvikling, er der bare ikke, altså folk stopper ved at de har en code of conduct at de i år har tvunget yderligere syv leverandører til at skrive under og så er det ligesom det, ikke?

Nikolaj: Men der står ikke rigtig hvad de der cond- hvad er- for nogle krav de stiller ift. leverandøren, der står bare at de har en code of conduct de implementere

Jens: Og det er det måske også gør det lidt vanskeligt, men ofte vil du have en code of conduct der er understøttet af nogle mere firkantede forventninger i form af en tjekliste, eller et eller andet, som du kan tage ud og under armen-

Nikolaj: Der står jo i lovgivningen at du skal beskrive hvad din politik overordnet, altså det er jo ikke, men-

Jens: Nej, det er rigtig, og det er derfor jeg siger at der savner vi nogle gode eksempler for hvad en naturlig udvikling kunne være, for hvis de nu skrev det der omkring at de egentlig screenede leverandører og der også var nogle enkelte spørgsmål ift. hvad gør I egentlig på klima, har I en klimapolitik, hvad gør I på arbejdstagerrettigheder, hvad har I- giver I jeres medarbejdere ret til at organiserer sig, må de forlade virksomheden uden at I kommer efter dem, og sådan nogle ting, hvis de nu kunne redegøre for det, så var vi faktisk over i noget af det due diligence proces -agtigt de skal til at redegøre for med de nye krav, ikke? Og det er altså nogen gange lidt øjnene der ser -ser det fra den ene eller den anden side, forstået på den måde at de fleste virksomheder har et eller andet der kan ses i den sammenhæng, og det skal måske lige tunes lidt, og det skal måske lige udvikles lidt mere, men så er de egentlig der hvor de skal være, så det er også lidt nogen gange at kigge på de der nye krav som at, ah, så svært er det heller ikke, vi skal bare lige have skrevet det på den rigtige måde, men de her dele omkring ledelsesberetning, nok ledelsesberetning generelt, er noget af det der i regnskabsmæssig sammenhænge altid ligger til sidst i processen, og når jeg kommer ind over, så er det altid, ja, vi skulle egentlig have sendt til bestyrelsen i går, men hvis du ser på det nu, så kan du måske lige få en time, så vil vi gerne have svar om vi efterlever kravene? Det er jo bare ikke fedt, et eller andet sted, fordi så har vi ikke tid til at nå at rådgive og vi har ikke tid til at nå at sige til virksomheden at I burde nok gøre lidt mere ud af det her og her, men det er jo den vægt der nogen gange bliver lagt på ledelsesberetningen, specielt den her del af ledelsesberetningen I hvert fald, så, vi skubber lidt i hvert fald, altså jeg er ikke sat i verden for at redde verden på den måde, men jeg vil gerne vise virksomhederne at de kan både redegøre for at de gør en positiv forskel når det er tilfældet, og at de opfylder loven, og når de to ting går hånd i hånd, så tror jeg egentlig alle har glæde af det, også omgivelserne og samfundet. Men jeg kan ikke have ambitioner på mine kunders vegne, det er deres egen sag, jeg skal bare sikre at de opfylder loven, så det ikke er vores røv der er i klaskehøjde.

Nikolaj: Det er klart. Der er ikke andet lige. Lige umiddelbart synes jeg vi er kommet godt omkring-

Jens: Altså det der med hvem der er gode og dårlige, der er det jo næsten at gå ind og- det er de store der er bedst, ikke, og de børsnoterede i særklasse, de har nogle andre interesser der lægger vægt på dem, også end bare lovgivningen, og dem der er dårlige det er selvfølgelig holdingselskaberne, og de der små, dem der lige er blevet store C, de har et problem for de har aldrig prøvet det her før, de kommer fra en paragraf 99 hvor de kan skrive, ja, så har vi et par patenter og det er vigtigt for os at vores medarbejdere bliver så længe som muligt, og deres udvikling her i huset, det, ja. Så. Men det bliver interessant at se 99b i '17, når alle de her søforklaringer de kommer på bordet-

Nikolaj: og se dem i 2018 når alle de C store-

Jens: Når ja, og så i '18 når de nye 99a krav er blevet implementeret på de resterende 1.000, ikke? Ja, det er rigtigt.

Nikolaj: Men ja, der er mange der har stillet mål til '17. Altså '18.

Jens: Men det det også er ramt af det er jo, altså nu har man nedlagt rådet for samfundsansvar, og laver så det her dialogforum i stedet for, den nuværende regering er ikke mindet for det her, så chancen for at erhvervsstyrelsen får lov til og hjemmel til at lave nogle undersøgelser der sætter nogen i gabestokken er nok til at overse. Der er rigtig mange der synes at det her det er overadministration allerede, ikke, så der kommer nok ikke noget til at ske, sådan med den nuværende regering ved roret ift. at skærpe kravene yderligere, så der bliver det en skrive og en revisor og en kommunikationsøvelse at få det her masseret et sted hen hvor både revisor og virksomheder kan leve med hvordan det står, om det så reelt medfører en forbedring det fortaber sig lidt mere i horisonten.

Nikolaj: Ja.

Jens: Og så nøgleordet, det er jo forretningsunderstøtten. Jeg synes jo stadigvæk at de virksomheder hvor det her forretningsmæssigt kan gøre en forskel, de skal lægge sig i selen, men der er jo rigtig mange virksomheder hvor det ikke betyder så meget, altså at huset her, eller Deloitte for den sags skyld, skulle have en klimapolitik, ah – jo hvis klimapolitikken gik på at vi skulle rådgive vores kunder om at der skulle ligge nogle besparelser, men at spare på huset her eller spare på Bryggen derude,

det er måske sådan lidt, hvad kan vi flytte ved det, ikke? Vi skal selvfølgelig tag egen medicin, men det er måske ikke der at de væsentligste påvirkninger ligger. Så forvente at vi har forkromet klimapolitik osv. det er måske også sådan lidt.

Nikolaj: Men ville det i sådan et tilfælde være tilstrækkeligt at nu har vi et par eksempler, men tilstrækkeligt, at sige at vi er i den her branche, vi har det her, vi kan ikke se at vi skulle have nogen politikker-

Jens: Med de nye regler så bliver det nemmere, fordi når du har beskrevet din forretningsmodel så skal du beskrive hvad det er for nogle risici du har i relation til samfundsansvar, og hvis du nu kan sige, jamen klima er ikke en risiko for os, det gør ikke nogen forskel for PWC eller Deloitte at have en klimapolitik, fordi der er ikke nogle risici forbundet med klima, altså det er en marginal omkostning, og vi sparer selvfølgelig på energien hvor vi kan, men en decideret klimapolitik har vi ikke, så har du jo redegjort for hvorfor du ikke har den klimapolitik, for der er ikke nogen risiko, så det der med at det nu bliver til at følg-eller-forklar-princip er jo egentlig okay når du ligesom skal redegøre for at når ikke der er en risiko så giver det heller ikke mening at finde en politik.

Nikolaj: Så på den måde er der jo nogle fordele ved den nye, altså-

Jens: Det bliver i hvert fald nemmere at følge en argumentation, hvis du har den der kronologi, du starter med en forretningsbeskrivelse og så en risikovurdering der så fører til nogle politikker, nogle indsatser og nogle resultater, og resultaterne anvender KPI og hvis du har dem, og en del af indsatsen handler om due diligence, så er der et naturligt flow igennem hvordan man gør det, det er ikke det vejledningen lægger op til, der kommer det sådan lidt mere hulter til bulter, og risikomæssigt så er det jo også det, at vi har et stort energiforbrug så vi er en risiko for vores omgivelser, nej, en risiko for en virksomhed, det er en risiko ude i horisonten som er ved at manifestere sig hvis ikke vi imødegår den. Så risikoen er at fordi vi har et stort energiforbrug så er vi i risiko for at når energipriserne stiger at vi får øget omkostning, eller der kommer noget øget lovgivning som vi skal være opmærksomme på, altså udefra ind og ikke indefra og ud. Vejledningen lægger an til det indefra og ud, det er sådan lidt søgt synes jeg, og det tyder nok også på at det ikke er regnskabsfolk der har skrevet det nødvendigvis. Så det.

Nikolaj: Sådan er det jo typisk ikke altid

Jens: Nej det er bare, ja. Hvis man gerne vil have integration til den finansielle del, som også er en del af ledelsesberetningen, så kan det ikke nytte noget at man operere med et andet risikobegreb end man gør i det finansielle regnskab

Nikolaj: Det vil være to separate dokumenter.

Jens: Ja, lige præcis, og så er det hele det der med når vi skal afrapportere, før skulle det stå, altså før skulle det stå som en samlet redegørelse med en overskrift, det kan man jo ikke hvis man skal genbruge, ellers så bliver det i hvert fald dobbeltkonfekt når man har to forretningsmodeller, for den ene skal stå i 99a afsnittet og den anden stå i den finansielle del af ledelsesberetningen, det giver jo heller ikke nogen mening.

Nikolaj: Men vi er jo også begyndt at bevæge os væk, i og med at vi fik den nye-

Jens: Det ved jeg ikke om vi er, for om et år eller to så vil man gerne kunne XBL indrapportere 99a og b også, det er derfor man gerne vil samle det under et afsnit, så man har et sted at hash tage, ikke? Men i de nye 99a krav så bliver det sværere at samle det et sted, så bliver det også sværere at lave XBL rapportering på det, medmindre man laver det som en KOP-rapport, eller en supplerende beretning i hvert fald, så.

Nikolaj: men dem kan man jo ikke XBL indberette, de separate rapporter-

Jens: Nej du kan jo hash tage dem, eller lave et link eller et eller andet, jeg ved ikke hvor meget man må lægge ind i sådan en XBL-ting der, men det korte af det lange er i hvert fald at det vil blive spredt over hele ledelsesberetningen og det har de sådan stiltiende accepteret at det er måske meget fornuftigt fordi man skal have den der samhörighed med den finansielle beretning, at man ikke skal have det hele gentaget to gange, ikke? Så. Yes. Skal I så arbejde med CSR når I er færdige? Eller er det sådan lige? Jeg har rigtig mange cand.mag.aud'ere som gerne vil skrive om det her, men jeg synes ikke jeg ser så mange af dem bagefter.

Nikolaj: Du mener de bliver skræmt væk, eller hvad?

Jens: Nej jeg tænker også når man har gået så lang tid for at blive statsautoriseret revisor, eller for at blive revisor, så kører man jo ikke CSR vejen. Det er jo svært at blive statsautoriseret på det her, ikke? Man skal jo ligesom være rigtig revisor eller finansiell revisor for at det giver mening?

Nikolaj: Men du er statsautoriseret ikke?

Jens: Nej nej, jeg er civilingeniør.

Nikolaj: Nå okay.

Jens: Nej, vi bruger ikke så mange. Vi har en enkelt cand.mac.aud i teamet.

Bilag 6 – Interview med Tim Kjær-Hansen

Nikolaj: Nå, som sagt så vil jeg gerne høre din holdning til revisors udtalelse om ledelsesberetningen, hvordan den nuværende erklæring er, og hvad for noget arbejde som du gør dig i forbindelse med at du skal læse sådan en ledelsesberetning. Om du kunne sætte nogle ord på det?

Tim: Jamen altså jeg har jo været med fra dengang hvor man også skulle revidere ledelsesberetningen, og det var en stor lettelse da vi kom til at vi skulle gennemlæse den for konsistens, kan man sige. Fordi hvordan reviderer man en ledelsesberetning, hvordan reviderer man de fremadrettede udsagn, hvordan reviderer man sådan nogle ting. Så det var faktisk en temmelig umulig opgave at revidere, og så nogen gange var der nogle markedsprognoser, og hvad skal man sige, nogle oplysninger i ledelsesberetningen som ikke, altså nogle talmæssige oplysninger som man så også på en eller anden måde skulle revidere. Og det er jo så faldet bort nu, altså i revisionen, men hvor vi så stadig skal forholde os til konsistensen i ledelsesberetningen i forhold til den viden vi i øvrigt har omkring virksomheden og det vi har, hvad skal man sige, fundet i vores revision, om det giver et- hvad hedder det, redeligt- hvad hedder udtrykket? Det er ikke retvisende. Der er det der ord, som-

Nikolaj: Altså i forhold til hvad vi giver væk?

Tim: Ja altså det skal give- hvad er det de skriver i deres ledelseserklæring? Det er ikke et retvisende billede. Pålidelig redegørelse eller noget i den stil. Og det vil- for mig betyder det at der må godt være lidt frihåndstegning, altså der må godt være lidt vision og lidt ambition og hvad skal man sige, ikke regnskabsbaserede oplysninger omkring markedsudvikling, eller forventninger til marked som vi ikke skal forholde os til i detaljer, men vi skal for eksempel hvis det er nogle resultatmål, eller nogle forventninger til årets resultat, going forward, at vi så selvfølgelig tjekker at det hænger sammen med de budgetter vi har set. Eller altså at det ikke afviger markant, og hvad er så markant? Jamen altså det skal ikke stemme på kroner og øre, men det skal være inde for fornuftigt niveau, og der kan være- siden vi har set et budget kan der være sket ændring og der kan være holdt møder siden, og så har man fundet på noget andet, ikke? Så hvis det afviger væsentligt, og det er jo så ikke vores sædvanlige væsentlighedsbegreb når vi laver revision, men kan jeg forstå det tal der står der, og hvis jeg ikke kan, så skal jeg forholde mig- så spørger jeg ind til det. Men der kan godt være

markedstal, for eksempel hvis man kigger ind i en ejendomsvirksomhed, hvordan har markedet bevæget sig, og så den der almindelige kendskab man har til markedsudvikling, lyder det fornuftigt?

Nikolaj: Jeg tænker bare, nu siger du selv at det der med at det var svært når det var revision, hvordan altså skulle ligesom have revideret hele den der- men jeg tænker også, hvordan skal man sikre sig at man er kommet nok igennem i forhold til det her med at man har gennemlæst, og forholdt sig til regnskabet i øvrigt, altså hvornår har man tilstrækkeligt, hvordan vurderer man?

Tim: Ja, altså som jeg siger, hvis du har en brancheindsigt i den branche, altså som virksomhed så måler du jo i forhold til det du ellers hører om branchen, hvis det er en branche hvor du ikke har så meget indsigt, eller hvor den ikke er så meget oppe i nyhederne, jamen så læser du det, eller gør jeg, hvis, nu for eksempel, hvis der nu er en forventning om at markedet skal eksplodere næste år, så, og de sidste fem år har det bare kørt helt ad helvede til, jamen så sige, jamen hvor har I det fra? altså hvad er det baseret på grund af? Hvis de henviser til de markedsanalyser de har fået lavet, og der er de her trends i markedet, jamen så kunne jeg måske hvis det stikker af i forhold til, altså hvis de prøver at udtrykke noget som jeg ikke forstår, så spørger jeg om hvor de har det fra, og hvad det er baseret på, og så kan det være de giver mig en markedsanalyse eller noget andet, en artikel eller et eller andet, og det har de så refereret til fornuftigt. Altså den, der er god konsistens mellem det de så viser mig, og det de har skrevet i deres ledelsesberetning, og for mig er det egentlig nok.

Nikolaj: Så hvis nu, nu kører vi over på CSR, så hvis man nu havde en miljøpolitik, ville du så være nede og se miljøpolitikken eller ville du-?

Tim: Det ville igen komme an på hvor vigtigt miljø er for virksomheden, fordi hvis den er vigtig, hvis det nu er, hvad skal man sige, en forurenende virksomhed, så er det jo også noget der står i nogle bestyrelsesmøde referater og lignende, hvordan det er blevet behandlet og hvad man har så gjort ved det, men der er heller ingen tvivl om at hvis man tager sådan noget som CSR i det hele taget, så mange steder bliver det behandlet meget stedmoderligt altså hvor man finder på noget til lejligheden for at leve op til compliancekravet. Og så nytte det bare ikke at spørge efter yderligere, for der er ikke yderligere, og der er det for mig vigtigt at vide det, at det er noget der er skrevet til lejligheden, for at komme videre i compliancekravet, og selvfølgelig adressere det og sige, I kunne gøre mere her?

Nikolaj: Oplever du ofte, at nu sidder du primært med C-stor, du sidder vel ikke med børsnoteret så meget?

Tim: Jo jeg har en enkelt børsnoteret.

Nikolaj: Okay, kan du se nogen forskel i forhold til hvem der behandler CSR mest?

Tim: Ja, altså jo større virksomhed jo mere professionel er de omkring, men det har meget at gøre med hvilken branche de er i, og hvor meget fokus der er på det, altså hvis der er meget public interest i det jamen så gør de også mere ud af det. Der er kæmpe stor forskel på dem der lever en CSR-strategi i hele deres forretningsmodel i forhold til dem der siger, det er bare noget vi skal skrive noget om for at opfylde nogle mindstekrav.

Nikolaj: Kan man godt vende den om, og sige, at der er måske ikke behov for at lave krav på C-mellem eller om rapportering på CSR fordi den vil komme-

Tim: C-stor.

Nikolaj: Undskyld, på C-stor, hvad hedder det nu, fordi den vil komme med markedskræfter, fordi der vil være en branche og der vil være mediebevågenhed der vil efterspørge det alligevel?

Tim: Det ved jeg ikke, det er den der diskussion om kan skal sætte kvotekrav eller om man ikke- man skal gøre det på den her frivillighedens basis, eller følg eller forklar-agtigt. Det jeg synes der er fuldstændig urimeligt det er at det er os der er sat ind som vagthunde, og at vi hvis man ikke har de rigtige overskrifter med og hvis man ikke har skrevet noget om politik og de der tre overskrifter, jamen så skal vi have en supplerende oplysning eller jeg ved ikke hvad det hedder i den nye standard, men så skal vi skrive det i vores påtegning, og hvis vi ikke gør det, så kan vi få bøder men ledelsen, der er ingen straf eller konsekvens for ledelsen ikke at gøre det. Det virker fuldstændig tåbeligt. Altså fuldstændig tåbeligt. Men jeg tror det er den eneste måde som myndighederne siger det- det presser vi ned over revisorerne for at tvinge den, den vej. Det er jo bare den virkelighed vi lever i. Det er ikke noget med os at gøre. Så, om man skal have det for alle C-stor, jeg synes selvfølgelig at alle virksomheder i større eller mindre grad tænker over det, men det er også bare meget bureaukrati at lægge på de små C-stor virksomheder. Jeg tror så på at hvis man er i en branche hvor det er relevant, så vil det også komme, og så vil man tænke sustainability eller- altså fødevarerbranchen for eksempel, det er et krav fra kunderne at man gør noget så det er vedvarende;

det kommer fra kunderne, det er en meget bedre driver end det offentlige. Altså det er jo det samme med det der diversifitet, og man skal have nogle måltal og ambition, altså der blev grint af det mange steder og man gider det ikke, men altså man kommer alligevel til at tænke over det, og jeg tror bare det er en lang lang lang rejse man er på, at gøre folk mere bevidste om hvad der egentlig ligger i det.

Nikolaj: Hvordan er din rolle i forhold til kommunikation af det her til kunden, er det en stor byrde i forhold til at skulle forklare?

Tim: Ja, meget. Fordi de typisk ikke har ressourcerne til at sætte sig ind i de formelle lovkrav og så, de sætter sig ikke ind i hvad reglerne er, og så skriver de et eller andet som hverken er fugl eller fisk, og så kan man bruge massere af tid på at rette det til sådan så det i hvert fald bare ikke totalt dumper når det- hvis det bliver taget ud til noget kontrol. Så i relation til det, der- hvis det er- hvis det ikke på nogen måde interesserer virksomheden, så går jeg efter og sikrer at absolut minimumskravet er overholdt og så ved jeg godt at det der er skrevet det ikke kan dokumenteres yderligere.

Nikolaj: Hvordan tænker du sådan at regnskabsbruger opfatter vores erklæring på ledelsesberetningen, altså nu er I stadigvæk i kobling til regnskabet, vil de stadigvæk, tror du, har en opfattelse af jamen så har revisor stadig også revideret den, forstå mig ret, og har fuldt styr på alt der står i den. Nu ved jeg godt at jeg lige vender den om.

Tim: Er det hele ledelsesberetningen?

Nikolaj: Ja, for det er jo det vi erklærer os på-

Tim: Det har jeg ingen anelse om. Jeg tror- der er ikke ret mange læsere der forstår den tekniske sontring vi laver imellem at gennemlæse og revidere. Jeg tror det falder helt naturligt at de siger man ikke kan revidere tekst, altså oplysninger.

Nikolaj: Men man kan jo godt få den revideret som sådan få en separat påtegning-

Tim: Ja, men jeg tror ikke man kan skelne, altså jeg har ikke, efter at det blev ophævet har jeg ikke revideret nogen ledelsesberetning, og ikke blevet bedt om det. Så det er meget naturligt at det er en gennemlæsning og et konsistentstjek, og hvad læserne forventer? Jamen de forventer selvfølgelig at der ikke står noget der er forkert, altså og at det er sådan nogenlunde ædrueligt det der står.

Nikolaj: Men det var mere om den havde en betydning bortset fra revisors synspunkt selvfølgelig, men for regnskabsbrugeren om man har- gik fra at den blev revideret til nu kun at blive en udtalelse.

Tim: Det tror jeg ikke har haft nogen betydning overhovedet. Det har bare gjort det- det har fjernet den problemstilling at vi skulle revidere noget som ikke kan revideres, så på den måde er det jo rigtig fint.

Nikolaj: Jeg ved ikke om du er bekendt med at der kommer nogle nye regler her til CSR det her med at man går mere over til følg eller forklar som bliver implementeret på de 50 største her i 16' og så følger resten af C-stor og opefter med i 18'.

Tim: Jeg er ikke sådan helt skarp men jeg ved godt der kommer noget.

Nikolaj: Men er det noget I er begyndt at snakke med kunder om nu, eller?

Tim: Nej.

Nikolaj: Nej. Så du har ingen idé i hvordan de vil reagere eller på anden vis?

Tim: Nu har jeg ikke en af de 50 største.

Nikolaj: Nej nej. Men det kunne godt være.

Tim: Altså I bund og grund så fylder det jo ikke ret meget sådan i løbet af et revisionsår, det er jo først når man er begyndt at nærme sig, og hvis der så har været problemer sidste år, så er jeg alert på at adressere det, har jeg nu husket at tænke den her ind i processen, har jeg overhovedet tænkt, har I tænkt ledelsesberetningen ind i jeres process eller skal vi vente på den igen, når vi har låst alle tallene, skal vi så vente to måneder på den igen, men det er sådan set hele ledelsesberetningen som sådan. Og der hvor de så laver en fornuftig ledelsesberetning men der har været CSR problemer, så adresserer jeg det som opmærksomhedspunkter, at de skal huske at gøre det, og hvis der er kommet noget nyt så sender jeg noget nyt omkring det.

Nikolaj: Oplever du at kunderne er gode til at rapportere på de negative ting? Altså hvis man ikke opfylder de mål man har sat.

Tim: Nej. Altså det er, dem jeg har med at gøre, er de meget lidt struktureret omkring. Så det er mest minimumsoplysninger, eller hvis man er datter af en større koncern så laver de henvisninger til overliggende regnskaber.

Nikolaj: Så der er ikke, de er ikke for gode til at tage- altså den er måske meget positiv vinklet. Forstå mig ret. Er de neutrale?

Tim: Nej, det er meget få der bruger det sådan strategisk i hele deres virksomhedsdrift, det er sådan noget nebenbei noget compliance der skal opfyldes, så de lever det ikke. I hvert fald ikke i den strukturerede måde som vi gerne vil- eller som myndighederne gerne vil have det rapporteret på, de lever selvfølgelig- ofte har man personale politik eller man har måske også nogle etiske retningslinjer, men det er nok mere sådan at man har dem men man er ikke særlig god til at finde ud af hvad gør man for at få det forandret og følge op på hvad er effekten egentlig – så man måler heller ikke på resultaterne. Men det er en klassisk problemstilling med alle forhold, det er at du kan stille dig op på en papkasse og sige, nu gør vi sådan her, og du er ikke sikker på at folk egentlig har hørt hvad du har sagt, om det bliver forankret, og du måler overhoved ikke på det, om det er blevet implementeret i organisationen.

Nikolaj: Så er det svært at finde ud af om det er eller ikke er hvis man ikke måler på det bagefter. Eller ikke har noget at måle det op imod.

Tim: Men altså det er også, der er jo ikke krav over om hvor mange initiativer man skal sætte i værk eller hvad man skal måle på, det er sådan lidt a la frihåndstegning, så hvis man bare har en politik og et initiativ at følge op på det ene initiativ, så er man jo i princippet home safe, men man kan også skrive at man ikke har fuldt op på det, at man ikke har kunne måle effekten; det er også, så har man opfyldt lovgivningen.

Nikolaj: Kunne man så sige at lovgivningen ikke er struktureret eller præcis nok?

Tim: Jo. Det er den, for det er jo svært, det skal jo også være individuelt, men altså jeg tror al den lovgivning omkring CSR eller diversifitet, det er for at gøre virksomheder opmærksomme på problemstilling, og tvinge dem i en situation hvor de skal forholde sig til det, og jo mere komplekst man gør det, jo mere kommer det til at fylde, og så sige, det kan også godt være vi skal gøre noget ved det, og så begynde det – derfor det er en super lang rejse, altså, hvor vi som revisorer er-

Nikolaj: stuck in the middle?

Tim: Ja, lige nøjagtig.

Nikolaj: Så ud fra et revisionssynspunkt så vil vi måske sådan have at vi ikke skulle erklære os på ledelsesberetningen eller i hvert fald ikke den del som ligesom falder ind under.

Tim: Jo altså, vi kan godt erklære os på ledelsesberetningen, det synes jeg er fint nok, også omkring CSR, og diversityen, men ikke noget vi skal kunne få bøder på hvis de ikke opfylder- altså vi får heller ikke bøder hvis ledelsesberetningen ikke er fuldstændig. Altså den- det kommer jeg lidt i tvivl om- der skal selvfølgelig være de oplysninger der skal være i regnskabet, det er jo de vi skal udtale- det må være det, så mangler der noget af ledelsesberetningen så er jeg faktisk lige stående fod, altså hvis der mangler en overskrift, skal vi så kommentere det i udtalelse om ledelsesberetningen.

Nikolaj: Jeg er faktisk i tvivl hvis det er en overskrift- jeg ved hvis du ikke har en politik.

Tim: Nej hvis du- du skriver ikke noget om den økonomiske udvikling, altså hvis der mangler noget, nogle oplysninger i ledelsesberetningen, men de er i årsregnskabet, hvad har det så af konsekvens for vores påtegning. Det ved jeg så ikke lige.

Nikolaj: Hvis det er en mangel, så ved jeg heller ikke. Der er jo de her forhold, men igen som du siger, det er elastik i metermål, i forhold til hvor meget du skal forklare, men du har forklaret fuldt ud at hvordan udviklingen har været.

Tim: Jaja, men hvis man nu ikke kommenterer for forskning og udviklingsomkostninger, det er jo en af så vidt jeg husker, en af de bullits man skal skrive om, hvis man ikke skriver om det, så regnskabet er jo, så årsregnskabet er jo rigtig, men ledelsesberetningen opfylder ikke lovgivningskravet.

Nikolaj: Så skulle du egentlig modificere, for så er du jo ikke-

Tim: modificere hvad? Din udtalelse?

Nikolaj: Udtalelse, og skrive at med bortset fra det her-

Tim: så er den fuld- så giver man den der rettelig redegørelse.

Nikolaj: Ja, med bortset fra. Og hvis det er et hvor ledelsen kan indføre ansvar så skal du tage en supplerende.

Tim: Og hvor var det vi kom fra.

Nikolaj: Ja, den mistede jeg også lige tråden på, hvor var det lige vi kom fra.

Tim: Jo men altså det jo- hvis vi ikke skriver at det mangler, kan vi så også blive pålagt bøde?

Nikolaj: Der har jo ikke været nogen sager i dem. Den eneste sag der har været med det har været en der har været udtaget på baggrund af noget andet.

Tim: Ja.

Nikolaj: Og hvor man så har gennemgået yderligere regnskab og fundet ud af, når jeg men har ikke omtalt samfundsansvar overhovedet, og så på baggrund af det givet bøde. Der er ikke nogen der-

Tim: men altså vi har fået tudet ørene fulde, at hvis de overskrifter fra CSR ikke er der med politik og initiativ og resultater, så kan vi blive trukket i revisornævnet og få bøder, men hvis der bare-

Nikolaj: Det står også implicit, at du skal omtale det eller modificere din påtegning-

Tim: Men hvis der nu mangler noget i den øvrige ledelsesberetning, og vi ikke skriver at det mangler, får vi så også bøder i revisornævnet?

Nikolaj: Jamen jeg har ikke set nogen. Der er ikke nogen. Forstå mig ret, der er ikke nogen sager på det her specifikke.

Tim: Nej men vi har bare fået tudet ørene fulde i alle mulige undervisninger, at det er noget styrelsen går hårdt efter, og hvis det her ikke er opfyldt så kan revisor blive trukket i nævnet. Det er CSR-delen og ikke den øvrige ledelsesberetning.

Nikolaj: Men som jeg siger, den eneste sag vi har kunne se, det er hvor man har været udtaget på baggrund af noget andet, det var noget vurderingsberetning som manglede, og så havde man heller ikke kommenteret på CSR.

Tim: CSR den manglede, eller?

Nikolaj: Nej der manglede simpelthen CSR så vidt jeg husker. Og på baggrund af det fik han en bøde, fordi han både manglede det ene men så gik de dybere-

Tim: Det var en samlet vurdering.

Nikolaj: Man er gået ind og sige, vi kigger på ledelsesberetningen, der er ikke overholdt det her, og så taget den.

Tim: Det ville jo også være fuldstændig latterligt. Men det er jo bare det vi har fået at vide på al undervisning, at hvis CSR kravene, altså ikke ledelsesberetningen specifikt, eller CSR kravene eller der ikke er de her måltal, så-

Nikolaj: Men der står også i vejledningen direkte-

Tim: I vejledningen til hvad?

Nikolaj: Til CSR. At hvis du ikke- hvis- altså revisor skal modificeres med påtegning hvis 1, at de ikke oplyser om de har en politik eller ej, og hvis de har en politik så er de -

Tim: - det er jo de samme krav som også er til en ledelsespåtegning eller ledelsesberetning i øvrigt, ikke? Så der er jo ikke noget unaturligt i det, men vi har bare fået tude ørene fulde på kurser, at hvis ikke vi er opmærksomme på det her i CSR delen, jamen så vi lvi blive trukket i nævnet. Jeg ved ikke om det bliver overdramatiseret eller-

Nikolaj: Altså jeg vil da også tro at styrelsen blev præsenteret for et regnskab hvor man direkte kunne se det, og-

Tim: Jo men det underlige- altså stadigvæk- det underlige er at vi kan få en bøde men ledelsen kan ikke, altså ledelsen skal ikke stå til ansvar, der er ikke nogen sanktioner mod ledelsen, så vi skal motivere ledelsen til at- det lyder lidt underligt, men hvis ledelsen siger, jeg nægter, jeg gider ikke skrive om CSR – så må vi modificere, så skal vi gøre det.

Nikolaj: Men er revisor god nok til at modificere, tror du?

Tim: Næ, det ved jeg ikke, det er igen omkring dybden, man prøver på at få dem overtalt til at skrive noget fornuftigt.

Nikolaj: Men som du selv siger, så er det jo ofte et eller andet der kommer i hvert fald på C-stor for de mindre som ikke har kapaciteten på det er det jo netop noget der kommer sidst i processen.

Tim: Jaja, så derfor det sådan det skal se sådan nogenlunde fornuftigt ud, og så spørger man ikke ind til det, og sådan er hverdagen. Skulle man så modificere, og sige, de har ikke noget selvom de

har skrevet det, jamen så skal jeg gå dybere i, jeg har svært ved at sige, selvom de har skrevet noget og det ser egentlig fornuftigt nok ud, og så modificere, fordi og sige, jamen det er jo bare noget i har fundet på, altså det skaber jo ikke det bedste samarbejdsklima.

Nikolaj: Jeg forstår udmærket godt. Grunden til at jeg spørger det er også fordi vi har selv taget en 170 regnskaber og rendt dem igennem, som ligger i klasse C-stor, og tilmed D, og ikke et tidspunkt er vi stødt på et som har modificeret eller lavet noget supplerende, selvom altså-

Tim: Der er stor forskel i kvaliteten.

Nikolaj: Ja. Og man direkte kan se, okay, vi har en politik, men du har ikke kommenteret på de tre andre dimensioner, om du kan måle det eller hvordan du implementere. Og der skriver de direkte i vejledningen, at du skal modificere din påtegning, men det kan vi bare se og der har man de undersøgelser der ligger tidligere, har præcis de samme, der kan man også se at de har ikke alle sammen men der er ikke nogen af dem der har- og det er derfor jeg bare lige-

Tim: Jaja, det altså- der hvor jeg siger- jeg har i hvert fald den tilgang, at hvis jeg ikke kan motivere ledelsen til at have de der tre overskrifter som man kan hakke det af, og så skrive noget relativt plausibelt, så må jeg modificere. Nogen gange er det også kun lige at man kan, at de næsten kun har overskrifterne og så det der står ind imellem det er altså, og så er der to sætninger ud over overskriften og det vil sige jamen så er vi for så vidt på plads. Jeg skal jo ikke stå til ansvar for det der står på de to linjer. Det skal bare virke fornuftigt i øvrigt som jeg kender virksomheden, og derfor gør jeg ikke mere. Hvis jeg ved at det er direkte forkert, altså hvis de nu skriver, vi har fine- vi har foretaget nogle miljøundersøgelser og der er ingen problemer, arbejdsmiljøundersøgelser, og jeg ved at de har masser af sygedage og folk de klager over dårligt indeklima og de skal stå med epoxy- altså så vil jeg reagere, men det er da kun fordi jeg så har fået den viden et andet sted fra.

Nikolaj: Yes. Det var sådan set lidt det jeg ville spørge ind til.

Bilag 7 – Interview med Max Damborg

Nikolaj: Det jeg vil snakke om, det er, at jeg er jo ved at skrive kandidatafhandling omkring CSR sammen med Mia Gersly, og i den forbindelse har vi kigget på en masse regnskaber, og gennemgået hvad skriver de om CSR, overholder de lovgivning og både om CSR og om 99b omkring kønskvotering, og samtidig så har vi så sammenholdt -hvad har revisor lavet nogen modificering af deres erklæring. Det jeg godt kunne tænke mig i forhold til det interview med dig. Det var lidt at høre din holdning til revisors erklæring, eller udtalelse på ledelsesberetningen, hvorledes du opfatter det arbejde der udføres, samt hvilke erfaringer du har kva dit arbejde.

Max: Prøv lige at sig det første igen.

Nikolaj: Det jeg ligesom godt kunne tænke mig at høre, det var din holdning til selve den her erklæring eller udtalelse som revisoren afgiver på ledelsesberetning og hvorledes du opfatter det arbejde som skal udføres, samt hvilke erfaring du har.

Max: Ja. Når du siger erklæring, så er det den almindelige erklæring på ledelsesberetningen, altså udtalelsen?

Nikolaj: Vi kigger kun på udtalelsen, vi kigger ikke hvis du laver en revisorerklæring på selve ledelsesberetningen, vi kigger bare på normal- vi kigger på den udtalelse man laver som udgangspunkt i forbindelse med at man reviderer regnskaber. Den som er pligtig.

Max: Ja. Så den første del er jo, at man blot laver et konsistens tjek, på at det man har opfattet og beset i sin øvrige revision det er jo det man konsistenstjekker hen imod ledelsesberetningen. Det er vel det første.

Nikolaj: Ja.

Max: Og min holdning til det er, at hvis jeg skal tale lidt værdi, så synes jeg at det er en lidt blød ting der er kommet ind i lovgivningen, at revisor skal afgive en udtalelse om noget, og jeg har tænkt over en del gange, også at skulle forklare kunder formålet med det, og det er jo at hvis man skal prøve at sætte sig op i regnskabsbrugeren sted, så skal man kunne være nogenlunde sikker på, at det man læser i en ledelsesberetning om det så er noget om CSR, eller om det er noget om kønskvotering eller om det er noget om almen udvikling, at så skal der være en eller anden sikkerhed for at det ikke bare er løse, fuldstændig løse floskler og drømmetanker, som ledelsen har puttet ind i det her

dokument. Og det får man jo så revisor til at tænke over, men når jeg så siger det på den måde så er der heller ikke mere end det i det, der må bare ikke stå noget der ikke kan underbygges af den øvrige revision, men det bliver ikke tjekket i detaljen.

Nikolaj: Nej. Så ud fra dit synspunkt, hvis jeg forstår dig ret, så vil du bare lave et konsistentstjek af det i forhold til hvad der står i årsregnskabet. Hvordan forholder du dig til hvad der står i lovgrundlaget de skal rapportere?

Max: Det der er det vigtigste for mig når jeg giver udtalelsen, når de laver deres ledelsesberetning, så forholder jeg mig til hvad der ligger af lovgrundlag, det vil sige, hvad der ligger af vejledning på området, det vil sige når ledelsen har udarbejdet deres ledelsesberetning, med de her forskellige elementer i, så sætter jeg mig ned og hakker af så at sige, har de nu det hele med, altså har de dækket alle områder, og gør de det på en måde så de ligesom, hvis det er CSR, er det relevante områder; punkt 1 – punkt 2; har de deres indsatser, deres målsætninger og deres resultater med i ledelsesberetningens CSR afsnit.

Nikolaj: Okay. Nu, for lige at vende tilbage til det du snakkede med når du skulle gennemgå med kunderne. Hvordan har du din opfattelse- nu bliver det lidt dobbelt det her- men hvordan er din opfattelse af at kunderne af at kunderne forstår det her, eller regnskabsbrugeren forstår den her separate udtalelse vi laver på den. Forstår de egentlig hvad vi laver, eller tror de bare at den er en del af revisionen, så er den vel revideret – forstå mig ret.

Max: Jeg tror at kunderne, dem som producerer regnskabet, de har jo måske læst den der udtalelse en enkelt gang da den kom første gang og så har de ligesom forholdt sig til at nå men det er jo noget revisor læser igennem, så det skal vi på en eller anden måde supportere det vi skriver, men mere ligger der nok ikke i det, også fordi de får jo nok ikke en fornemmelse af vi efterprøver alle detaljerne i ledelsesberetningen, men hvis vi så vender den om og siger regnskabsbruger så, hvis de læser den der udtalelse så det jeg tænker, og det jeg også selv når jeg læser ledelsesberetningen, så vurderer jeg når jeg læser den, med udgangspunkt i at der også ligger en udtalelse, så kigger jeg jo på om udtalelsen den er modificeret, og hvis den ikke er det, jamen så slutter jeg deraf at så er det nok fordi at det der står i ledelsesberetningen det vil revisor også i et eller andet omfang også kunne stå på mål for, i hvert fald var, ikke var forkert.

Nikolaj: Ja. Der vil jeg så godt drage vores parallel til den undersøgelse vi har lavet, fordi der har vi gennemgået omkring lidt over 100-170 regnskaber og sammenholdt lidt kvantitativt, hvorledes, hvad skal man sige, om de har en politik og om de redegør for de her tre dimensioner som reelt set skal have sammen, har de en politik, hvad går politikken ud på og hvordan vil de implementere den, og hvad er målet, som du selv siger. Der oplever vi faktisk at ud af alle de regnskaber har vi ikke fundet én der har modificeret deres påtegn fra revisors syns side af kva – altså kva at man måske ikke har rapporteret på alle tre dimensioner selvom man siger at man har en politik. Og det er lidt vores problemstilling er bygget op på. Hvad er det for et kundesegment du primært sidder med? Er det klasse D eller C-mellem?

Max: C-stor. Det er det eneste sted der er krav om at rapportere det her, og så D, ikke?

Nikolaj: Ja, jeg er godt klar over at det ikke er C-mellem, det var en lille fejl jeg fik sagt. Men børsnoterede.

Max: Men C-stor.

Nikolaj: C-stor, børsnoterede. Men du sidder ikke med nogen børsnoterede, vel Max?

Max: Nej.

Nikolaj: Det jeg tænkte, det var, du er godt bekendt med at der kommer nogle nye krav her i 2018 til CSR, eller hvad?

Max: Yes. jeg ved ikke om der kommer nye krav på den måde forstået at man skal, at hvis man ikke rapporterer på de udvalgte områder som er nævnt i loven, så skal man- så kommer man til at følge de samme regler som i dag gælder for børsnoterede omkring følg eller forklar-princippet, ikke? Så hvis man ikke omtaler det- ja?

Nikolaj: Men der kommer også yderligere krav til at virksomheden skal redegøre for deres forretningsmodel og due diligence processer og sådan nogle ting.

Max: Også for klasse C-stor?

Nikolaj: Ja, sådan som jeg læser det, men det er først i 2018. Ja, det er det her der er gældende for de 50 største her fra 16' og så bliver det først implementeret på de små i 2018. Hvordan ser du når du sidder med dine kunder, at de lige pludselig skal til at offentliggøre deres forretningsmodel, jeg

er godt klar over at det ikke bliver en fyldestgørende, men i korte træk skal redegøre for deres forretningsmodel og således.

Max: Så har jeg det sådan lidt at de virksomheder jeg selv kommer i, og har en rimelig simpel forretningsmodel, hvor man kan sige de enten producerer nogle varer eller handler nogle varer, eller bygger nogle større projekter, ved hjælp af forskellige komponenter, og egentlig så tænker jeg at det er blot et yderligere krav, det svarer lidt til at beskrive hovedaktiviteten, men måske lidt mere fyldestgørende, og jeg tænker egentlig det er meget godt at få sat lidt ord på i regnskabet, men jeg tænker også lidt at, ja, lidt overflødigt fordi de fleste virksomheder har en form for hjemmeside eller andet hvor man tydeligt kan se forretningsmodellen, men det er klart at igen så får man revisoren til at verificere på en eller anden led at den forretningsmodel der bliver beskrevet at det også er rigtigt at den er fyldestgørende og måske også hvis der er flere forretningsmodeller vil jeg egentlig også vurderer at man nok får en lejlighed til at få det frem. Så det synes jeg egentlig er fornuftigt nok.

Nikolaj: Men kunne man ikke sige at for sådan en regnskabsklasse C, nu ved jeg godt jeg går ind og er lidt personlig her, men kunne man ikke sige at det er lidt overkill så mange de skal rapportere på, det er jo ikke altid de har midlerne til at sidde og lave alle de her ting, nu tænker jeg bare nu sidder du med del klasse C-stor, altså-

Max: Ja, det er rigtigt, og man det er jo utroligt meget hvad det er for en type selskab man også- jeg er enig i at det er typisk ikke de her ting som står øverst på prioriteringslisten i de her C-stor virksomheder, medmindre de har større ejerkredse eller bredere ejerkredse, eller andet, så vil jeg næsten gå så vidt som til at sige det er jo lidt at give konkurrenterne mere indsigt, fordi at hvis man er kunde eller på anden måde stakeholder i de her virksomheder så får man jo typisk den information her ved at spørge eller på anden måde, det er nok ikke ved at læse regnskaber.

Nikolaj: Nej.

Max: Så jeg synes de er lidt fjollede nogen af de her ting, men, og derfor kan jeg egentlig meget godt lide konceptet om at lave følg eller forklar, fordi så kan man vurderer om man gider at skrive om det, og hvis man ikke synes det tilføjer nogen værdi, så skrive; vi har valgt ikke at tage det med, fordi det fører ikke nogen værdi med sig. Så kan dem som føler at der mangler en oplysning så bare spørge selskabet ad.

Nikolaj: Ja og så den vej igennem få tingene informeret. Så langt er jeg også helt enig i dig og kan sagtens følge, men hvor mange tror du i dag der, altså hvor meget gør sådan en klasse C-stor ud af de her CSR udover hvis ikke det havde været et lovkrav.

Max: Hvor mange der ville skrive om det?

Nikolaj: Ja.

Max: Jeg, uden at kunne sætte tal eller procenter på-

Nikolaj: Nejnej, det er jeg godt klar over-

Max: så kunne jeg måske i højere grad sige, de virksomheder som har hvad skal man sige arbejde eller produkter i brancher hvor der er meget fokus på CSR de vil jo nok være nødt til at gøre det i et eller andet omfang. Så hvis nu man driver noget medicinal for eksempel, så kunne man godt forestille sig det, eller hvis man laver noget tøjvirksomhed, så kunne jeg også godt forestille mig at man var nødsaget til at, altså hvis man havde noget produktion i Kina, eller Indien, så kan det godt være der var nogle forretninger herhjemme i Danmark som krævede at man havde beskrevet noget omkring børnearbejderpolitik ude i de der lande. Ellers så tror jeg ikke at- ellers så tror jeg ikke at hvis det ikke står sort på hvidt. Altså dem man jo kan sige det er kravet er jo validt nok når man taler børsnoterede selskaber, fordi så er det jo endnu et parameter som analytikere og andre markedsdeltagere de går ind og kigger på og scorer på, men altså igen stærkt miljøpåvirkende virksomheder, og så virksomheder der har produktionen hvor der er risiko for børnearbejde, og de steder også hvor der skal regnes med det.

Nikolaj: Så hvis jeg forstår dig bare lidt korrekt så kunne man godt reducere kravene lidt til en C-stor selvfølgelig fordi den så ville have behov for det, ville højst sandsynligt rapportere på det alligevel, er det sådan?

Max: Ja, personligt synes jeg overhoved ikke at kravene om CSR hører hjemme i, de hører jo ikke rigtig hjemme i årsregnskabsloven, de- jeg synes sådan set ikke at de hører hjemme i regnskabet, der synes jeg at hvis man skulle stille det krav her, så skulle man stille det som- ligesom man jo også åbner mulighed for at det var en separat beretning som man kan- man kan godt offentliggøre den i tilknytning til regnskabet, men jeg synes egentlig den hører til på hjemmesiden, eller en separat

redegørelse, som så blev påtegnet separat. Så ville vi også få lidt mere fokus på om der er efterspørgsel på den, og også hvad værdien var af den.

Nikolaj: Ville du så gøre det til et krav at den blev påtegnet eller ville du bare nøjes med at gøre den frivilligt påtegnet?

Max: Jeg tror jeg ville gøre det frivilligt.

Nikolaj: Ud fra hvad for et synspunkt, hvis jeg må spørge?

Max: Hvad siger du?

Nikolaj: Hvorfor vil du gøre det frivilligt?

Max: Jeg har det sådan lidt at det er sådan med de her ting, at lovgiveren har jo ikke noget særskilt, nogen særskilt interesse, altså der er jo ikke noget der skal kontrolleres her, det jo et spørgsmål om at man gerne vil måske jeg ved ikke, udstille folk eller tvinge folk i virksomhederne til at gøre de rigtige ting, men det synes jeg jo mere skal drives af markeds kræfterne. Og så kan man sige, at i gamle dage, det er ikke så mange år siden, der var der de virksomheder som havde særlig miljøpåvirkning, de blev afkrævet grønt regnskab, som det hed, og så skulle de jo aflevere det til myndighederne, og hvis myndighederne havde brug for at yderligere at dykke ned i det der grønne regnskab, så gjorde de det, og så var det ligesom måden. Og det synes jeg er meget bedre, frivillighedens vej.

Nikolaj: Ja. Det kan jeg også sagtens følge dig i. Det er ikke utænkeligt at man alligevel altså som du sige, at hvis der er en efterspørgsel af det, så skal det jo nok også komme, hvis der er behov for det .. på markedsvejen. Ja okay. Så ved jeg, men REVU er jo lige kommet med deres nye udkast til hvorledes den nye erklæring skal se ud. Nu snakker jeg igen kun udtalelser om ledelsesberetningen. Har du læst-

Max: Den har jeg ikke set.

Nikolaj: Den har du ikke set?

Max: Nej.

Nikolaj: Nej okay. Så vil jeg ikke

Max: Altså den nye revisionspåtegning?

Nikolaj: Ja. Der kommer til klasse C.

Max: Den har jeg ikke set.

Nikolaj: Nej okay. Men den var bare med i den der nyhedsmail der kom, jeg tror tidligere på ugen. Men det kan godt være når du lige har været en tur i USA for Maraton.

Max: Jeg har jo parkeret en hel masse til faglig læsning mens jeg var på ferie, haha.

Max: Ja. Men jeg har sgu parkeret lidt e-mails til lidt læsning her imens jeg har siddet. Så. Men det ved jeg ikke, er der noget særligt jeg gerne ville have i forhold til den.

Nikolaj: Nej, det var fordi nu kommer man til at- altså erklæringen kommer til at være tre gange så stor hvor vi skriver omkring hvad er det vi gør, eller hvad er vores ansvar og hvad er det vi kontrollere, så var det bare om du, hvad dine overvejelser omkring om læser ville have en bedre forståelse for i forhold til den gamle, og kva ville man gøre mere i forhold til den nye erklæring skriver man også direkte at man vil vores ansvar er derudover at overveje om ledelsesberetningen indeholder krævende oplysninger i henhold til årsregnskabsloven.

Max: Ja så der kommer vi jo lige lidt videre. At man netop, og det var så det jeg nok sagde at det gør jeg allerede i dag, altså jeg har allerede med i dag om at de oplysninger der bliver givet de er tilstrækkelige i forhold til loves krav som ikke er formalia, og nu kommer det så bare med, og det er jo nok et udtryk for at man har en oplevelse af at specielt de her afsnit de indeholder sådan lidt efter forgodtbefindende de oplysninger man lige synes man selv skulle have med den dag man lavede ledelsesberetningen.

Nikolaj: Det er noget der kommer i sidste øjeblik.

Max: ja. Så. Jeg tror ikke- Jeg tror det er noget der skal ske af frivillighedens vej. Og jeg synes i øvrigt også det er vildt mærkeligt at man som revisor bliver bedt om at kigge ind i noget af det her. Det er jo ikke at vi nogensinde har sat prisen op. Og det er jo bare en ny tidsrøver, jo flere elementer der er og vi skal kigge på og overveje, jo mere tid tager det sådan set.

Nikolaj: Så hvis du kort skulle opsummere, hvad ville dine forbedringsforslag til det her være, altså set ud fra revisors synspunkt og hvad han skal lave? Altså på ledelsesberetningen i klasse C.

Max: Jeg synes jo man med de her CSR krav, dem synes jeg man skulle tage ud af årsrapporten, og så putte dem over i en særskilt rapportering, og så skulle man, hvis man så ville når der så skal være en udtalelse på den rapportering eller ej, det ved jeg faktisk ikke rigtig, det synes jeg igen det er markedet der skal kræve det. Hvis der er nogen der synes der skal være det så kan man lave det, og eller så er det oplysninger ligesom jeg snakkede om der er oplysninger der blev givet på virksomhedens hjemmeside, så det er nok min grundholdning til det.

Nikolaj: Ja. Yes. Det tror jeg var det, Max, så skal jeg ikke tag mere af din tid.

Max: Ja.